WSTĘPNY PROGRAM DZIAŁAŃ

ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH

AGLOMERACJI WAŁBRZYSKIEJ

Aglomeracja Wałbrzyska

czerwiec 2013 r.

SPIS TREŚCI

I. Wstęp 4

II. Określenie obszaru funkcjonalnego 5

III. Diagnoza rozwoju społeczno-gospodarczego Aglomeracji Wałbrzyskiej 6

1. Sfera gospodarcza 6

2. Sfera społeczna 12

3. Sfera infrastrukturalna 21

4. Środowisko naturalne 28

IV. Analiza SWOT 31

1. Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość 31

2. Atrakcyjne środowisko zamieszkania 33

3. Sprawna i efektywna infrastruktura 35

4. Aktywna społeczność 37

V. Strategia 39

Priorytet 5. Pomoc Techniczna 39

Priorytet 1. Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość 42

Działanie 1.1. Tworzenie atrakcyjnych warunków inwestowania oraz inkubacja firm innowacyjnych 43

Schemat 1.1.1. Promowanie przedsiębiorczości 44

Schemat 1.1.2. Wsparcie inwestycyjne dla MŚP 44

Schemat 1.1.3. Produkcja energii ze źródeł odnawialnych 45

Priorytet 2. Atrakcyjne środowisko zamieszkania i pracy 48

Działanie 2.1. Przeciwdziałanie niskiej emisji w Aglomeracji Wałbrzyskiej 50

Działanie 2.2. Poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i zasobów mieszkaniowych 51

Działanie 2.3. Ochrona różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich aglomeracji wałbrzyskiej 53

Działanie 2.4. Wsparcie rewitalizacji fizycznej i gospodarczej ubogich społeczności miejskich i wiejskich 55

Działanie 2.5. Obszary poprzemysłowe i środowisko miejskie Aglomeracji Wałbrzyskiej 56

Działanie 2.6. Poprawa poziomu edukacji i promowanie uczenia się przez całe życie 58

Działanie 2.7. Ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego 59

Działanie 2.8. Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną 61

Działanie 2.9 Poprawa stanu infrastruktury środowiska....63
Schemat 2.9.1. Gospodarka wodno-ściekowa....64
Schemat 2.9.2. Gospodarka odpadami....65
Schemat 2.9.3 Wsparcie dla systemu zarządzania ryzykiem dot. klęsk żywiołowych....66
Priorytet 3. Sprawna i efektywna infrastruktura....69
Działanie 3.1. Zapewnienie szybkiego, bezpośredniego połączenia Aglomeracji Wałbrzyskiej z jej otoczeniem....70
Schemat 3.1.1 Inwestycje w sieć drogową....71
Schemat 3.1.2. Rozwój systemu kolejowego....71
Priorytet 4. Aktywna społeczność....74
Działanie 4.1. Pobudzanie aktywności lokalnych....75
Schemat 4.1.1. Wspieranie dostępu do zatrudnienia....76
Schemat 4.1.2. Praca na własny rachunek....76
Schemat 4.1.3 . Wspieranie ekonomii społecznej....77
Schemat 4.1.4. Lokalne strategie rozwoju realizowane przez społeczność....78
Działanie 4.2. Poprawa poziomu edukacji i promowanie uczenia się przez całe życie....79
Działanie 4.3. Promowanie włączenia społecznego....81
Schemat 4.3.1. Aktywna integracja społeczna....81
Schemat 4.3.2. Ułatwianie dostępu do usług opieki zdrowotnej i usług społecznych....82
Schemat 4.3.3. Aktywne i zdrowe starzenie się....83
Priorytet 5. Pomoc techniczna....86
VI. Budżet Programu Działań Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej....88
Spis wykresów....89
Spis rysunków....89
Spis tabel....89
Załącznik nr 1 – zestawienie tabel z danymi statystycznymi....91
Załącznik nr 2 – kluczowe Projekty Aglomeracji Wałbrzyskiej, które mogą być realizowane w ramach krajowych programów operacyjnych wraz z mapką dot. połączeń drogowych....108

I. Wstęp

We współczesnym świecie nasilają się procesy aglomeracyjne. Miasta stają się centrami wzrostu decydującymi o poziomie życia i rozwoju otaczających ich obszarów.

Równocześnie obserwuje się nasilenie konkurencji pomiędzy państwami, regionami, a nawet gminami. Konkuruje się nie tylko o inwestorów, ale również o mieszkańców, turystów, studentów, instytucje, a także zewnętrzne źródła finansowania. O pozycji ekonomicznej obszaru może zadecydować przedsiębiorczość jego mieszkańców o ile będzie efektywnie wspierana przez władze samorządowe. Aby działania wspierające mogły być skuteczne, muszą istnieć solidne podstawy infrastrukturalne i instytucjonalne, zaś samorząd powinien dysponować odpowiednimi środkami i narzędziami umożliwiającymi skuteczne wsparcie. Dobro publiczne wymaga zatem kooperacji władz samorządowych, czemu służyć powinny działania zmierzające do zacieśniania współpracy. Dodatkowym wyzwaniem są zmiany związane z perspektywą finansową UE 2014-2020 oraz na nowo wytyczonymi priorytetami Unii Europejskiej zawartymi w strategii *Europa 2020*.

W związku z tym 16 gmin tworzących Aglomerację Wałbrzyską przyjęło wspólną deklarację rozpoczynającą współpracę, która zaowocowało opracowaniem i zatwierdzeniem *Strategię Rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020*. Jest to dokument określający najważniejsze kierunki działań rozwojowych w obszarze funkcjonalnym Aglomeracji.

Deklaracje integracyjne podjęte na poziomie politycznym wymagają realizacji. Dzięki nowym instrumentom polityki terytorialnej i miejskiej nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej 2014-2020 rysuje się realna szansa na uzyskanie wsparcia środkami Funduszy Strukturalnych i Funduszu Spójności w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Dokumentem niezbędnym do wykorzystania instrumentu ZIT jest *Program Działań*, który pełni funkcję operacyjną w stosunku do strategii rozwoju i stanowić będzie podstawę do przyznania wsparcia i wdrażania projektów.

Niniejsze opracowanie pn. *Wstępny Program Działań Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej* stanowi podstawę do wnioskowania do Zarządu Województwa Dolnośląskiego o włączenie ZIT do Regionalnego Programu Operacyjnego oraz podjęcia szerokich konsultacji z partnerami społeczno-gospodarczymi i przeprowadzania Strategicznej Oceny Oddziaływania na Środowisko.

Proces konsultacji oraz uzgodnień dokumentu doprowadzi do opracowania ostatecznej wersji *Programu Działań Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej*, co powinno nastąpić najpóźniej na początku 2014 roku.

II. Określenie obszaru funkcjonalnego

Aglomerację Wałbrzyską (AW) tworzy 16 gmin (Kamienna Góra – Miasto, gmina wiejska Kamienna Góra, Lubawka, Nowa Ruda – Miasto, gmina wiejska Nowa Ruda, Radków, Świebodzice, Boguszów Gorce, Szczawno-Zdrój, Czarny Bór, Głuszyca, Mieroszów, Walim, Wałbrzych, Jedlina-Zdrój, Stare Bogaczowice) zlokalizowanych w południowej części województwa dolnośląskiego, które należą do czterech powiatów (wałbrzyskiego, kamiennogórskiego, świdnickiego oraz kłodzkiego). Podstawą jej utworzenia było przyjęcie *Deklaracji Wałbrzyskiej* wyznaczającej fundamentalne działania zmierzające do przywrócenia stosownej rangi niniejszemu obszarowi i aktywizacji społeczno-gospodarczej Aglomeracji.

Pod względem powierzchni (1.167,14 km^2) Aglomeracja Wałbrzyska stanowi 5,9% obszaru województwa dolnośląskiego. Około 28,9% powierzchni Aglomeracji stanowią obszary miejskie. Dla porównania, wskaźnik ten dla Dolnego Śląska wynosi 11%. Do największych pod względem powierzchni gmin w Aglomeracji Wałbrzyskiej należą: gmina wiejska Kamienna Góra, Radków, gmina wiejska Nowa Ruda oraz Lubawka. Ich łączna powierzchnia stanowi niemal 49% powierzchni Aglomeracji.

Górzysty teren Aglomeracji Wałbrzyskiej wpływa na odmienny niż przeciętna dla województwa dolnośląskiego sposób jego zagospodarowania. Lasy stanowią ok. 37,5% powierzchni Aglomeracji (przy średniej dla województwa dolnośląskiego 31,2%). Użytki rolne stanowią natomiast tylko 40,3% powierzchni Aglomeracji Wałbrzyskiej podczas gdy w województwie dolnośląskim udział ten wynosi 59,9%.

Rysunek 1. Obszar Funkcjonalny Aglomeracji Wałbrzyskiej na tle Polski i Województwa Dolnośląskiego

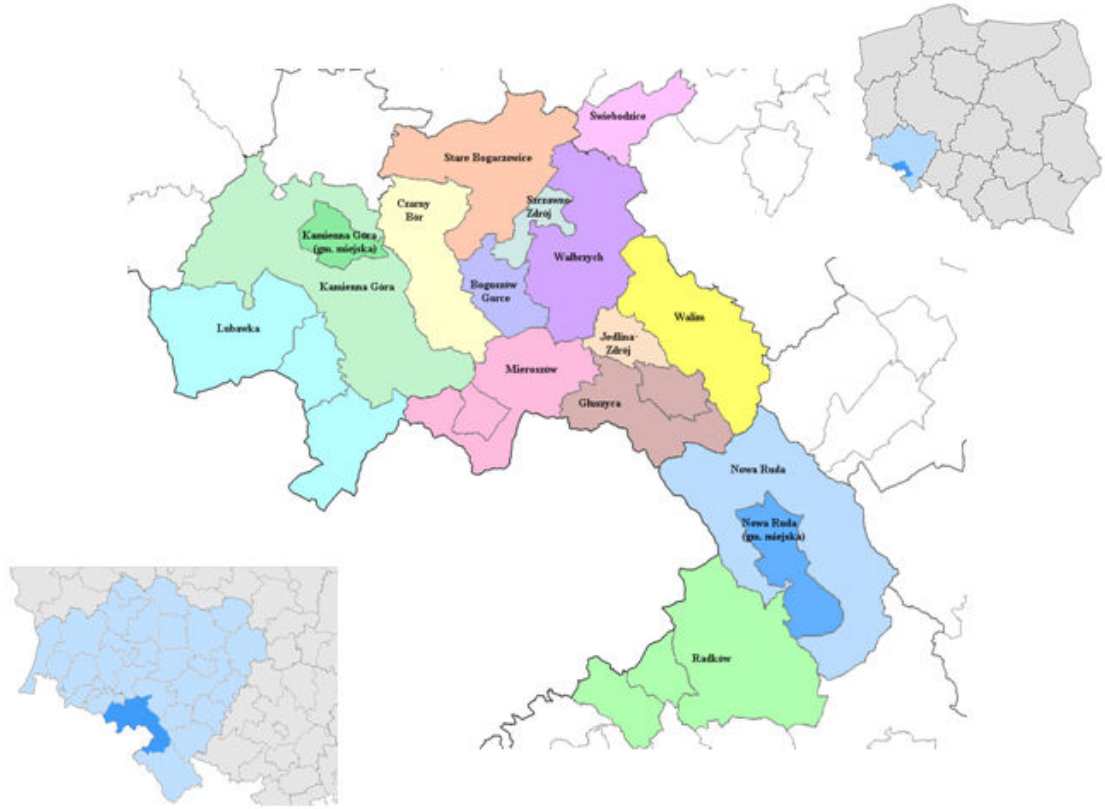

Źródło: opracowanie własne

III. Diagnoza rozwoju społeczno-gospodarczego Aglomeracji Wałbrzyskiej

Rozwój regionalny, subregionalny i lokalny jest procesem złożonym, a jego analiza wymaga uwzględnienia sfery ekonomicznej, społecznej, infrastrukturalnej i środowiskowej.

1. Sfera gospodarcza

Przedsiębiorczość

Pod względem gospodarczym Aglomeracja Wałbrzyska jest silnie zróżnicowana, przy czym jako całość nie wykorzystuje w sposób wystarczający swojego potencjału wynikającego z posiadanych zasobów naturalnych i ludzkich oraz położenia geograficznego. Przyczyn niniejszego stanu rzeczy upatrywać należy w barierach infrastrukturalnych i społeczno-gospodarczych hamujących rozwój Aglomeracji.

W Aglomeracji Wałbrzyskiej największy potencjał gospodarczy skupiony jest w czterech wiodących miastach tj.: Wałbrzychu, Kamiennej Górze, Nowej Rudzie oraz Świebodzicach. W miastach tych zlokalizowanych jest najwięcej przedsiębiorstw, zarówno osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, jak i spółek prawa handlowego. Łącznie w powyższych miastach zarejestrowanych jest ok. 72% wszystkich prywatnych podmiotów mających siedzibę w Aglomeracji Wałbrzyskiej, 71% osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, 80% spółek prawa handlowego i 76% spółek z udziałem kapitału zagranicznego.

Dominującą pozycję zajmuje Wałbrzych, który zgodnie z założeniami Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 r. ma pełnić funkcję Ponadregionalnego Ośrodka Równoważenia Rozwoju. W 2012 r. w Wałbrzychu zarejestrowanych było łącznie 12.899 przedsiębiorstw należących do sektora prywatnego (ok. 49% wszystkich prywatnych podmiotów zlokalizowanych w Aglomeracji), z czego 8.313 stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (ponad 47% ogółu w Aglomeracji), a 851 spółki prawa handlowego (56%). Niepokój może budzić spadek aktywności sektora prywatnego, a zwłaszcza działalności prowadzonej przez osoby fizyczne w stosunku do 2004 r. Wskaźnik ten wynosi odpowiednio 99 i 86%. W przypadku spółek prawa handlowego nastąpił wprawdzie ich przyrost, lecz jego tempo jest wolniejsze niż średnia na Dolnym Śląsku.

Gospodarczy potencjał Wałbrzycha wspomagany jest przez subregionalny ośrodek równoważenia rozwoju – Kamienną Górę, oraz lokalne ośrodki rozwoju Nową Rudę i Świebodzice. Ośrodki te powinny mieć charakter komplementarny, również ich oferty inwestycyjne winny się uzupełniać. Z wyżej wymienionych miast jedynie Kamienna Góra w stosunku do 2004 r. zanotowała wzrost liczby przedsiębiorstw prywatnych, w tym również zwiększenie aktywności osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Liczba podmiotów sektora prywatnego w omawianym okresie zwiększyła się z 1.774 do 1.983, a przedsiębiorstw prowadzonych przez osoby fizyczne z 1.320 do 1.341. Wskaźnik dynamiki osiągnął wartość odpowiednio 112 i 102. W dwóch pozostałych miastach wskaźnik ten uległ zmniejszeniu. W Nowej Rudzie liczba podmiotów sektora prywatnego zmalała z 2.228 do 2.187 (wskaźnik dynamiki 98), a w Świebodzicach z 2 199 do 2 135 (wskaźnik dynamiki 97). Równocześnie w trzech wymienionych ośrodkach widoczny jest wzrost liczby spółek prawa handlowego, jednak dynamika ich powstawania jest mniejsza niż średnia dla Dolnego Śląska. Zwiększanie się liczby spółek świadczy o przechodzeniu przez przedsiębiorców na wyższy etap organizacji przedsiębiorstw.

Istotnym ośrodkiem wzrostu gospodarczego może stać się Szczawno Zdrój, które pod względem liczby podmiotów gospodarczych zajmuje szóstą pozycję w Aglomeracji Wałbrzyskiej. Na terenie Szczawna Zdroju zarejestrowanych było łącznie 1.061 podmiotów gospodarczych zaliczanych do sektora prywatnego, w tym 749 osób fizycznych prowadzących

działalność gospodarczą, 64 spółki prawa handlowego i 15 spółek z udziałem kapitału zagranicznego. Jednocześnie miasto wykazuje relatywnie szybkie tempo wzrostu liczby spółek korzystając z atutów turystycznych oraz z lokalizacji Parku Technologicznego T-Park. Dynamika wzrostu liczby spółek w latach 2004-2012 wyniosła w Szczawnie Zdroju 133, podczas gdy w całej Aglomeracji Wałbrzyskiej 116.

Słabszym od wyżej omawianych potencjałem gospodarczym w relacji do skali demograficznej cechuje się natomiast miasto Boguszów-Gorce. Chociaż na jego obszarze zlokalizowanych jest relatywnie dużo podmiotów (1.229 podmiotów sektora prywatnego, w tym 758 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą i 36 spółek prawa handlowego) to jednak skala przedsiębiorczości mieszkańców jest niższa niż w pozostałych dominujących ośrodkach (liczba podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców poniżej 1000). Podkreślić jednak należy podwojenie w latach 2004-2012 liczby spółek z udziałem kapitału zagranicznego z 4 do 8. Również dynamika przyrostu spółek prawa handlowego w analogicznym okresie była w Boguszowie Gorcach wyższa niż średnia w Aglomeracji Wałbrzyskiej i wynosiła 124.

Wykres 1. Dynamika podmiotów gospodarczych – sektor prywatny w latach 2004 i 2012. Rok 2004 = 100

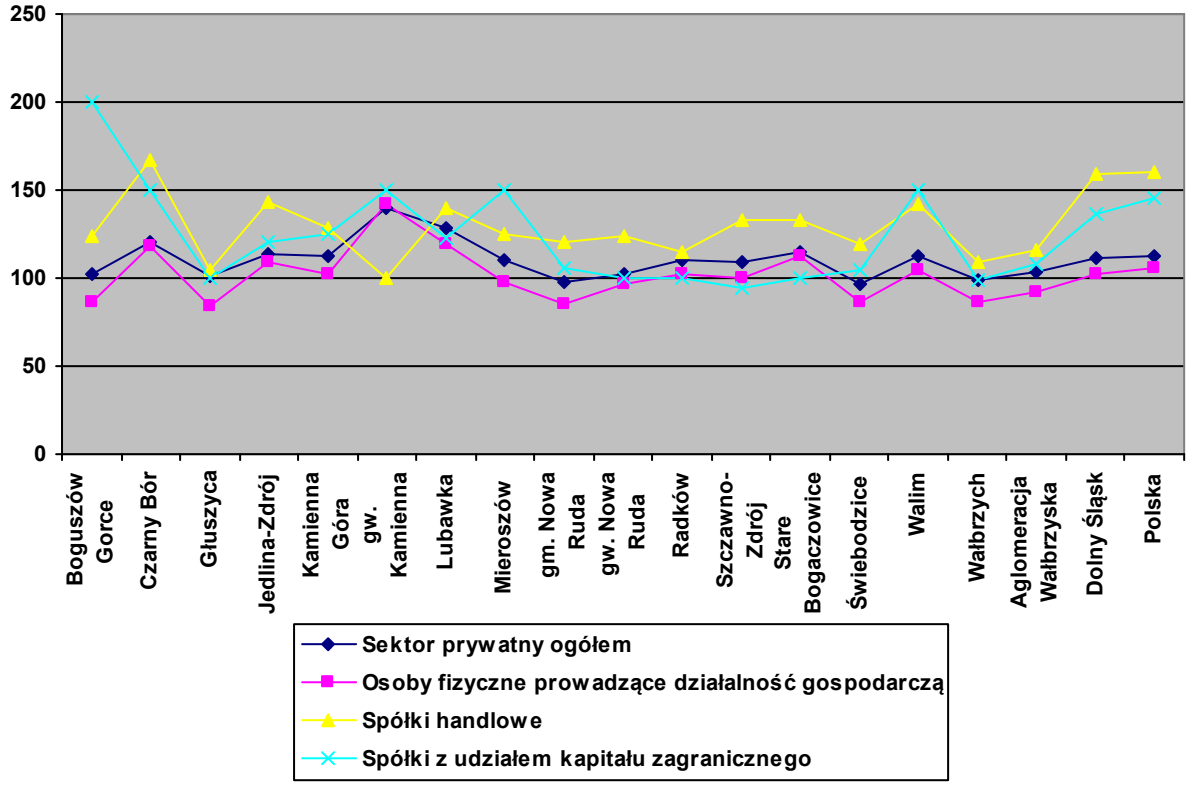

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Najniższy potencjał gospodarczy mierzony liczbą przedsiębiorstw sektora prywatnego wykazują gminy: Stare Bogaczowice, Czarny Bór i Walim. Równocześnie Stare Bogaczowice i Czarny Bór wykazują jeden z najniższych w Aglomeracji wskaźnik przedsiębiorczości. Znamienne jest, że są to gminy wiejskie, co dodatkowo podkreśla znaczenie kreowania i wspierania przedsiębiorczości na tych obszarach. Dotyczy to zwłaszcza Starych Bogaczowic, w których gospodarka w dużej mierze oparta jest na rolnictwie.

Kluczową kwestią rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej jest wykorzystanie naturalnych zasobów sprzyjających rozwojowi turystyki oraz przemysłowi wydobywczemu. W pierwszym przypadku największy potencjał posiadają gminy uzdrowiskowe Szczawno Zdrój i Jedlina

Zdrój. Potencjał w zakresie eksploatacji surowców posiadają gminy Mieroszów oraz Radków i Czarny Bór.

Analizując sferę gospodarczą należy uwzględnić nie tylko bezwzględną liczbę zarejestrowanych przedsiębiorstw, ale również przedsiębiorczość mieszkańców mierzoną liczbą podmiotów na 10 tysięcy mieszkańców. Dla Aglomeracji Wałbrzyskiej wskaźnik ten jest niższy od średniej krajowej oraz analogicznego wskaźnika dla Dolnego Śląska. W latach 2009-2011 pozostał on praktycznie na niezmienionym poziomie, co przy wzroście przedsiębiorczości na Dolnym Śląsku i w Polsce spowodowało pogorszenie sytuacji w Aglomeracji Wałbrzyskiej.

W ramach Aglomeracji Wałbrzyskiej tylko w Szczawnie Zdroju (168,9) i Wałbrzychu (102,2) wskaźnik przedsiębiorczości jest wyższy niż na Dolnym Śląsku. W siedmiu gminach wskaźnik ten jest wyższy niż w kraju. Do gmin tych należą: Szczawno Zdrój, Wałbrzych, Kamienna Góra (miasto), Nowa Ruda (miasto), Świebodzice, Mieroszów i Walim. Powyższe potwierdza tezę o potencjale gospodarczym Aglomeracji i o kluczowej roli wiodących ośrodków miejskich. Najniższy poziom aktywności gospodarczej mieszkańców wykazują gminy: gmina wiejska Nowa Ruda, gmina wiejska Kamienna Góra, Czarny Bór, Radków, Lubawka, Stare Bogaczowice. Przytoczone powyżej dane potwierdzają, że największe bariery w rozwoju przedsiębiorczości występują w gminach wiejskich lub na obszarach wiejskich gmin miejsko-wiejskich.

Jednocześnie w latach 2009-2011 w 10 gminach Aglomeracji nastąpił wzrost przedsiębiorczości. Najmocniej zjawisko to uwidoczniło się w gminach: Głuszyca (110,47), Mieroszów (106,83), gmina wiejska Kamienna Góra (106,4), Kamienna Góra (106,26). Najwyższy spadek liczby przedsiębiorstw w relacji do potencjału demograficznego zanotowano w gminie Jedlina Zdrój.

Rysunek 2. Wskaźnik przedsiębiorczości Dolny Śląsk = 100, rok 2011

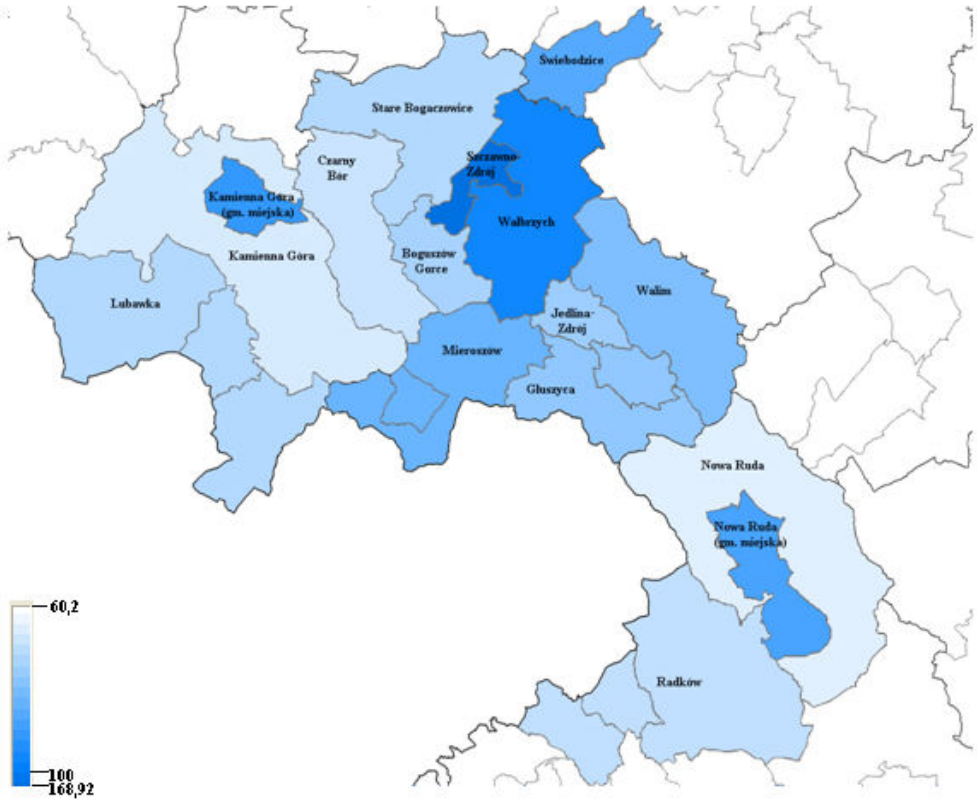

Źródło: opracowanie własne

Innowacyjność

Potencjał gospodarczy Aglomeracji tworzy nie tylko liczba przedsiębiorstw zlokalizowanych na jej obszarze, czy też przedsiębiorczość mieszkańców ale również innowacyjność tych przedsiębiorstw. Innowacyjność firm w województwie dolnośląskim została oceniona w raporcie *Badanie dolnośląskich przedsiębiorstw w zakresie konkurencyjności, i innowacyjności oraz zapotrzebowania na usługi proinnowacyjne*, opracowanym przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.

W raporcie wysoko oceniono atrakcyjność inwestycyjną podregionu wałbrzyskiego, przyznając mu w obszarach działalności przemysłowej i usługowej ocenę najwyższą, a w obszarze działalności zaawansowanej technologicznie „wysoką". Zapewne na potencjał podregionu wałbrzyskiego wpływa dotychczasowe doświadczenie obszaru przemysłowego. Równocześnie zaznaczyć należy, że potencjał ten wzmacnia Świdnica, miasto które nie funkcjonuje w ramach Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Jako kluczowe atuty atrakcyjności inwestycyjnej podregionu wskazano infrastrukturę transportową i logistyczną, infrastrukturę telekomunikacyjną, potencjalny wzrost produktywności oraz koszty pracy. W zakresie zmian przychodów ze sprzedaży podregion wałbrzyski zajmuje drugą pozycję w województwie. Najwyżej oceniono podregion jeleniogórski.

Z przeprowadzonych przez IBnGR badań wynika, że przedsiębiorstwa podregionu wałbrzyskiego aktywnie wprowadzają innowacje produktowe. Ponad 40% z nich deklaruje, wprowadzenie w latach 2005-2008 przynajmniej jednej innowacji produktowej. Wyższą innowacyjność produktową wykazują jedynie firmy podregionu wrocławskiego (ok. 45%). Wynika to zapewne z pozycji Wrocławia, w tym jako centrum nowych technologii.

Najbardziej innowacyjne branże to: informacja i komunikacja (62,9%), inne usługi (45,7%) oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (43,8%). Niestety podregion wałbrzyski jest najmniej aktywnym obszarem Województwa Dolnośląskiego w zakresie współpracy firm w ramach klastrów. W podregionie wałbrzyskim 16,7% firm deklaruje przynależność do klastra, podczas gdy wskaźnik ten wynosi w regionie 22,7%. Obrazuje to niski poziom współpracy przedsiębiorców podregionu wałbrzyskiego. Wskazuje również na niski poziom zaufania lub braku świadomości zachodzących w ekonomi zmian podkreślających znaczenie kooperacji.

Pogłębione badania przeprowadzone przez zespół pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach wskazują, że na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej z reguły branże determinujące profil gospodarczy tego obszaru nie tworzą nowoczesnych, innowacyjnych produktów. Wyjątek stanowi przede wszystkim branża motoryzacyjna (Wałbrzych), a także: izolatory (Jedlina-Zdrój), szczeliwa oraz przerób odpadów (Lubawka), laminaty membranowe (Mieroszów), kioski multimedialne i obudowy teleinformatyczne (gmina wiejska Nowa Ruda), wyroby armaturowe (Radków), wymienniki cieplne (Świebodzice), niekonwencjonalne łączenie drzewa z innymi materiałami (Walim).

Równocześnie podregion wałbrzyski charakteryzuje się przeciętną wartością wskaźnika zatrudnienia osób z wykształceniem wyższym w porównaniu z wartością tego wskaźnika w województwie. W podregionie zatrudnianie pracowników z wykształceniem wyższym deklaruje 50,4% firm, przy średniej dla Dolnego Śląska wynoszącej 52,9%.

Otoczenie instytucjonalne biznesu

Dotychczasowa analiza prowadzi do wniosku, że na potencjał gospodarczy poszczególnych obszarów Aglomeracji Wałbrzyskiej wpływa instytucjonalne wsparcia biznesu. Szczególną rolę ogrywają sprawnie funkcjonujące instytucje otoczenia biznesu (IOB). Instytucje te pełnią też ważną funkcję wspierania innowacyjności i to zarówno w odniesieniu do

przedsiębiorstw, jak i obszarów. Mogą one również pośredniczyć we współpracy sektora przedsiębiorstw z uczelniami i instytutami badawczymi.

Wśród instytucji wspierających transfer technologii pomiędzy sektorem naukowo-badawczym a sektorem MSP najistotniejszą rolę odgrywają parki technologiczne, parki przemysłowe, centra transferu technologii, inkubatory przedsiębiorczości, w tym akademickie inkubatory przedsiębiorczości oraz instytucje Krajowej Sieci Innowacji.

Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej funkcjonują: Dolnośląski Park Technologiczny „T-Park", Noworudzki Park Przemysłowy i Noworudzki Inkubator Technologiczny. Instytucje te funkcjonują w ramach Dolnośląskiej Agencji Rozwoju Regionalnego S.A., i Agencji Rozwoju Regionalnego "AGROREG" S.A. Działalność powyższych instytucji koncentruje się w Szczawnie Zdroju, Nowej Rudzie i Wałbrzychu. Powyższe miasta powinny stać się centrami rozwoju nowych technologii w Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Szczególną rolę w rozwoju gospodarczym analizowanego obszaru odgrywają specjalne strefy ekonomiczne (SSE). Najistotniejsze znaczenie ma Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna (WSSE), posiadająca liczne podstrefy m.in. w Nowej Rudzie oraz Świebodzicach. W Wałbrzychu na terenie SSE dominuje branża motoryzacyjna, uzupełniona działalnością budowlaną. W podstrefie WSSE w Świebodzicach reprezentowane są takie branże jak obróbka tworzyw sztucznych, technologia ciepła, technologia powietrza. W podstrefie WSSE w Nowej Rudzie zlokalizowali się inwestorzy z branży budowlanej, wyposażenia energetycznego, produkcji tworzyw sztucznych, produkcji wiązek kablowych.

Kamiennogórska Specjalna Strefa Ekonomiczna Małej Przedsiębiorczości (KSSEMP) nastawiona jest na wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw i jako taka powinna odgrywać kluczową rolę w aktywizacji gospodarczej Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Potencjał inwestycyjny

Instytucje otoczenia biznesu oraz specjalne strefy ekonomiczne z jednej strony wspierają rozwój przedsiębiorczości lokalnej, z drugiej strony wzmacniają atrakcyjność inwestycyjną obszaru. Z raportu *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2012* przedstawionego przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową wynika, że atrakcyjność inwestycyjna podregionu wałbrzyskiego, obejmującego większą część tworzonej Aglomeracji jest wysoka i to zarówno dla działalności przemysłowej, usługowej jak i zaawansowanych technologii.

Tereny inwestycyjne gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej obejmują zarówno obiekty (*brownfield*) jak i działki (*greenfield*). Tereny i obiekty o charakterze poprzemysłowym (*brownfield*) oferują: Boguszów-Gorce, Kamienna Góra (miasto), Mieroszów, Nowa Ruda (miasto), gmina wiejska Nowa Ruda, Radków, Walim. Część z nich objęta jest ulgami oferowanymi w ramach specjalnych stref ekonomicznych (Kamienna Góra). Oferty inwestycyjne typu *greenfield* przygotowane są w gminach: Czarny Bór, Jedlina-Zdrój, Kamienna Góra (miasto), Mieroszów, Nowa Ruda (miasto), gmina wiejska Nowa Ruda, Szczawno-Zdrój, Świebodzice, Wałbrzych. Tereny inwestycyjne Aglomeracji Wałbrzyskiej znajdują się również na obszarach określonych w Planie Zagospodarowania Województwa Dolnośląskiego jako „Regionalne strefy rozwoju przedsiębiorczości Województwa Dolnośląskiego". Do obszarów tych zaliczyć należy:

- tereny w Lubawce – tereny aktywizacji gospodarczej, działalność przemysłowo-usługowa i składowa;
- tereny w Świebodzicach – tereny aktywizacji gospodarczej, działalność przemysłowo-usługowa i składowa;
- tereny w Czarnym Borze – strefa aktywności gospodarczej, działalność produkcyjno-usługowa.

Największym zainteresowaniem inwestorów cieszą się oferty inwestycyjne przygotowane w Świebodzicach (bliskość autostrady A4), oraz w Kamiennej Górze (w ramach KSSEMP). W gorszej sytuacji są pozostałe gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej. Przygotowane oferty inwestycyjne nie wzbudzają dużego zainteresowania inwestorów. Przyczyn powyższego stanu rzeczy upatrywać należy w braku odpowiedniej infrastruktury drogowej, braku odpowiednio wykwalifikowanych pracowników (absolwentów szkół zawodowych), konkurencji ze strony podstref SSE zlokalizowanych na obszarach atrakcyjnych inwestycyjnie np. we Wrocławiu i gminach podwrocławskich

Innym problemem jest skuteczność wybranych narzędzi promocyjnych. Promocja niejednokrotnie ogranicza się do zamieszczenia materiałów na stronie internetowej właściwego urzędu miasta (gminy). Brakuje skoordynowanych działań gmin. Dodatkowo należy pamiętać o negatywnym wizerunku niektórych gmin (np. Wałbrzycha, Nowej Rudy) opierającym się na stereotypach. Przezwyciężenie takiej bariery wymaga długotrwałych i wspólnych działań zmierzających do zintegrowania lokalnych wspólnot z obszarem, na którym żyją oraz wyrobieniu pozytywnych asocjacji wśród zewnętrznych odbiorców działań marketingowych.

Turystyka

Specyfika Aglomeracji Wałbrzyskiej wymaga aby szczególną uwagę poświęcić turystyce. Każda z gmin Aglomeracji posiada potencjał turystyczny, aczkolwiek różnorodny jest profil odbiorcy oferowanych produktów turystycznych. W konsekwencji są gminy mogące zabiegać o turystę masowego, jak i takie, w których turystyka może przyjmować formę elitarną.

Jak wspomniano powyżej, potencjał turystyczny gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej jest zróżnicowany, dlatego też każda z nich powinna dostosować produkt do warunków w jakich funkcjonuje. Szczawno Zdrój i Jedlina Zdrój, a w przyszłości może również Mieroszów z Sokołowskiem mają największy potencjał w zakresie produktu uzdrowiskowego i *spa-wellnes*.

Produkt krajoznawczy związany jest ze zwiedzaniem, dlatego też największe możliwości posiadają gminy, na obszarach których znajdują się obiekty dziedzictwa materialnego lub atrakcje przyrodnicze np. Wałbrzych (Zamek Książ, Palmiarnia, rynek), Walim (Zamek Grodno, zapora na Jeziorze Bystrzyckim, Lipa Fryderyka), Jedlina-Zdrój (zespół pałacowo-parkowy w Jedlince, najdłuższy tunel kolejowy w Polsce, wiadukty Kolei Sowiogórskiej, pijalnia wód mineralnych), Stare Bogaczowice (Cieszów – Zamek Cisy, Gostków – wiatrak, zespół pałacowo-parkowy w Strudze), Szczawno-Zdrój (Hotel Zdrojowy nr 1, hala spacerowa pijalni wód mineralnych, Wzgórze Giedymina), Czarny Bór (wieża piastowska), Kamienna Góra (Stare Miasto wraz z murami obronnymi), Lubawka (rynek z ratuszem), Nowa Ruda (rynek z ratuszem, domy tkaczy), Świebodzice (rynek z ratuszem oraz miejskie mury obronne), Mieroszów (układ urbanistyczny centrum Mieroszowa, cerkiew w Sokołowsku, Ruiny Zamku Radosno), Głuszyca (ruiny Zamku Rogowiec), Chełmsko Śląskie (układ urbanistyczny centrum wraz z Domami Tkaczy), gmina wiejska Kamienna Góra (Mauzoleum Schaffgotschów w Raszowie). Jednocześnie najatrakcyjniejszymi terenami dla wędrówek pieszych są szlaki turystyczne w ramach poszczególnych pasm Sudetów Środowych (Góry Kamienne, Góry Wałbrzyskie, Góry Sowie, Góry Stołowe wraz z Zaworami). Równocześnie w gminie Radków znajduje się Zalew Radkowski oraz rozwinięta baza agroturystyczna sprzyjająca turystyce rekreacyjno-wypoczynkowej.

Realizowana przez lata na obszarze obecnej Aglomeracji Wałbrzyskiej industrializacja sprawiła, że takie gminy jak Nowa Ruda (miasto), Wałbrzych, Boguszów Gorce, gmina wiejska Nowa Ruda dysponują odpowiednim potencjałem do rozwoju popularnej w państwach Europy Zachodniej turystki postindustrialnej.

Gminy Głuszyca, Walim, Kamienna Góra i Wałbrzych mają z kolei największe możliwości rozwoju turystyki postmilitarnej w oparciu o takie atrakcje jak: podziemia kompleksu Riese w Głuszycy i Walimiu, podziemia Arado w Kamiennej Górze, oraz podziemia Zamku

Książ w Wałbrzychu, Mauzoleum na Nowymi Mieście w Wałbrzychu, schron przeciwlotniczy w II Liceum Ogólnokształcącym w Wałbrzychu.

Największym potencjałem do rozwoju narciarstwa dysponują gminy: Jedlina-Zdrój, Boguszów-Gorce (Ośrodek Rekreacyjno-Sportowy „Dzikowiec"), Mieroszów (narciarskie trasy zjazdowe i biegowe), gmina wiejska Nowa Ruda (Sokolec i wyciągi narciarskie na przełęczy Jugowskiej), Walim (kompleks Rzeczka), Radków (narciarskie trasy biegowe wraz z wypożyczalnią sprzętu w Karłowie).

Atuty konieczne do rozwoju turystyki religijnej posiadają gminy: gmina wiejska Kamienna Góra (Krzeszów – pocysterski zespół klasztorny wraz z Kalwarią Krzeszowską), Radków (Sanktuarium Matki Boskiej Wambierzyckiej), Mieroszów (kościół św. Jadwigi w Rybnicy Leśnej – najstarszy zabytek architektury drewnianej Dolnego Śląska, cerkiew w Sokołowsku).

W latach 2004-2011 liczba odwiedzających Aglomeracje Wałbrzyską wzrosła z 63,6 tys. do 82,3 tys. osób, czyli o 29%. Niemniej w tym samym okresie liczba udzielonych noclegów w całym województwie dolnośląskim rosła szybciej tj. o 38%. Liczba osób nocujących w gminach Aglomeracji Wałbrzyskiej stanowi zaledwie ok. 5,6% liczby osób nocujących w województwie dolnośląskim. Powyższe wynika z rosnącej konkurencji uzdrowisk Kotliny Kłodzkiej (zwłaszcza Polanicy Zdroju i Kudowy Zdrój) oraz umacniającej się pozycji Karpacza i Szklarskiej Poręby – liderów w wędrówkach pieszych.

2. Sfera społeczna

Potencjał demograficzny

Potencjał demograficzny Aglomeracji Wałbrzyskiej to ponad 288,6 tys. mieszkańców, co stanowi niespełna 10% potencjału ludnościowego województwa dolnośląskiego. Liczba mieszkańców poszczególnych gmin Aglomeracji określa równocześnie ich rangę ludnościową, która dla poszczególnych jednostek terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej jest następująca:

- miasta powyżej 100 tys. mieszkańców: Wałbrzych (120 tys.),
- miasta od 15 do 25 tys. mieszkańców: Nowa Ruda (23,8 tys.), Świebodzice (23,3 tys.), Kamienna Góra (ok. 20,6 tys.), Boguszów-Gorce (16,5 tys.);
- miasta i gminy miejsko-wiejskie od 5 do ok. 15 tys. mieszkańców: Lubawka (11,6 tys.), Radków (9,4 tys.), Głuszyca (9,1 tys.), Mieroszów (7,3 tys.), Szczawno-Zdrój (5,9 tys.), Jedlina-Zdrój (5,1 tys.);
- gminy wiejskie: gmina wiejska Nowa Ruda (ok. 12,2 tys.), gmina wiejska Kamienna Góra (9 tys.), Walim (5,7 tys.), Czarny Bór (4,9 tys.), Stare Bogaczowice (4,3 tys.).

W największych miastach Aglomeracji Wałbrzyskiej tj. Wałbrzychu, Nowej Rudzie, Świebodzicach, Kamiennej Górze i Boguszowie Gorcach mieszka łącznie ok. 71% wszystkich mieszkańców Aglomeracji. Obserwowanym na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej zjawiskiem jest spadek liczby ludności. W latach 2004-2011 liczba ludności w Aglomeracji zmniejszyła się z 298.494 do 288.603. W analogicznym okresie liczba ludności na Dolnym Śląsku wzrosła z 2.890.967 do 2.916.577. Spadek ludności w niniejszych latach zanotowało 11 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej (Boguszów Gorce, Głuszyna, Jedlina Zdrój, Kamienna Góra, Lubawka, Miroszów, Nowa Ruda (miasto), gmina wiejska Nowa Ruda, Radków, Walim i Wałbrzych), odwrotną tendencję stwierdzić można w 5 gminach (Czarny Bór, gmina wiejska Kamienna Góra, Szczawno Zdrój, Stare Bogaczowice, Świebodzice). Niepokój może budzić wyludnianie się największego ośrodka Aglomeracji, miasta Wałbrzycha. Spadek potencjału Wałbrzycha i całej Aglomeracji Wałbrzyskiej może być przejawem ich postępującej marginalizacji i peryferyzacji.

Wykres 2. Ludność gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej w latach 2004 i 2011

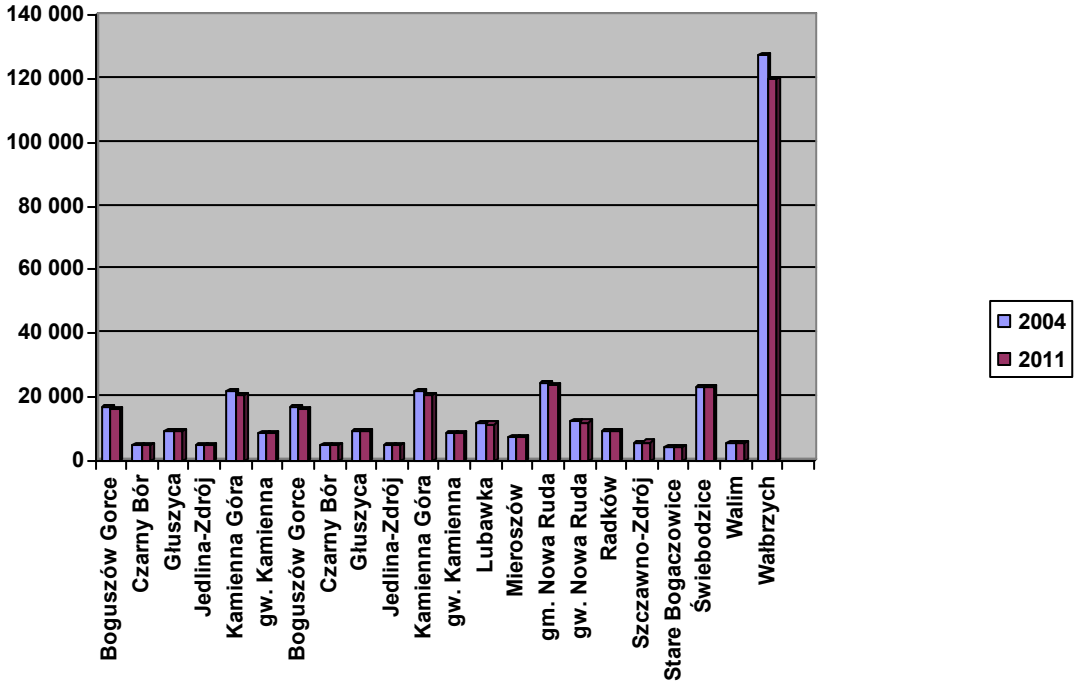

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Dodatkowo potencjał ludnościowy Aglomeracji Wałbrzyskiej osłabia ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych. W latach 2000-2011, saldo migracji wewnętrznych wyniosło średnio 792 osób rocznie, zaś migracji zagranicznych średnio 256 osób rocznie. Warto zaznaczyć, iż saldo migracji wewnętrznych w przypadku województwa dolnośląskiego było dodatnie. W 2011 r. dodatnie saldo migracji wewnętrznych zanotowało pięć gmin, mianowicie: Czarny Bór (5), Jedlina Zdrój (17) gmina wiejska Kamienna Góra (75), Szczawno Zdrój (64) i Walim (29). W pozostałych gminach dominował odpływ ludności, przy czym w największej skali zjawisko to wystąpiło w Wałbrzychu (-501), Kamiennej Górze (-127) i Nowej Rudzie (-121). Sytuację Wałbrzycha i Kamiennej Góry można przynajmniej częściowo tłumaczyć obserwowanym zjawiskiem „rozlewania się miast" i przenoszeniem się mieszkańców na przyległe tereny wiejskie. Korzystne saldo migracji zagranicznych wystąpiło w 4 gminach Aglomeracji Wałbrzyskiej: Czarnym Borze (1), gminie wiejskiej Kamienna Góra (1), Radkowie (6) i Starych Bogaczowicach. Największe ujemne saldo migracji za granicę odnotowano w Wałbrzychu (-69), Boguszowie Gorcach (-25), Kamiennej Górze (-22) i Świebodzicach (-15).

Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej obserwuje się również zjawisko starzenia się społeczeństwa, co rzutuje na przyszłe kierunki inwestycji infrastrukturalnych. Przyjmując jako symptom tego zjawiska stosunek ludności w wieku poprodukcyjnym do ludności w wieku przedprodukcyjnym stwierdzić należy, że sytuacja zarówno w Aglomeracji Wałbrzyskiej, jak i we wszystkich gminach ją tworzących uległa pogorszeniu. W 2011 r. jedynie w 6 gminach Aglomeracji liczba osób w wieku przedprodukcyjnym była większa niż liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (Czarny Bór, gmina wiejska Kamienna Góra, Lubawka, gmina wiejska Nowa Ruda, Radków, Stare Bogaczowice). Najkorzystniejsza sytuacja była w gminie wiejskiej Kamienna Góra (64,2) oraz w gminie Czarny Bór (69,0). Z reguły proces starzenia się społeczeństwa najmniej odczuwalny był w gminach wiejskich, najsilniej dotknął miasta. Najtrudniejsza sytuacja demograficzna występowała w 2011 r. w Szczawnie Zdroju (wskaźnik

osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym wyniósł 158,7), gminie miejskiej Nowej Rudzie (136,0) i Wałbrzychu (135,4).

Wykres 3. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym w latach 2004 i 2011

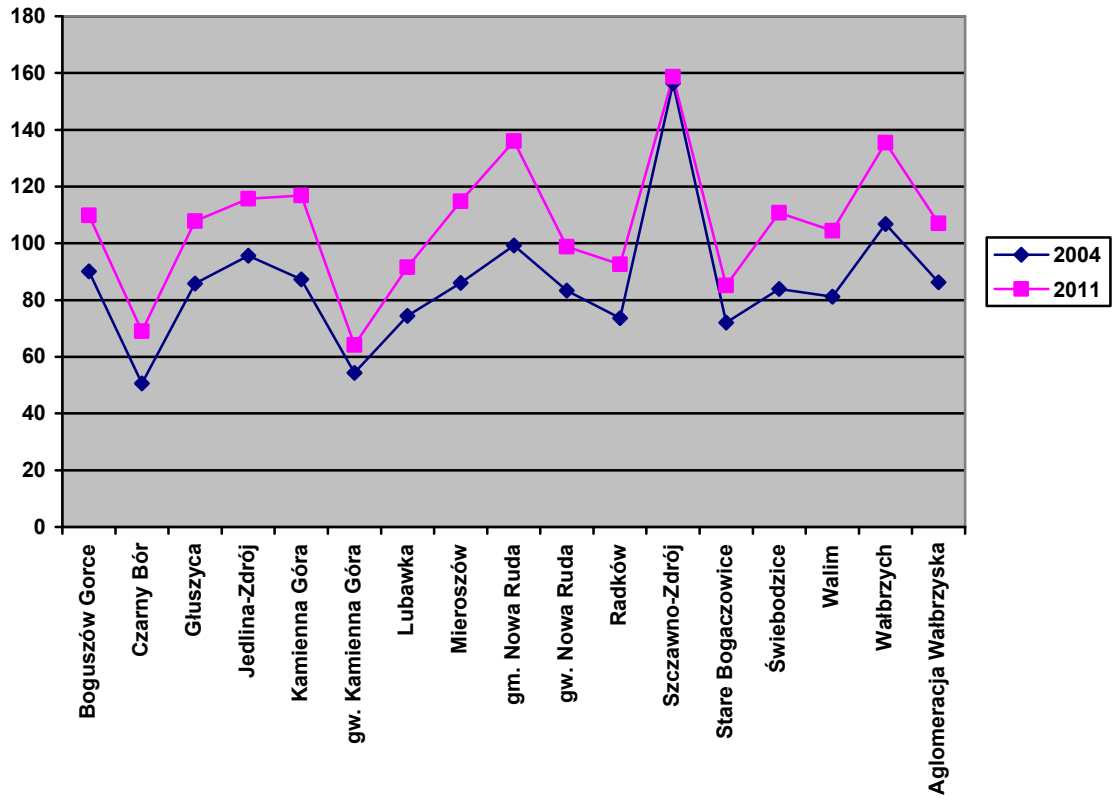

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

W 2011 r. tylko 4 gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej osiągnęły dodatni przyrost naturalny, a mianowicie Stare Bogaczowice (3,3), gmina wiejska Kamienna Góra (1,7), Czarny Bór (0,6) i Świebodzice (0,2). W pozostałych gminach przyrost naturalny był ujemny. Najniższym wskaźnikiem przyrostu demograficznego legitymują się gminy: Walim (-7,0), Głuszyca (-5,9), Mieroszów (-5,6) i Wałbrzych (-5,2).

Przedstawione powyżej dane świadczą o starzeniu się społeczności Aglomeracji Wałbrzyskiej. W dłuższej perspektywie może to prowadzić do powstania luki demograficznej. Wówczas kolejne roczniki osiągające wiek aktywności zawodowej nie będą w stanie zastąpić osób opuszczających rynek pracy.

Rynek pracy

Przeprowadzona bez adekwatnego do skali przemian programu osłonowego restrukturyzacja gospodarki przejawiająca się likwidacją dominujących podmiotów gospodarczych, skutkowała pojawieniem się długotrwałego i strukturalnego bezrobocia. W konsekwencji nastąpił wzrost ubóstwa, prowadzący do powstania negatywnych zjawisk takich jak i wykluczenie społeczne.

Wskaźnik bezrobocia mierzony jako udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym jest w Aglomeracji Wałbrzyskiej wyższy niż na Dolnym Śląsku i wynosi 10,8%. Chociaż w latach 2004-2011 obserwujemy obniżenie tego wskaźnika we

wszystkich gminach tworzących Aglomerację, to jednak tylko Szczawno Zdrój w 2011 r. miał ów wskaźnik poniżej średniej regionalnej. W najtrudniejszej sytuacji znajdują się: gmina wiejska Nowa Ruda, Walim, Radków, Boguszów Gorce, Nowa Ruda (miasto) i Głuszyca. Gminy te charakteryzują się również wolnym tempem obniżania tego wskaźnika w stosunku do 2004 r. Powyższe może prowadzić do dalszego różnicowania się Aglomeracji, a tym samym do wzmożonego odpływu ludzi z terenów o niższym poziomie rozwoju i dalszej ich marginalizacji.

Rysunek 3. Wskaźnik bezrobocia Dolny Śląsk = 100, rok 2011

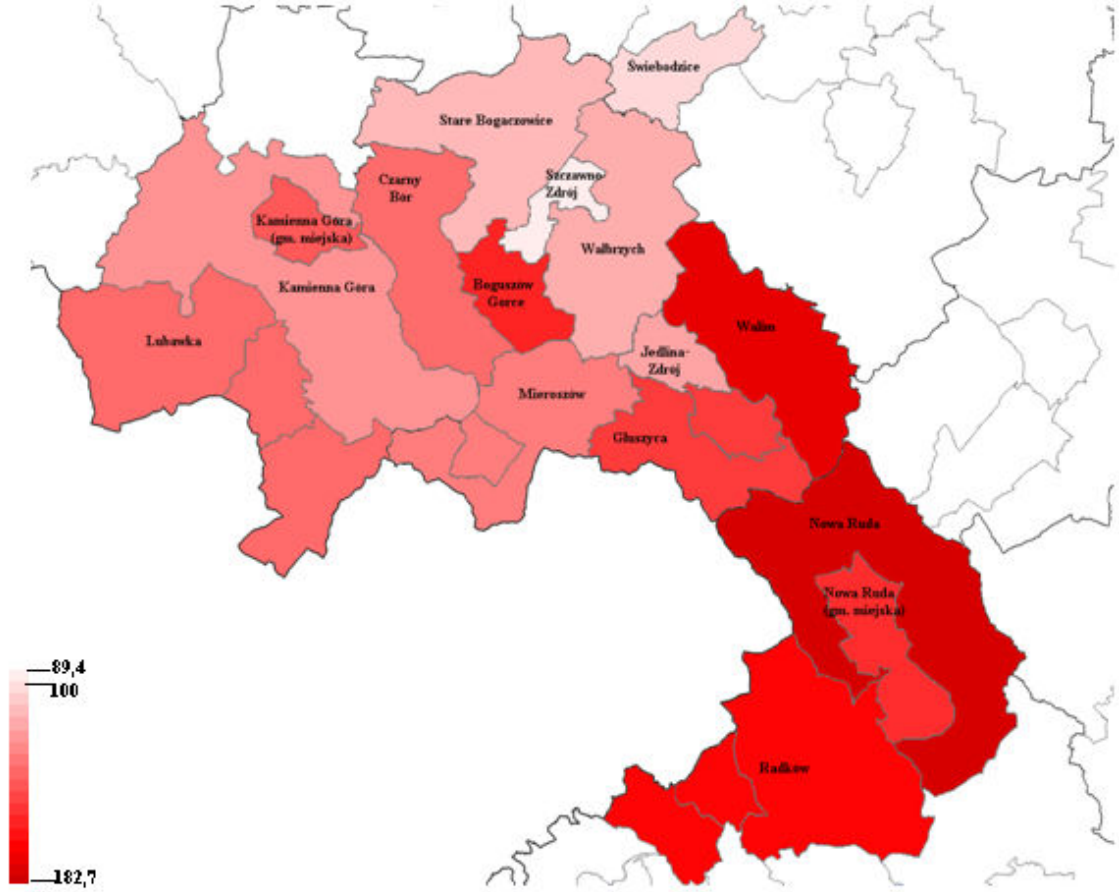

Źródło: opracowanie własne

Problem bezrobocia potwierdzają również dane Dolnośląskiego Wojewódzkiego Urzędu Pracy. Niestety nie ma danych dotyczących stopy bezrobocia w ujęciu gminnym, dlatego też wykorzystano informacje odnoszące się do powiatów. W styczniu 2013 r. stopa bezrobocia w Wałbrzychu wyniosła 17,7%, w powiecie ziemskim wałbrzyskim – 34,7%, w powiecie kamiennogórskim – 23,4%, a w kłodzkim – 27,8%. Jednocześnie stopa bezrobocia w Polsce wynosiła 14,2%, a w województwie dolnośląskim – 14,3%. Dla porównania najniższa stopa bezrobocia była w powiecie ziemskim wrocławskim – 5, 9% i we Wrocławiu – 6,1%. Oznacza to, że w stosunku do średniej krajowej poziom bezrobocia w Wałbrzychu wynosił **124,6%**, w powiecie ziemskim wałbrzyskim – **244,4%**, w powiecie kamiennogórskim – **164,8%**, a w powiecie kłodzkim – **195,8%**.

Opieka społeczna

Problemy z funkcjonowaniem rynku pracy powodują utrzymywanie się sfery ubóstwa i konieczność korzystania z pomocy opieki społecznej. Zarówno w Aglomeracji Wałbrzyskiej, jak i we wszystkich gminach ją tworzących wskaźnik osób korzystających z pomocy społecznej w 2011 r. przekraczał średnią w regionie. Jak już wspomniano wynika to z negatywnych zjawisk jakie towarzyszyły przemianom zapoczątkowanym w 1989 r. Odbudowa potencjału gospodarczego i przeniesienie pozytywnych skutków tych działań na sferę społeczną jest procesem długotrwałym. Dodatkowo gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej musiały zmierzyć się z koniecznością redefinicji kierunków rozwoju w związku z głęboką restrukturyzacją przemysłu ciężkiego. Zaznaczyć należy, że miejsc pracy utraconych w przemyśle nie da się szybko zastąpić miejscami pracy w turystyce chociażby ze względu na bariery kompetencyjne pracowników.

Powyższy problem w największym stopniu dotyczy gmin Czarny Bór i Walim. Jednak sytuacja w tych gminach kształtuje się odmiennie. W gminie Walim zaobserwować można korzystną tendencję do obniżania tego wskaźnika w stosunku do 2004 r., w gminie Czarny Bór odsetek osób korzystających z pomocy społecznej zwiększył się, a wzrost ten jest najwyższy w całej Aglomeracji. Również w gminie Lubawka wskaźnik osób korzystających z pomocy społecznej uległ zwiększeniu. W pozostałych przypadkach (za wyjątkiem Mieroszowa gdzie wskaźnik pozostał na tym samym poziomie) w stosunku do 2004 r. nastąpił spadek odsetka osób korzystających z pomocy społecznej, przy czym najszybsze tempo zmian zaobserwować można we wspomnianej już gminie Walim, a także w Jedlinie Zdroju i gminie wiejskiej Nowa Ruda. W gminie wiejskiej Nowa Ruda, wskaźnik ten jest najniższy i wynosi 6,4%. Gmina wiejska Nowa Ruda jest też jedyną gminą w Aglomeracji Wałbrzyskiej, gdzie wskaźnik ten nie przewyższa wskaźnika wojewódzkiego.

Aktywność ludności

We współczesnym świecie kluczowym problem przy analizie sfery społecznej jest określenie aktywność lokalnej. Aktywność społeczności lokalnej wynika z poziomu kapitału społecznego, a ten jest obecnie jednym z najważniejszych endogenicznych czynników rozwoju lokalnego i regionalnego. Odzwierciedleniem aktywności społecznej jest rozwój organizacji pozarządowych, w tym fundacji i stowarzyszeń.

Aktywność społeczna mierzona liczbą organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców jest w Aglomeracji Wałbrzyskiej niższa niż Polsce i na Dolnym Śląsku. Jednak o ile wzrost aktywności w stosunku do 2005 r. jest w Aglomeracji szybszy niż w kraju, to w porównaniu z regionem Aglomeracja rozwija się wolniej, co powoduje relatywne pogorszenie jej sytuacji na tle Dolnego Śląska.

W Aglomeracji Wałbrzyskiej najwięcej organizacji pozarządowych, w stosunku do potencjału demograficznego, funkcjonuje w gminie Czarny Bór, Walim, gminie wiejskiej Kamienna Góra i gminie Mieroszów. W gminach tych wskaźnik nasycenia organizacjami pozarządowymi jest równy lub wyższy średniej regionalnej, która to z kolei przewyższa średnią krajową. W najgorszej sytuacji znajdują się gminy: Stare Bogaczowice, Świebodzice, Nowa Ruda (miasto) i Boguszów Gorce. Z gmin tych jedynie Świebodzice zanotowały szybsze niż na Dolnym Śląsku i w Aglomeracji Wałbrzyskiej tempo rozwoju organizacji pozarządowych (166,7), w pozostałych gminach liczba organizacji pozarządowych rośnie wolniej, co będzie powodować (jeżeli ta tendencja się utrzyma) osłabienie ich potencjału społecznego, a w konsekwencji obniżenie potencjału rozwojowego. Na szczególną uwagę zasługują gminy Jedlina Zdrój, Głuszyca, Mieroszów i gmina wiejska Nowa Ruda, które w latach 2005-2011 zanotowały największy rozwój organizacji pozarządowych w stosunku do liczby ludności.

Wykres 4. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców w latach 2005 i 2011

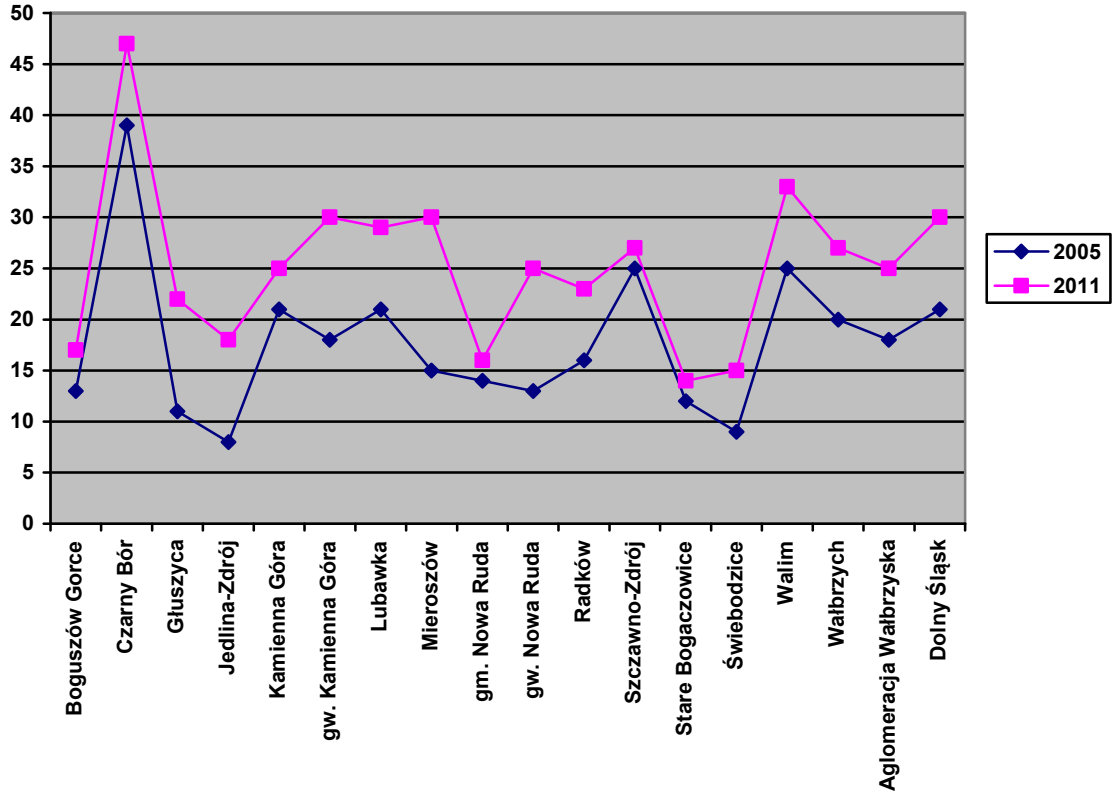

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Edukacja

Potencjał społeczny w długim okresie buduje się poprzez przełamywanie barier w zakresie dostępu do edukacji. Dotyczy to zwłaszcza okresu przedszkolnego. Dostęp do przedszkoli umożliwia również podjęcie zatrudnienia przez obojga rodziców, a tym samym może ograniczać sferę ubóstwa. W 2011 r. w Aglomeracji Wałbrzyskiej funkcjonowało 57 przedszkoli, dysponujących łącznie 6.119 miejscami. W stosunku do 2004 r. liczba przedszkoli zwiększyła się o 6 (dynamika 111,8), a liczba miejsc o 1.193 (dynamika 124,2). Jednocześnie liczba dzieci korzystających z opieki przedszkolnej wzrosła z 4.361 do 5.511 (dynamika 126,4). Z powyższych danych wynika, że w skali całej Aglomeracji Wałbrzyskiej liczba oferowanych w przedszkolach miejsc jest większa niż liczba dzieci w nich zapisanych. W 2011 r. pozostało 608 miejsc wolnych.

Najwięcej przedszkoli (22) zlokalizowanych było w Wałbrzychu. Oferowały one łącznie 2.662 miejsca. Zarówno liczba przedszkoli, jak i miejsc wzrosła w stosunku do 2004 r., a wskaźnik dynamiki kształtował się odpowiednio na poziomie 115,8 i 118,6. W tym samym czasie liczba dzieci uczęszczających do przedszkola zwiększyła się z 1.984 do 2.379 (dynamika 119,8). Z dostępnych informacji wynika, że limit miejsc nie został wykorzystany. W 2011 r. pozostały wolne 283 miejsca i to pomimo nasilających się działań rządowych zmierzających do objęcia opieką przedszkolną coraz młodszych roczników.

W stosunku do 2004 r. tylko w jednej gminie – Lubawce – liczba przedszkoli zmniejszyła się (z 3 do 2). Towarzyszyło temu jednak zwiększenie liczby miejsc (z 231 do 270), tak że w rezultacie liczba miejsc przewyższa liczbę dzieci zapisanych do przedszkola (o 13). W dwóch gminach: Czarnym Borze i Jedlinie Zdroju zmniejszyła się liczba miejsc w przedszkolach. W Jedlinie Zdroju z 84 do 75, a w Czarnym Borze ze 125 do 120. W przypadku

Czarnego Boru przedszkole w 2011 r. pomimo zmniejszenia liczby miejsc nadal dysponowało wolnymi miejscami. W Jedlinie Zdroju wszystkie miejsca były wykorzystane.

Ze wszystkich gmin tworzących Aglomerację Wałbrzyską, tylko trzy: Jedlina Zdrój, gmina wiejska Kamienna Góra i Szczawno Zdrój miały komplet dzieci w przedszkolach. W 2004 r. sytuacja taka wystąpiła wyłącznie w gminie wiejskiej Kamienna Góra. W pozostałych przypadkach liczba miejsc przewyższała liczbę zapisanych dzieci, przy czym największe różnice wystąpiły w gminach: Wałbrzych (283), Świebodzice (133), Kamienna Góra (62), Boguszów Gorce (32) i Głuszyca (27).

Istotną kwestią związaną ze sferą społeczną jest edukacja. W Aglomeracji Wałbrzyskiej zaobserwować można ogólną tendencję zmniejszania się liczby uczniów. W latach 2004-2010 liczba uczniów szkół podstawowych spadła z 18.970 do 14.053, a gimnazjów z 11.721 do 8.755. Wprawdzie w analogicznym okresie zjawisko powyższe wystąpiło również na Dolnym Śląsku, to jednak na obszarze Aglomeracji proces ten następuje szybciej. W przypadku szkolnictwa podstawowego największe natężenie niniejszego zjawiska zaobserwować można w gminie wiejskiej Nowa Ruda i w Szczawnie Zdroju. W najmniejszym stopniu dotknęło ono gminy: Kamienna Góra, Jedlina Zdrój i Czarny Bór.

Inaczej sytuacja kształtuje się w gimnazjach. W najgorszej sytuacji znajdują się gminy: Radków, Mieroszów i Głuszyca, w najlepszej: Stare Bogaczowice, Jedlina Zdrój, Kamienna Góra. Aktualna sytuacja szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego w Aglomeracji Wałbrzyskiej wynika nie tylko z obserwowanego niżu demograficznego ale również z odpływu ludności spowodowanego sytuacją ekonomiczną.

W zakresie infrastruktury edukacyjnej, mierzonej liczbą szkół podstawowych i gimnazjalnych, w Aglomeracji Wałbrzyskiej w latach 2010-2011 panuje stabilizacja. W Aglomeracji funkcjonują 74 szkoły podstawowe i 59 gimnazjów. Najwięcej szkół zlokalizowanych jest w Wałbrzychu (21 i 20), Świebodzicach (6 i 5), gminie wiejskiej Nowa Ruda (7 i 4) oraz w Nowej Rudzie (5 i 5). Najmniej szkół działa w Jedlinie Zdroju (1 i 1), Czarnym Borze (2 i 1) i Starych Bogaczowicach (2 i 1).

Odmienny problem stanowi sytuacja szkolnictwa zawodowego. Aglomeracja Wałbrzyska posiada tradycje przemysłowe. Najważniejsze ośrodki miejskie opierając się o posiadany potencjał instytucjonalny, wsparty funkcjonowaniem SSE rozwijają przemysł, wpisując się w założenia Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 r., zakładającej m.in. reindustrializację regionu. Jednak rozwój przemysłu wymaga posiadania kadr, które mogą zapewnić zasadnicze szkoły zawodowe. Niestety szkolnictwo zawodowe w latach 2000-2009 przeżywało regres, pewne oznaki ożywienia można dostrzec dopiero w 2010 r. W latach 2000-2010 liczba szkół zawodowych zmniejszyła się z 16 do 9, a liczba uczniów spadła w tym okresie z 3.226 do 1.370. Zlikwidowano szkoły zawodowe w Boguszowie Gorcach i Świebodzicach, a w Wałbrzychu ich liczba zmniejszyła się z 9 do 5.

Szkolnictwo średnie koncentruje się w Wałbrzychu, Nowej Rudzie, Kamiennej Górze, Szczawnie Zdroju i Świebodzicach. Szkoły średnie funkcjonują także w Głuszycy i gminie wiejskiej Nowa Ruda. O jakości kształcenia w Aglomeracji Wałbrzyskiej świadczy średnia zdawalność matur. Od 2004 r. zmniejsza się liczba osób zdających maturę w szkołach zlokalizowanych na obszarze Aglomeracji. W 2004 r. egzamin ten pomyślnie zdało 1.087 osób, a w 2010 r. tylko 506 osób. Średnia zdawalność matur, mierzona jako iloraz liczby osób zdających przez liczbę osób przystępujących do egzaminu wynosiła w 2010 r. 71,29% i była zbliżona zarówno do średniej województwa dolnośląskiego (71,90%), jak i do średniej krajowej (73,33%). Należy zauważyć, że w latach 2004-2008 średnia zdawalność matur w Aglomeracji była o około 8% niższa niż w województwie i o około 20% niższa niż w kraju. Względne zrównanie tych liczb nastąpiło w 2009 r. W ramach Aglomeracji Wałbrzyskiej najwyższa zdawalność matur była w 2010 r. w Świebodzicach (84%), Kamiennej Górze (77,3%), Nowej Rudzie (77,1%) i Wałbrzychu (70%), natomiast najniższą zdawalność odnotowano w gminie wiejskiej Nowa Ruda (33,3%) i gminie Głuszyca (44,4%).

Dodatkowo pamiętać należy, że współczesna gospodarka wymaga podnoszenia kwalifikacji przez całe życie. Dlatego też ważna jest możliwość podnoszenia kwalifikacji w technikach dla dorosłych i ponadgimnazjalnych technikach uzupełniających dla dorosłych. Technika dla dorosłych funkcjonują w Kamiennej Górze i w Nowej Rudzie (do 2005 r. także w gminie wiejskiej Nowa Ruda). Łącznie uczyło się w nich 102 słuchaczy, prawie dwukrotnie więcej niż w 2004 r. Ponadgimnazjalne technika uzupełniające dla dorosłych istnieją wyłącznie w Wałbrzychu. W 2010 r. kształciło się tam 79 uczniów. Reasumując oferta kształcenia adresowana dla dorosłych może w przyszłości okazać się niewystarczająca, zwłaszcza jeżeli będzie rosło zainteresowanie szkolnictwem zawodowym.

Rozwój gospodarki opartej na nowych technologiach wymaga współpracy świata biznesu i nauki. Jednak możliwości rozwoju szkolnictwa wyższego w Aglomeracji Wałbrzyskiej są aktualnie mocno ograniczone. Obecnie na obszarze Aglomeracji funkcjonują następujące uczelnie: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, Wałbrzyska Wyższa Szkoła Zarządzania i Przedsiębiorczości, Polsko-Czeska Wyższa Szkoła Biznesu i Sportu „Collegium Glaciensis" w Nowej Rudzie. Działa również zamiejscowy ośrodek dydaktyczny Politechniki Wrocławskiej. Uczelnie te nastawione są jednak na kształcenie studentów, w mniejszym stopniu na badania, w tym o potencjale komercyjnym. Dodatkowo kadrę naukową w przeważającej większości stanowią pracownicy wrocławskich lub jeleniogórskich uczelni, prowadzący badania w swoich macierzystych jednostkach. Również studenci preferują naukę we Wrocławiu, który oferuje nie tylko większe możliwości studiowania ale także bogatą ofertę kulturalna i rozrywkową.

Wprawdzie nie ma danych dotyczących studiujących w ujęciu gminnym i powiatowym, to jednak potwierdzeniem powyższej tezy są informacje dostępne dla podregionu wałbrzyskiego. W latach 2004-2011 liczba studiujących zmniejszyła się w podregionie wałbrzyskim z 9.668 do 6.981. W 2011 r. wskaźnik „absolwenci szkół wyższych na 10 tys. mieszkańców" wynosił 32, przy czym w kluczowych z punktu widzenia przyszłości Aglomeracji Wałbrzyskiej dziedzinach, czyli naukach technicznych i medycznych wynosił on odpowiedni: 0 i 1. Dla porównania wskaźnik ten dla Dolnego Śląska wynosił 147, dla nauk technicznych 11 i medycznych również 11.

Zdrowie

Na potencjał sfery społecznej duży wpływ ma infrastruktura zdrowotna. Analiza tego problemu napotyka na duże bariery z uwagi na brak danych publikowanych dla gmin. Z dostępnych informacji wynika, że w Aglomeracji Wałbrzyskiej w latach 2004-2011 zwiększyła się liczba zakładów opieki zdrowotnej z 51 do 93. W ujęciu gminnym 14 gmin zanotowało wzrost liczby placówek, w gminie Lubawka nastąpił spadek, natomiast w Starych Bogaczowicach utrzymał się stan z 2004 r. Najwięcej placówek zlokalizowanych jest w Wałbrzychu (34). W stosunku do całej Aglomeracji, w Wałbrzychu funkcjonuje ok. 37% zakładów opieki zdrowotnej. W przeciągu siedmiu lat wskaźnik ten zmniejszył się, w 2004 r. wynosił przeszło 41%. Relatywnie rozbudowaną opieką medyczną dysponuje Nowa Ruda (miasto) (11) i Kamienna Góra (miasto) (13). W miastach tych zaobserwowano również dużą dynamikę przyrostu placówek opieki medycznej. Wskaźnikiem, który odzwierciedla dostępność ludności do opieki medycznej jest liczba łóżek szpitalnych na 10 tys. mieszkańców. W powiecie wałbrzyskim wskaźnik ten wzrósł z 44,9 w 2005 r. do 51,8 w 2011 r. W 2011 r. wskaźnik ten był wyższy niż na Dolnym Śląsku (48,4), chociaż jeszcze w 2004 r. znajdował się on poniżej średniej wojewódzkiej, która wówczas wynosiła 49.

Wykres 5. Zakłady opieki zdrowotnej w Aglomeracji Wałbrzyskiej w latach 2004 i 2011

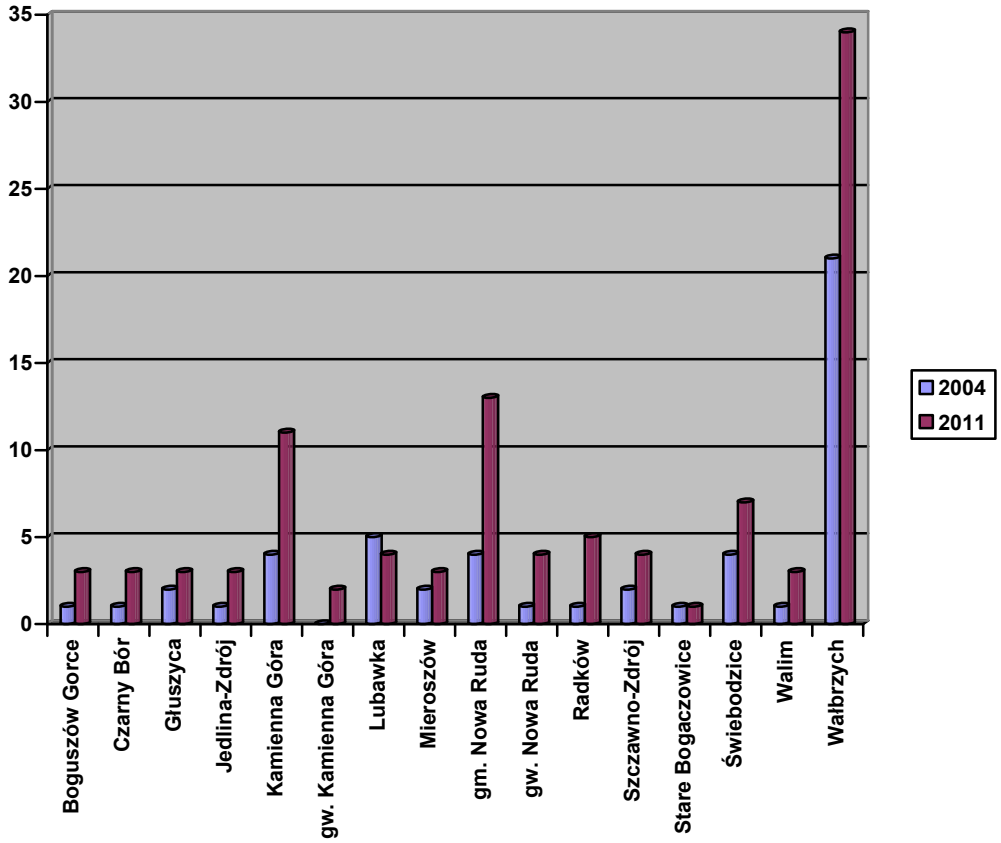

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Kultura

W dzisiejszych czasach szczególnie istotne znaczenie dla sytuacji społeczno-gospodarczej danego terytorium ma potencjał kulturalny. Zwłaszcza jeżeli przyjmiemy, że podstawą rozwoju tzw. przemysłów kreatywnych jest klasa twórcza, która podejmując decyzję o miejscu osiedlenia się bierze pod uwagę poziom kultury. W Aglomeracji Wałbrzyskiej funkcjonują 3 kina, w tym 2 w Wałbrzychu i jedno w Nowej Rudzie. Nastąpił tutaj wyraźny regres, gdyż jeszcze 2000 r. działało 9 kin. Znamienne jest, że likwidacji uległy kina w Kamiennej Górze i Świebodzicach – miastach, które aspirują do odgrywania kluczowej roli w Aglomeracji. Zamknięto także kina w Jedlinie Zdroju, Mieroszowie i Walimiu. Trudno jest jednoznacznie orzec czy niniejszy proces zracjonalizował sieć kin w Aglomeracji, dostosowując ją do zmieniającego się popytu wynikającego z rozwoju telewizji i Internetu, czy też jest efektem zubożenia społeczeństwa. Nie można wykluczyć, że w przyszłości pozostaną jedynie kina w Wałbrzychu ulokowane w galeriach handlowych. Również życie teatralne koncentruje się w Wałbrzychu, gdzie mają siedzibę dwa teatry (dramatyczny i lalek), które posiadają ustabilizowaną widownie. W Aglomeracji Wałbrzyskiej działa filharmonia, jednak liczba słuchaczy (widzów) systematycznie maleje.

Potencjał kulturalny Aglomeracji Wałbrzyskiej uzupełniają lokalne ośrodki kultury, niejednokrotnie finansowane przez gminy i użytkujące ich majątek. Na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej znajduje się 18 instytucji kultury, 84 zespoły artystyczne oraz 90 kół (klubów). Stanowi to odpowiednio: 6,9%, 9,1% i 8,4% tego rodzaju ośrodków w województwie dolnośląskim. W porównaniu do 2003 r. w przypadku instytucji kultury odnotowano niewielki wzrost

ich liczby. Wzrosła również niemal 2,5-krotnie liczba kół, natomiast liczba zespołów artystycznych zmniejszyła się. Najwięcej analizowanych ośrodków kultury znajduje się w Wałbrzychu (45,31% wszystkich działających w Aglomeracji), a najmniej w Boguszowie-Gorcach, Starych Bogaczowicach, Szczawnie Zdroju i Kamiennej Górze (gminie wiejskiej).

3. Sfera infrastrukturalna

Infrastruktura wodno-kanalizacyjna

Na przestrzeni lat 2004-2011 odsetek gospodarstw domowych korzystających z sieci wodociągowej pozostał w Aglomeracji Wałbrzyskiej na zbliżonym poziomie. Zwiększyła się natomiast dostępność do sieci kanalizacyjnej. Nadal jednak podstawowe wskaźniki dostępności do omawianych mediów kształtują się poniżej średniej w regionie, nie można również stwierdzić aby dystans ten uległ zmniejszeniu.

Sytuacja w samej Aglomeracji jest mocno zróżnicowana. Dotyczy to zwłaszcza podziału na miasta i obszary wiejskie. W najmniejszym zakresie dostęp do sieci wodociągowej posiadają mieszkańcy: obszarów wiejskich gminy Lubawka (62,3%), gminy Walim (66,3%). Z danych statystycznych wynika, że na przedstawionym obszarze nie nastąpiła wyraźna zmiana od 2004 r. W Aglomeracji Wałbrzyskiej istnieją także gminy, w których ponad 98% gospodarstw domowych ma dostęp do sieci wodociągowej.

Zaznaczyć należy, że pomimo stosunkowo dobrego średniego pokrycia Aglomeracji Wałbrzyskiej siecią wodociągową, infrastruktura ta jest w złym stanie technicznym, co powoduje znaczące ubytki wody oraz prowadzi do pogorszenia jej jakości. Przykładowo sieć wodociągowa, za pomocą której dostarczana jest woda przez Wałbrzyskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji dla mieszkańców Wałbrzycha i gmin ościennych wymaga stałych inwestycji i remontów. Wymagają tego zwłaszcza niektóre odcinki sieci, wybudowane ponad 100 lat temu. Dlatego co roku na wymianę i remonty sieci, przedsiębiorstwo wydaje łącznie ponad 5 milionów złotych oraz ponosi dodatkowe koszty związane z pełną analityką jakości wody, zgodną z Rozporządzeniem Ministra Zdrowia w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi.

W przypadku dostępności do sieci kanalizacyjnej Aglomeracja Wałbrzyska znajduje się w sytuacji gorszej niż województwo. Wynika to m.in. z położenia Aglomeracji i kosztów związanych z budową sieci kanalizacyjnych. W najmniejszym zakresie sieć kanalizacyjna rozwinięta jest na obszarze wiejskim gminy Głuszyca (1,2% gospodarstw domowych ma dostęp do sieci kanalizacyjnej), gminie wiejskiej Nowa Ruda (5,5%), w gminie Stare Bogaczowice (13%), w gminie Czarny Bór (23,3%) i gminie Mieroszów (28,7%). Procentowo największy dostęp do sieci kanalizacyjnej posiadają gospodarstwa domowe w najważniejszych miastach: Szczawnie Zdroju, Kamiennej Górze, Nowej Rudzie, Wałbrzychu i Świebodzicach.

Z oczyszczalni ścieków korzysta przeszło 82% mieszkańców gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej (średnia dla województwa dolnośląskiego wynosi 77%). Bardzo niski odsetek mieszkańców korzystających z oczyszczalni ścieków znajduje się w gminie wiejskiej Nowa Ruda (15,8%). Największy w miastach Nowa Ruda (100%) oraz Wałbrzych (100%). W okresie 2000-2010 liczba mieszkańców Aglomeracji korzystająca z oczyszczalni ścieków wzrosła o 7,7%. Stan techniczny urządzeń oczyszczalni ścieków w Aglomeracji Wałbrzyskiej uznaje się za dobry, za wyjątkiem infrastruktury w Mieroszowie.

Wykres 6. Odsetek gospodarstw domowych korzystających z Infrastruktury kanalizacyjnej

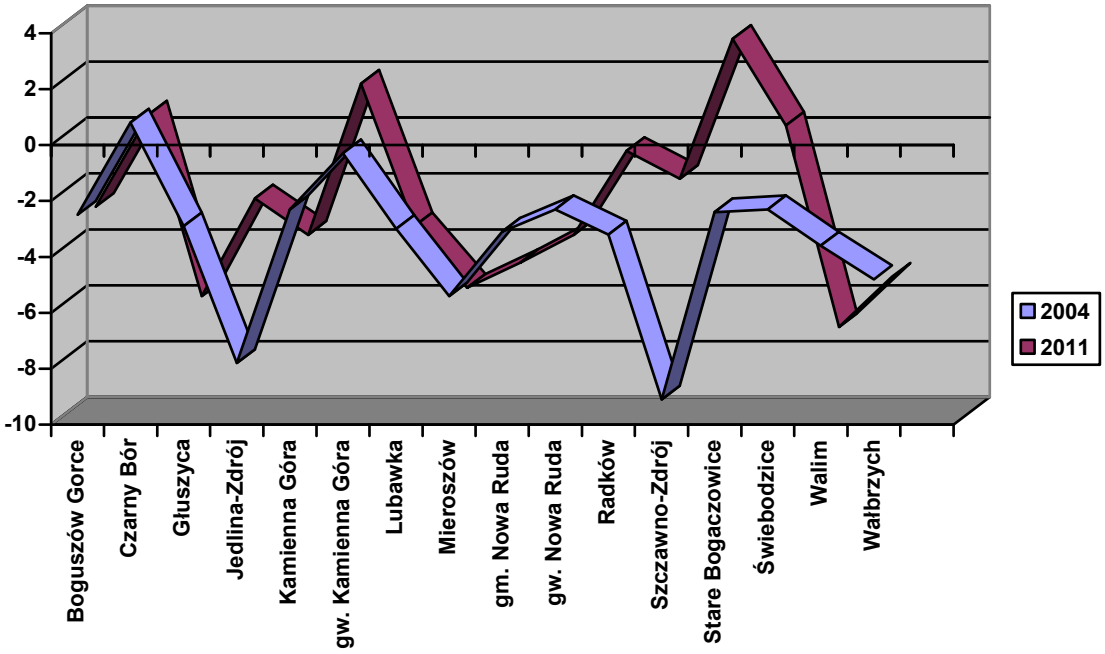

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Gospodarka odpadami

Kolejną kwestią wymagającą analizy jest problem gospodarki odpadami prowadzonej na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej. W Aglomeracji Wałbrzyskiej zbierane jest rocznie 93.737 ton odpadów zmieszanych, to ok. 9,6% wszystkich odpadów zbieranych w województwie dolnośląskim. Od 2005 r. ilość zbieranych odpadów w przeliczeniu na jednego mieszkańca zmieniła się nieznacznie tj. spadła z 343 kg do 334 kg na mieszkańca. W latach 2005-2011 w pięciu gminach Aglomeracji zanotowano wzrost ilości zbieranych odpadów, największy wzrost odnotowano w gminach Czarny Bór (122) i Lubawka (121). Największy spadek zbieranych odpadów nastąpił w gminach: gmina wiejska Kamienna Góra i Boguszów Gorce.

Główny Urząd Statystyczny nie publikuje informacji na temat ilości zebranych odpadów selektywnych z dokładnością do obszaru gminy, jednak na podstawie informacji dotyczących powiatów można przyjąć, że ich ilość na terenie Aglomeracji jest nieduża. W powiecie wałbrzyskim ilość zebranych odpadów selektywnych stanowi 0,0068% zebranych odpadów zmieszanych. Średnio w województwie dolnośląskim wskaźnik ten jest przeszło 70 razy wyższy (0,478%).

Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej, funkcjonuje zlokalizowana w Lubawce oraz regionalna instalacja do przetwarzania odpadów komunalnych. Prowadzona jest ona przez Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej „Sanikom" sp. z o.o. W skład instalacji wchodzi plac kompostowy, składowisko odpadów oraz sortownia odpadów. Regionalna instalacja do przetwarzania odpadów komunalnych znajduje się również w Ścinawce Dolnej (w budowie instalacja do mechaniczno-biologicznego przekształcania odpadów).

Dodatkowo zgodnie z informacjami zawartymi w Wojewódzkim Planie Gospodarki Odpadami Województwa Dolnośląskiego na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej planowane są następujące inwestycje z zakresu gospodarki odpadami:

- budowa zakładu segregacji stałych odpadów komunalnych w Wałbrzychu;
- budowa linii przygotowania komponentów do produkcji paliwa z odpadów w Wałbrzychu;
- linia kompostowania odpadów zielonych i biodegradowalnych zbieranych selektywnie w Wałbrzychu.

Równocześnie z analizy dokumentu wynika, że budowana sortownia w Nowej Rudzie nie będzie spełniała wymogów stawianych RIPOK. Przewiduje się natomiast funkcjonowanie instalacji zastępczych w Wałbrzychu.

Infrastruktura mieszkaniowa.
Rewitalizacja obszarów cennych kulturowo i poprzemysłowych

W latach 2005-2010 zarówno w Aglomeracji Wałbrzyskiej jak i we wszystkich gminach ją tworzących nastąpił wzrost zasobów mieszkaniowych. W Aglomeracji Wałbrzyskiej zasoby mieszkaniowe wzrosły z 111.158 do 112.473 (wskaźnik dynamiki 101,2). Jednak wzrost ten następował wolniej niż w całym województwie (105,5). W największym stopniu zasoby mieszkaniowe powiększyły gminy: gmina wiejska Kamienna Góra (104,2), Świebodzice (103,8), Stare Bogaczowice (103,7) i Szczawno Zdrój (103,5). W najmniejszym stopniu niniejsze zjawisko wystąpiło w gminie Boguszów Gorce (100,2) i w Wałbrzychu (100,4). Relatywnie wolny przyrost zasobów mieszkaniowych w Aglomeracji Wałbrzyskiej prowadzi do sytuacji, w której trzon zasobów mieszkaniowych stanowią mieszkania znajdujące się w budynkach stawianych z wykorzystaniem starych technologii, a to rodzi potrzebę ich modernizacji i dostosowania do obowiązujących standardów. Należy się również spodziewać rosnących kosztów remontów nieruchomości, gdyż będzie postępowała ich dekapitalizacja.

Wykres 7. Procentowy udział zasobów mieszkaniowych AW w roku 2010

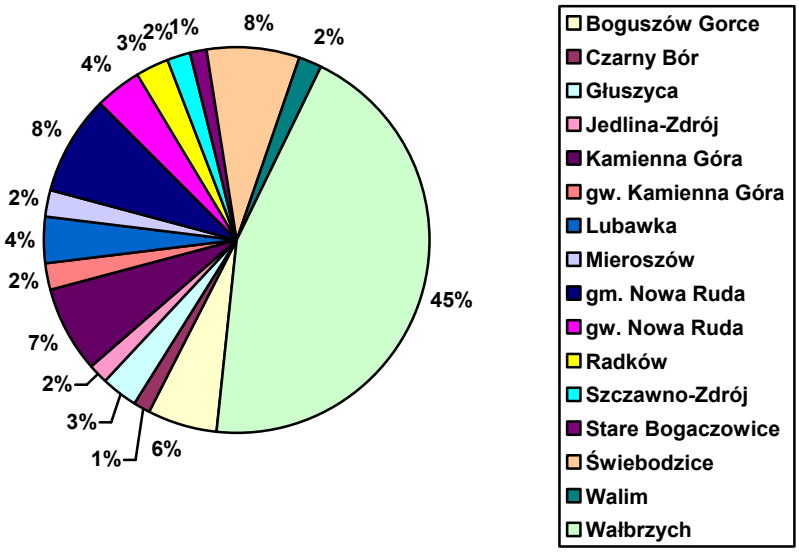

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Jednocześnie zgodnie z założeniami Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej znajdują się cenne historycznie i kulturowo układy przestrzenne wymagające ochrony i rewaloryzacji. W myśl przyjętej klasyfikacji są to układy przestrzenne zaliczone do Strefy „B" – częściowej ochrony konserwatorskiej. Niniejszy status posiadają: Boguszów Gorce, Głuszyca, Jedlina Zdrój, Kamienna Góra (miasto), Lubawka, Mieroszów, Nowa Ruda (miasto), Radków, Szczawno Zdrój, Świebodzice, Walim i Wałbrzych.

Dodatkowo Aglomeracja Wałbrzyska musi zmierzyć się z problemem rewitalizacji obszarów poprzemysłowych. Znajdują się one w większości gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej. Najważniejsze tereny objęte lub wymagające rewitalizacji:

- Boguszów-Gorce – realizowany jest projekt rewitalizacji Szybu Witold (po KWK Victoria), celem stworzenia centrum kulturalno-kongresowego. W gminie istnieją także inne tereny i obiekty poprzemysłowe, tj.: hałdy po kopalni węgla (ul. Pułaskiego, ul. Olimpijska), bocznica kolejowa, tereny po kopalni i przeróbce barytu (własność Skarbu Państwa), a także obiekty zlikwidowanego browaru, zakładu odzieżowego oraz hałdy pokopalniane (własność prywatna);
- Jedlina-Zdrój – obiekty inżynierii kolejowej tj. wiadukt, tunel;
- Kamienna Góra, miasto – zakłady Kamodex, Len, Floreta; tereny cegielni; wyrobisko po górnictwie odkrywkowym (własność prywatna);
- Kamienna Góra, gmina wiejska – były zakład przemysłu chemicznego – INCO Veritas Ogorzelec, tereny poprzemysłowe w Leszczyńcu związane z byłym zakładem POLAM (własność Skarbu Państwa);
- Lubawka – była filia Zakładów Gambit w Miszkowicach (własność prywatna), tereny poprzemysłowe po fabryce mebli (własność prywatna);
- Mieroszów – tereny po zakładach włókienniczych (w części zagospodarowane, własność prywatna);
- Nowa Ruda, miasto – tereny zabudowane niszczejącymi zabudowaniami pokopalnianymi po KWK Nowa Ruda (własność SRK Katowice), obiekty po zakładach jedwabniczych NOWAR (własność prywatna), piece prażalnicze łupków (własność gminy). Obecnie w mieście do celów turystyki postindustrialnej wykorzystywane są obiekty po KWK Nowa Ruda;
- Nowa Ruda, gmina wiejska – obiekty poprzemysłowe po elektrowni i zakładzie NOWAR w Ludwikowicach Kłodzkich (częściowo własność prywatna, częściowo gminna); osadniki pokopalniane w Woliborzu (własność gminy);
- Radków – obiekty po Browarze, zakładach: dziewiarskich, ceramiki budowlanej (cegielnia), przemysłu drzewnego (własność prywatna, Skarb Państwa);
- Świebodzice – tereny po fabryce Silena (własność prywatna);
- Walim: tereny i obiekty po zakładach przemysłu lniarskiego (własność prywatna);
- Wałbrzych – obecnie na terenach i obiektach po KWK Julia realizowany jest projekt pn.: Park Wielokulturowy Stara Kopalnia. W mieście zlokalizowane są również inne tereny i obiekty pokopalniane (część jest własnością prywatną).

Poza tym na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej planowana jest również lokalizacja parków kulturowych. Proponowane jest ustanowienie następujących parków:

- Gór Kruczych i Zaworów – obszar o wysokich walorach krajobrazu naturalnego i przyrodniczego (Miszkowice – Błażkowa, Kamienna Góra, Przedwojów, Lubawka, Zawory);
- Wałbrzyski – cenny krajobrazowo i historycznie układ urbanistyczny dobrze wkomponowany w krajobraz naturalny.

Infrastruktura drogowa i kolejowa. Dostępność komunikacyjna

Kluczowy dla sytuacji Aglomeracji Wałbrzyskiej jest rozwój infrastruktury drogowej. Zewnętrzny układ infrastruktury drogowej Aglomeracji Wałbrzyskiej tworzony jest przez sieć dróg krajowych i wojewódzkich. Większość wskazanych dróg posiada niskie parametry techniczne, a ich stan oceniany jest jako dostateczny lub zły. Podstawowym mankamentem jest fakt, że są to przeważnie drogi jednojezdniowe, nie wystarczające w czasach wzmożonego rozwoju transportu samochodowego. Drogi te nie gwarantują odpowiedniej przepustowości, a tym samym mogą być barierą rozwoju gospodarki. Wewnętrzny układ komunikacyjny tworzą drogi gminne i powiatowe. GUS nie publikuje informacji dotyczących infrastruktury drogowej w ujęciu gminnym. Punktem odniesienia sytuacji w Aglomeracji Wałbrzyskiej mogą być informacje dostępne dla powiatu wałbrzyskiego. W latach 2005-2011 łączna długość dróg gminnych o twardej nawierzchni wzrosła w powiecie wałbrzyskim z 310,2 km do 342,1 km, w tym dróg o nawierzchni ulepszonej z 287,2 do 309,3 km. Niemal podwoiła się długość dróg gruntowych z 49,2 do 85,7 km. W analogicznym okresie zmniejszyła się długość dróg powiatowych z 220,1 km do 204,6 km.

Jednocześnie zarówno drogi gminne, jak i powiatowe, wojewódzkie i krajowe wymagają zasadniczych remontów lub modernizacji. Dodatkowo górski charakter determinuje słabą dostępność komunikacyjną poszczególnych gmin i wydłuża czas dojazdu do centrum Aglomeracji Wałbrzyskiej z takich miast jak np. Radków, Nowa Ruda czy Kamienna Góra. Problemem jest również brak obwodnic m.in. Szczawna Zdroju, Głuszycy, Świebodzic, Nowej Rudy – Słupca, Lubawki, Boguszowa-Gorc.

Uzupełnienie sieci dróg stanowi transport kolejowy. Stan infrastruktury kolejowej w Aglomeracji Wałbrzyskiej uznać można najwyżej za przeciętny. Dotyczy to zarówno obiektów dworcowych, jak i linii kolejowych, niejednokrotnie jednotorowych. Stan linii kolejowych przekłada się na dopuszczalną prędkość pociągów, a ta na atrakcyjność tego środka lokomocji. Szans rozwoju kolejnictwa upatrywać można we wzmożonych działaniach związanych z eksploatacją surowców. Przykładem może być działanie firmy Strateg Capital sp. z o.o., która wyremontowała linię kolejową ze Ścinawki Średniej do Tłumaczowa, wraz z bocznicą do zakładu, aby ułatwić transport eksploatowanego tam melafiru.

Infrastruktura drogowa i kolejowa wpływa na dostępność gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej dla pasażerów komunikacji publicznej. Z dotychczasowych analiz wynika, że dostępność ta oceniana jest jako przeciętna lub dobra (Boguszów-Gorce, Czarny Bór, Głuszyca, Jedlina-Zdrój, Kamienna Góra (miasto), Lubawka, Nowa Ruda (miasto), gmina wiejska Nowa Ruda, Radków, Stare Bogaczowice, Świebodzice, Walim, Wałbrzych). Podstawowym problemem pasażerów korzystających z komunikacji publicznej jest wydłużony czas dojazdu do wybranych miejsc, wynikający z przeciążenia lokalnego układu drogowego, szczególnie w godzinach porannych i popołudniowych szczytów ruchu. Zauważalny jest również brak bezpośredniego połączenia pomiędzy Jedliną-Zdrój a Szczawnem-Zdrój, a także brak nowoczesnego centrum przesiadkowego, zlokalizowanego w centrum Aglomeracji (Wałbrzychu).

Niezadowalająca jest dostępność komunikacji publicznej w Mieroszowie, w Szczawnie Zdroju oraz w gminie wiejskiej Kamienna Góra. W pierwszym przypadku gmina pozbawiona jest publicznych środków komunikacji. Przejazdy odbywają się wyłącznie prywatnymi busami w kierunku Wałbrzycha, z pominięciem niektórych miejscowości gminy. Brak również połączeń z Radkowem, Nową Rudą oraz Kłodzkiem. W przypadku Szczawna-Zdroju, komunikacja publiczna realizowana jest na mocy porozumienia z Miastem Wałbrzych, niemniej niezadowalająca jest częstotliwość kursów autobusowych oraz brak kierunków połączeń pożądanych przez pasażerów (tj. do centrów handlowych oraz Szpitala im. dra A. Sokołowskiego). W gminie wiejskiej Kamienna Góra brak zadawalającej liczby połączeń wynikać może z niewielkiej liczby pasażerów korzystających z tego rodzaju środka transportu.

Infrastruktura energetyczna

Czynnikiem wpływającym na sytuację społeczno-gospodarczą w Aglomeracji Wałbrzyskiej jest infrastruktura energetyczna. Jak wynika z danych publikowanych przez Tauron Dystrybucja S.A. (stan na marzec 2013 r.) moc przyłączeniowa poszczególnych powiatów, w skład których wchodzą gminy tworzące Aglomerację Wałbrzyską przedstawia się następująco: kamiennogórski 17 MW, wałbrzyski 42 MW, kłodzki 24 MW, świdnicki 29 MW. Dodatkowo kluczowym problemem, zwłaszcza w kontekście polityki Unii Europejskiej, jest wykorzystanie odnawialnych źródeł energii (OZE). Na podstawie *Studium uwarunkowań przestrzennych dla lokalizacji elektrowni wiatrowych w województwie dolnośląskim* stwierdzić można, że OZE wykorzystywane są w powiatach: kamiennogórskim (Kamienna Góra, gmina wiejska Kamienna Góra, Lubawka) i wałbrzyskim (Wałbrzych). W Kamiennej Górze wykorzystuje się energię słoneczną z kolektorów słonecznych zainstalowanych na budynkach jedno i wielorodzinnych. Podobnie sytuacja przedstawiała się w Wałbrzychu. Natomiast w gminie wiejskiej Kamienna Góra i w gminie Lubawka wykorzystywana jest energia wodna pochodząca z elektrowni wodnej na rzece Bóbr przy zbiorniku Bukówka (moc 80 kW) oraz z hydroelektrowni Janiszów (2×75 kW). Rozwój OZE postępuje relatywnie wolno w Aglomeracji Wałbrzyskiej z uwagi na liczne obszary chronione ze względu na ich wartość środowiskową i kulturową.

Infrastruktura teleinformatyczna

Współcześnie kluczowe znaczenie dla rozwoju Aglomeracji ma cyfryzacja rozumiana jako powszechny dostęp do szerokopasmowego Internetu zgodnie z założeniami strategii *Europa 2020* (zwłaszcza inicjatywy Europejska Agenda Cyfrowa), w tym wolny dostęp do Internetu w przestrzeni publicznej. Jak wynika z dotychczas przeprowadzonych badań, dostęp do szerokopasmowego Internetu mierzony jako średnia liczba zgłoszeń o braku dostępu do Internetu na 10 tys. gospodarstw domowych jest w powiecie wałbrzyskim średni, a w kłodzkim niski. Jednak w przeciwieństwie do powiatu kłodzkiego powiat wałbrzyski posiada dobrze rozwiniętą sieć stacjonarnej telefonii publicznej.

Dodatkowych danych dotyczących dostępu do Internetu na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej dostarcza analiza studium wykonalności dla projektu *Likwidacja obszarów wykluczenia informacyjnego i budowa Dolnośląskiej Sieci Szkieletowej*. Zgodnie z przyjętą w dokumencie nomenklaturą obszary dzieli się na:

- „białe” (B): całkowity brak infrastruktury szkieletowo-dystrybucyjnej (punktów dystrybucyjnych) niezbędnej do zapewnienia podaży usług szerokopasmowego dostępu do Internetu na założonym poziomie, a także brak przedsiębiorców telekomunikacyjnych świadczących takie usługi;
- „szare” (S): istnieje infrastruktura szkieletowo-dystrybucyjna tylko jednego operatora telekomunikacyjnego (zazwyczaj operatora „zasiedziałego”), co oznacza istnienie punktów dystrybucyjnych tylko jednego operatora na danym terenie i brak konkurencji na poziomie infrastruktury szkieletowo-dystrybucyjnej; w poszczególnych miejscowościach usługi szerokopasmowego dostępu do Internetu są oferowane przez jednego przedsiębiorcę telekomunikacyjnego albo przez kilku przedsiębiorców, korzystających jednak z usług hurtowych tego samego operatora infrastruktury szkieletowo-dystrybucyjnej;
- „czarne” (C): istnieje infrastruktura szkieletowo-dystrybucyjna co najmniej dwóch operatorów telekomunikacyjnych umożliwiająca zapewnienie podaży usług szerokopasmowego dostępu do Internetu na założonym poziomie (istnieją tam zatem co najmniej dwa punkty dystrybucyjne różnych operatorów), a usługi szerokopasmowego dostępu do Internetu są oferowane poprzez konkurujących ze sobą przedsiębiorców telekomunikacyjnych.

W Aglomeracji Wałbrzyskiej przeważają obszary „czarne" (48,3%) i „szare" (47,5%). Tereny całkowicie pozbawione infrastruktury niezbędnej do zapewnienia usług dostępu do szerokopasmowego Internetu stanowią 4,2%. W najkorzystniejszej sytuacji są gminy: Kamienna Góra (miasto), Nowa Ruda (miasto), Świebodzice, Boguszów Gorce, Szczawno Zdrój, Stare Bogaczowice i Wałbrzych, w których 100% mieszkańców znajduje się na obszarze „czarnym". Najtrudniejsza sytuacja jest w gminie wiejskiej Kamienna Góra i w gminie Czarny Bór, w których to odpowiednio 25% i 24% mieszkańców pozbawionych jest dostępu do infrastruktury szerokopasmowego Internetu.

Wykres 8. Dostępność do Internetu w Aglomeracji Wałbrzyskiej – ludność zamieszkała na obszarach Białych, Szarych oraz Czarnych

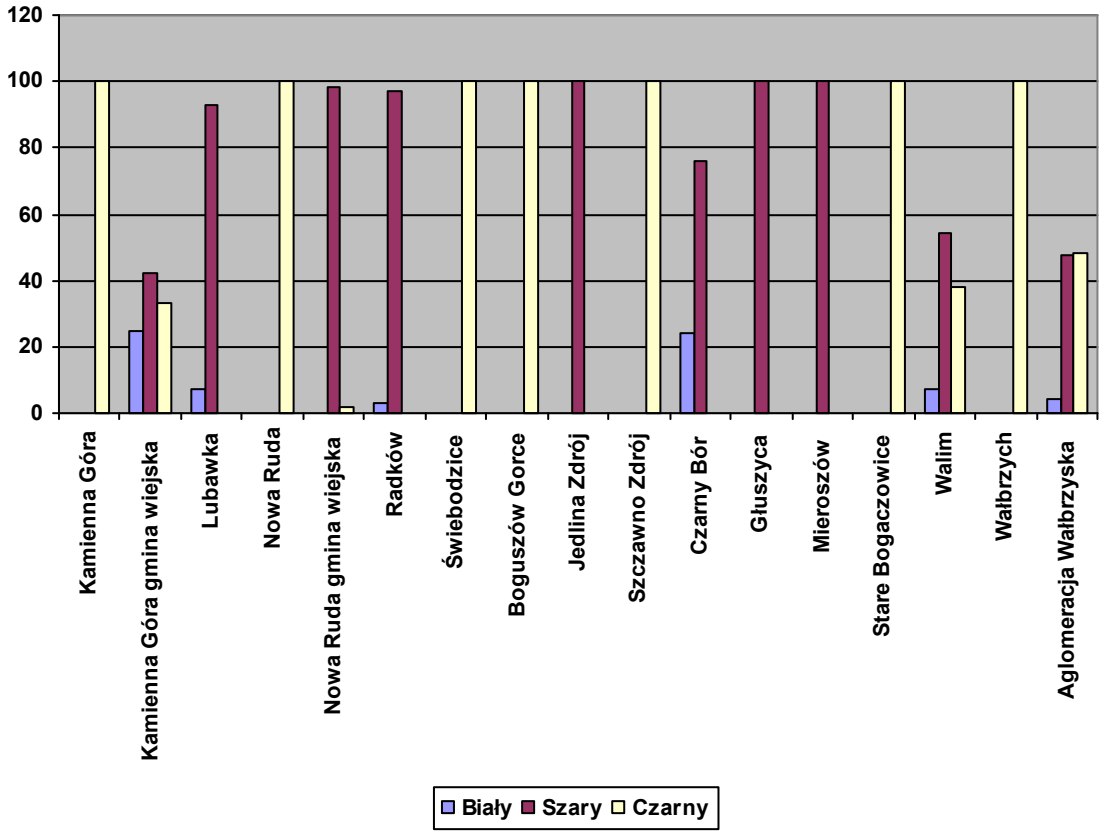

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Poniżej przedstawiono macierz uwzględniającą zarówno możliwości podażowe, jak i popyt na usługi Internetowe w gminach Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Obszar A: – niedostateczna podaż usług na danym obszarze – stagnacja lub spadek popytu	**Obszar B:** – niedostateczna podaż usług na danym obszarze – prognozowany wzrost popytu
– Lubawka – Nowa Ruda (gmina wiejska) – Radków – Jedlina-Zdrój	– Kamienna Góra (gmina wiejska)

– Czarny Bór – Głuszyca – Mieroszów – Walim	
Obszar C: – dostateczna podaż usług na danym obszarze – stagnacja lub spadek popytu	**Obszar D:** – dostateczna podaż usług na danym obszarze – prognozowany wzrost popyt
– Kamienna Góra (miasto) – Nowa Ruda – Świebodzice – Boguszów-Gorce – Wałbrzych	– Szczawno-Zdrój – Stare Bogaczowice

Z powyższego zestawienia wynika, że w najlepszej sytuacji znajdują się gminy Szczawno Zdrój i Stare Bogaczowice. W najtrudniejszej przede wszystkim gminy wiejskie. Problematyczna jest sytuacja w największych miastach Aglomeracji Wałbrzyskiej, które wprawdzie dysponują odpowiednią infrastrukturą ale równocześnie widoczny jest spadek popytu na usługi Internetowe, związane m.in. z zachodzącymi procesami demograficznymi.

4. Środowisko naturalne

Obszary o szczególnych walorach przyrodniczych

Aglomeracja Wałbrzyska posiada cenne walory przyrodnicze, w tym również obszary objęte programem Natura 2000. Łączna powierzchnia obszarów prawnie chronionych w Aglomeracji Wałbrzyskiej wynosiła w 2011 r. 26.979 ha, co stanowiło ok. 7,3% ogółu obszarów prawnie chronionych na Dolnym Śląsku. Najwięcej obszarów prawnie chronionych znajduje się na terenie gmin: Mieroszów – 7.617, gmina wiejska Nowa Ruda – 3.558 ha, gmina wiejska Kamienna Góra – 3.407 ha, Walim – 3.303 ha. Na obszarze miasta Nowa Ruda tereny prawnie chronione nie występują. Małą powierzchnię zajmują one również w gminie Lubawka – 10 ha. Poza tym, powierzchnia obszarów prawnie chronionych jest niewielka jest w takich miastach jak Kamienna Góra – 126 ha i Świebodzice – 253 ha.

W ramach Natura 2000 na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej chronione są zarówno obszary ptasie jak i siedliskowe:

- Góry Kamienne – specjalny obszar ochrony siedlisk. Położony na terenie gmin: Lubawka, Kamienna Góra, Mieroszów, Głuszyca, Jedlina-Zdrój i Czarny Bór. Jest to teren atrakcyjny krajobrazowo i turystycznie;
- Masyw Chełmca – specjalny obszar ochrony siedlisk. Położony w obrębie Sudetów Środkowych, w Górach Wałbrzyskich. Znajduje się on na terenie gmin Boguszów-Gorce i Szczawno-Zdrój;
- Ostoja Nietoperzy Gór Sowich – specjalny obszar ochrony siedlisk. Obejmuje większość pasma Gór Sowich, które zbudowane są z gnejsów prekambryjskich, stanowiących najstarszą jednostkę strukturalną Sudetów. Administracyjnie obszar położony jest na terenie gmin: Świnica, Walim, Głuszyca, Jedlina-Zdrój, Pieszyce, Nowa Ruda, Bielawa, Dzierżoniów, Stoszowice;

- Sudety Wałbrzysko-Kamieniogórskie – obszar specjalnej ochrony ptaków. Znajduje się w obrębie tzw. depresji śródsudeckiej i obejmuje Góry Kamienne, Góry Wałbrzyskie, Zawory i część Wzgórz Bramy Lubawskiej oraz wcinające się pomiędzy nimi Kotlinę Kamiennogórską i Obniżenie Ścinawki. W krajobrazie tego obszaru przeważają rozległe obszary bardzo ekstensywnie użytkowanych łąk i pastwiska, przy mniejszym udziale gruntów ornych. Administracyjnie obszar leży na terenie gmin: gminy wiejskiej Kamienna Góra, Lubawka, Szczawno-Zdrój, Wałbrzych, Jedlina-Zdrój, Głuszyca i Mieroszów;
- Góry Stołowe – obszar specjalnej ochrony ptaków oraz specjalny obszar ochrony siedlisk. Położone są w środkowej części Sudetów. Pasmo Gór Stołowych, jedynych w Polsce gór o budowie płytowej, ma ok. 42 km długości i od 7 do 12 km szerokości. Obszar specjalnej ochrony ptaków to teren południowo-wschodniej części tego pasma, w jego centrum znajduje się Park Narodowy Gór Stołowych. Administracyjnie obszar leży na terenie gmin: Duszniki-Zdrój, Kudowa-Zdrój, Polanica-Zdrój, Lewin Kłodzki, Radków i Szczytna.

Ponadto, obszar gmin Lubawka oraz gminy wiejskiej Kamienna Góra od strony zachodniej graniczy z terenami Rudawskiego Parku Krajobrazowego oraz Karkonoskiego Parku Narodowego, również objętych ochroną w ramach programu Natura 2000.

Do pozostałych walorów środowiskowych Aglomeracji Wałbrzyskiej zaliczyć należy:

- Park Narodowy Gór Stołowych – położony na terenie Sudetów Środkowych, przy granicy polsko-czeskiej;
- Rezerwat Florystyczno-Krajobrazowy Kruczy Kamień w Lubawce – na jego terenie ochronie podlegają skały porfirowe z cenną roślinnością (partia szczytowa Góry Krucza Skała), w tym endemiczny fiołek porfirowy. Na teren rezerwatu entomolodzy w 1995 r. ponownie (po 100 latach) wprowadzili motyla niepylaka Apollo;
- Rezerwat Skalny Głazy Krasnoludków w Gorzeszowie – w jego ramach ochronie podlegają formy skalne i roślinność. Ochronie podlegają głównie naturalne formy wietrzenia piaskowca;
- Park Krajobrazowy Gór Sowich – park położony w Sudetach Środkowych, w Górach Sowich, około 1,1 km na północny wschód od centrum miejscowości Jugów. Rozciąga się na długości około 18 km, zgodnie z grzbietem głównym, od Przełęczy Woliborskiej na południowym wschodzie, aż po okolice Jedliny-Zdroju na północnym zachodzie, obejmując najwyższe wzniesienia: Wielką Sowę, Kalenicę i Słoneczną. Park znajduje się na obszarze powiatów: kłodzkiego, wałbrzyskiego, dzierżoniowskiego i ząbkowickiego. Składa się z dwóch części. Główna swymi granicami obejmuje centralną część Gór Sowich z masywem Wielkiej Sowy, druga, mniejsza – Masyw Włodarza;
- Książański Park Krajobrazowy – park leży na granicy Przedgórza Sudeckiego i Sudetów Środkowych. Od strony północno-zachodniej leży na terenie Wałbrzycha oraz graniczy od strony północnej z Świebodzicami;
- Masyw Trójgarbu – położony na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu Kopuły Chełmca, Trójgarbu i Krzyżowej Góry koło Strzegomia, na zachód od Szczawna-Zdroju, w północno-zachodniej części Gór Wałbrzyskich;
- Lodospady w starym kamieniołomie na Ostoi – położone w Górach Kamiennych w Głuszycy Górnej w nieczynnym kamieniołomie melafiru widocznym ze stacji kolejowej, w pobliżu trasy Wałbrzych-Kłodzko. Przy wypełnionym jeziorkiem dnie kamieniołomu tworzą się dwa lodospady o szerokości 8 metrów i wysokości około 25 i 35 metrów;
- Szczeliny Wiatrowe w Paśmie Lesistej Wielkiej – Lesista Wielka (851 m n.p.m.) to najwyższy szczyt w Masywie Dzikowca i Lesistej Wielkiej, w północno-zachodniej części Gór Kamiennych;
- Czartowskie Skały w Różanej – jedna z najbardziej znanych grup skalnych w Zaworach. Czartowskie Skały wyrastają ze wschodniej krawędzi masywu Chochoła i osiągają wysokość 580-610 m n.p.m. Jest to wychodnia triasowych piaskowców szarogłazowych,

nakrytych górnokredowymi piaskowcami, zniszczonymi w wyniku erozji. W ten sposób powstały dwa wąskie bastiony skalne o długości do 50 metrów i wysokości blisko 20 metrów;
- Rezerwat przyrody Góra Choina – utworzony głównie dla ochrony naturalnego lasu mieszanego porastającego wzgórze Choina i zachowania ruin Zamku Grodno.

Wykres 9. Obszary prawnie chronione w Aglomeracji Wałbrzyskiej (w ha) w 2011. Aglomeracja Wałbrzyska = 100.

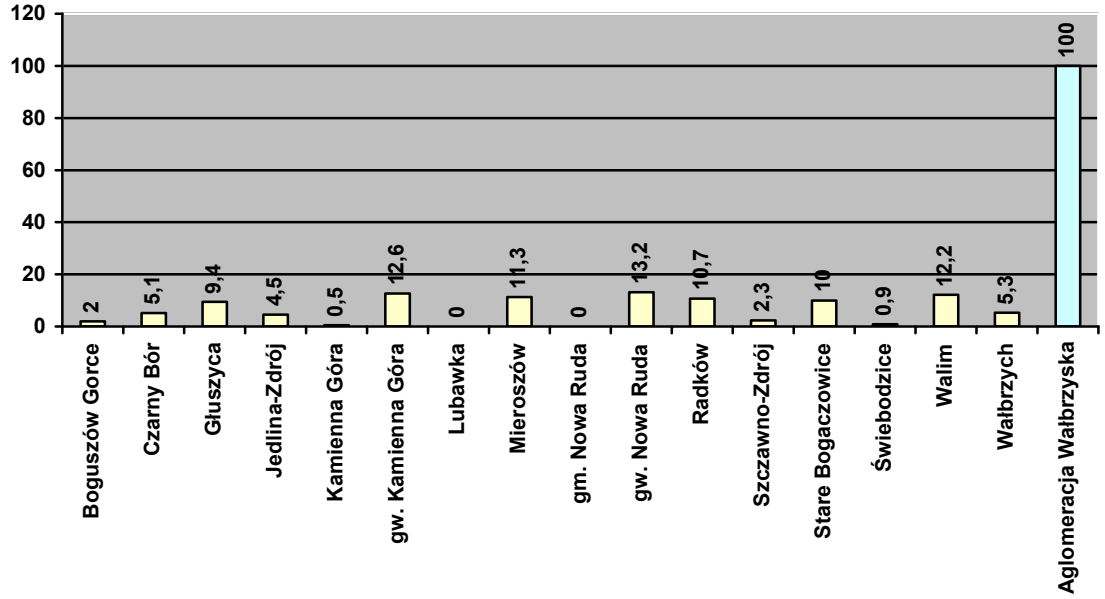

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL.

Stan i jakość powietrza

Kluczowe znaczenie dla środowiska naturalnego w Aglomeracji Wałbrzyskiej ma jakość powietrza i związany z tym stan jego zanieczyszczenia. Wbrew stereotypom obszar Aglomeracji Wałbrzyskiej (w tym również samego Wałbrzycha) charakteryzuje się niewysokim stężeniem zanieczyszczeń w powietrzu. Akceptowalną jakość powietrza w gminach Aglomeracji Wałbrzyskiej potwierdzają dane stacji pomiarowej w Wałbrzychu. Zgodnie z nimi żadne z badanych zanieczyszczeń nie przekracza przyjętych norm. Stosunkowo największe jest zanieczyszczenie tlenkami azotu. Średniorocznie przekracza ono 75% dopuszczalnej normy. Relatywnie duże jest też zanieczyszczenie tlenkiem węgla w okresie zimowym. Związane jest to zapewne z sezonem grzewczym i tradycyjnymi metodami ogrzewania mieszkań i domów. Należy jednak zauważyć, że stężenie tlenku węgla w ostatnich latach spada i w 2011 r. wyniosło około 52% stężenia zarejestrowanego w 2008 r.

Problemem w Aglomeracji Wałbrzyskiej może być stężenie pyłu zawieszonego. Na jej obszarze nie działa stacja pomiarowa mierząca to stężenie, jednak o istnieniu problemu można przekonać się analizując informacje pochodzące ze stacji zlokalizowanych wokół Aglomeracji, to jest w Dzierżoniowie, Kłodzku, Ząbkowicach Śląskich i Jeleniej Górze. W 2011 r. średnioroczne stężenie we wszystkich stacjach pomiarowych przekroczyło 75% normy.

IV. Analiza SWOT

Analiza SWOT jest podstawą do zidentyfikowania i sformułowania podstawowych problemów i zagadnień strategicznych. Jest ona efektywną metodą identyfikacji słabych i silnych stron Aglomeracji Wałbrzyskiej (AW) oraz badania szans, i zagrożeń, jakie przed nią stoją. Analiza SWOT składa się z czterech grup czynników w tym:

- mocnych stron – uwarunkowań wewnętrznych, które stanową silne strony AW i które należycie wykorzystane sprzyjać będą jej rozwojowi
- słabych stron – uwarunkowań wewnętrznych, które stanowią słabe strony AW i które nie wyeliminowane utrudniać będą jej rozwój
- szans – uwarunkowań zewnętrznych, które nie są bezpośrednio zależne od zachowania społeczności AW, ale które mogą być traktowane, jako szanse i przy odpowiednio podętych przez nią działaniach, wykorzystane, jako czynniki sprzyjające rozwojowi Aglomeracji
- zagrożeń – uwarunkowań zewnętrznych, które także nie są bezpośrednio zależne od zachowania społeczności AW, ale które mogą stanowić zagrożenia dla jej rozwoju

1. Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość

Mocne Strony	Słabe strony
1. Zróżnicowany profil gospodarczy. Potencjał skupiony w głównych miastach Aglomeracji (Wałbrzych, Kamienna Góra, Nowa Ruda, Świebodzice)	1. Spadek aktywności sektora prywatnego
2. Ponadregionalny Ośrodek Równoważenia Rozwoju – Wałbrzych	2. Niski potencjał gospodarczy[1] gmin Stare Bogaczowice, Czarny Bór i Walim
3. Wysoka atrakcyjność inwestycyjna podregionu wałbrzyskiego	3. Niski wskaźnik przedsiębiorczości, zwłaszcza na obszarach wiejskich
4. Znaczny stopień innowacji produktowej w przedsiębiorstwach podregionu wałbrzyskiego	4. Niska współpraca firm w ramach klastrów
5. Wysoki potencjał turystyczny gmin AW- występowania licznych obiektów dziedzictwa materialnego oraz atrakcji przyrodniczych	5. Przeciętną wartością wskaźnika zatrudnienia osób z wykształceniem wyższym
6. Skupienie firm branży motoryzacyjnych, przemysłu budowlanego oraz przemysłu drzewnego	6. Nadal zmniejszająca się liczba miejsc pracy i duży ich deficyt w relacji do potencjału ludnościowego Aglomeracji Wałbrzyskiej
7. Specjalizacja branżowa dotycząca usług uzdrowiskowych	7. Negatywny wizerunku niektórych gmin opierający się na stereotypach.
8. Funkcjonowanie specjalnych stref ekonomicznych wraz z podstrefami	8. Przeciętne walory oferty inwestycyjnej gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej i mało

[1] Potencjał gospodarczy mierzony liczbą przedsiębiorstw sektora prywatnego

	skuteczny sposób ich promocji
9. Sprawnie działające IOB w Wałbrzychu, Szczawnie Zdroju Kamiennej Górze i Nowej Rudzie	9. Brak skutecznych działań na rzecz inkubacji innowacyjnych firm
10. Zasoby naturalne umożliwiające rozwój przemysłu wydobywczego	10. Słaba kondycja ekonomiczna przedsiębiorstw wyrażająca się niskimi wpływami do budżetów gmin z tytułu podatku CIT
11. Relatywnie niskie koszty pracy	11. Dominacja branż gospodarki upatrujących przewagi konkurencyjne w czynnikach kosztowych
	12. Niewielka liczba podmiotów z branż nowoczesnych
	13. Nadmierne uzależnienie rozwoju od branży motoryzacyjnej podatnej na wahania koniunkturalne
	14. Ograniczenia w podejmowaniu przedsięwzięć gospodarczych ze względu na występowanie obszarów Natura 2000
	15. Zdekapitalizowany majątek wymagający znacznych nakładów finansowych
	16. Brak potencjału naukowo-badawczego zdolnego do komercjalizacji wyników badań
Szanse	**Zagrożenia**
1. Precyzyjne opracowanie działań marketingowych, w tym promocji gmin	1. Ograniczenia czasowe funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych
2. Wysoka dynamika tworzenia nowych miejsc pracy w województwie dolnośląskim i jego atrakcyjny inwestycyjnie wizerunek	2. Wyższa ocena innowacyjności przedsiębiorstw w podregionie wrocławskim (wg raportu IBnGR)
3. Dostępność funduszy unijnych wspierających przedsiębiorczość, tworzenie miejsc pracy, innowacyjność przedsiębiorstw, współpraca sektora naukowo-badawczego z biznesem	3. Większa atrakcyjność inwestycyjna gmin wchodzących w skład Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego oraz innych Aglomeracji w Polsce, skutkująca małym zainteresowaniem inwestorów obszarem Aglomeracji Wałbrzyskiej
4. Wzrost znaczenia polityki miejskiej w Polsce	4. Niezadowalająca wielkość nowych inwestycji na obszarach WSSE znajdujących się w gminach Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz niewielka liczba projektów gospodarczych wzbogacających profil branżowy jej obszaru
5. Napływ kapitału zagranicznego w ramach nawiązanych kontaktów zagranicznych	5. Rosnący deficyt budżetu państwa i związane z tym niebezpieczeństwo ograniczania wydatków publicznych na inwestycje
6. Rosnące koszty pracy we Wrocławskim Obszarze Metropolitalnym	6. Wzrost obciążeń podatkowych i likwidacja ulg

7. Powrót do kluczowego znaczenia przemysłu w rozwoju Dolnego Śląska, zgodnie z założeniami Strategii Rozwoju Dolnego Śląska do 2020 r.	7. Wspólny rynek w UE- zagrożenie ze strony silniejszych kapitałowo przedsiębiorstw zagranicznych
8. Duży potencjał związany z obsługą nowego a perspektywicznego rynku „opieką nad emerytami”	8. Pogłębiający się kryzys i odpływ inwestycji zagranicznych
	9. Negatywne przemiany demograficzne, wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w relacji do osób w wieku przedprodukcyjnym mogą skutkować zakłóceniem rynku pracy

2. Atrakcyjne środowisko zamieszkania

Mocne Strony	Słabe strony
1. Dobrze rozwinięta sieć stacjonarnej telefonii publicznej w powiecie wałbrzyskim	1. Słabo rozwinięta sieć stacjonarnej telefonii publicznej w powiecie kłodzkim
2. Dostęp do Internetu na poziomie 96%	2. Niedostateczna podaż usług Internetowych poza najważniejszymi ośrodkami AW
3. Możliwość dostępu do szerokopasmowego Internetu w miastach AW	3. Występowanie jednego operatora (brak konkurencji) oferującego dostęp do Internetu na obszarze obejmującym ponad 47% obszaru AW
4. Poprawa stanu powietrza w wyniku ograniczenia przez przedsiębiorstwa emisji szkodliwych substancji	4. Niski dostęp do otwartego Internetu w przestrzeni publicznej
5. Możliwość wykorzystania energii wód płynących i geotermalnych	5. Relatywnie wolny rozwój OZE w Aglomeracji Wałbrzyskiej (z uwagi na liczne obszary chronione ze względu na ich wartość
6. Cenne walory przyrodnicze, w tym również obszary objęte programem Natura 2000	6. Dominacja przestarzałego systemu grzewczego
7. Różnorodność walorów przyrodniczo-krajobrazowych	7. Niekorzystne warunki klimatyczne dla rozwoju energetyki wiatrowej
8. Dobra jakość powietrza	8. Wysokie stężenie pyłu zawieszonego
9. Duża powierzchnia niewykorzystanych terenów	9. Niewykorzystany potencjału wynikającego z posiadanych zasobów naturalnych oraz położenia geograficznego
10. Znaczne pokłady zasobów mineralnych	10. Słaba gospodarka odpadami
11. Występowanie zbiorników retencyjnych wykorzystywanych rekreacyjnie	11. Zbyt mała liczba inicjatyw ekologicznych w gminach Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz ich lokalny charakter
12. Wzrost liczby zakładów opieki zdrowotnej	12. Zbyt duża liczba oferowanych miejsc w przedszkolach w stosunku do liczby dzieci w nich zapisanych

13. Dobry stan techniczny urządzeń oczyszczalni ścieków	13. Brak przedszkoli w ginach: Stare Bogaczowice i Walim
14. Wzrost zasobów mieszkaniowych	14. Ograniczony potencjał kulturalny Aglomeracji Wałbrzyskiej (w głównej mierze skoncentrowany jedynie w Wałbrzychu)
15. Występowanie cennych historycznie i kulturowo układów przestrzennych (wymagających ochrony i rewaloryzacji)	15. Niski (poniżej średniej w regionie) wskaźnik dostępności do sieci wodociągowej oraz kanalizacyjnej
16. Krajowa i regionalna rozpoznawalność silnych „marek kulturalnych" Aglomeracji związanych z Zamkiem Książ, Teatrem Dramatycznym, Teatrem Lalki i Aktora w Wałbrzychu, Filharmonią Sudecką	16. Zły stan techniczny sieci wodociągowej
17. Niskie ceny mieszkań zarówno na rynku pierwotnym jak i wtórnym w relacji do cen w województwie dolnośląskim	17. Liczne tereny i obiekty poprzemysłowe będące w dyspozycji różnych właścicieli
18. Różnorodna baza sportowa	18. Zły stan komunalnych zasobów mieszkaniowych
19. Relatywnie łatwy dostęp do miejsc w przedszkolach w większości gmin AW	19. Spadek liczby uczniów I studentów
20. Technika dla dorosłych	20. Spadek liczby szkół zawodowych
21. Zadawalający poziom zaplecza większości szkół podstawowych oraz gimnazjalnych w Aglomeracji Wałbrzyskiej	21. Ograniczone możliwości rozwoju szkolnictwa wyższego w Aglomeracji Wałbrzyskiej
	22. Ograniczony wybór kierunków studiów
Szanse	**Zagrożenia**
1. Wzrost nakładów na cyfryzację zgodnie z założeniami strategii Europa 2020	1. Stagnacja lub spadek popytu na usługi Internetowe w większości gmin AW
2. Budowa Dolnośląskiej Sieci Szkieletowej	2. Zmniejszenie nakładów finansowych (z powodu rosnącego deficytu budżetu centralnego i budżetów JST)na rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej
3. Postęp technologiczny umożliwiający oferowanie usług internetowych z pominięciem dotychczasowych operatorów	3. Wycofywanie się firm oferujących dostęp do Internetu z uwagi na spadek popytu na ich usługi, a w konsekwencji spadek zysków
4. Obniżenie kosztów dostępu do Internetu	4. Zbyt wysokie koszty ogrzewania ekologicznymi nośnikami energii
5. Wspieranie transformacji w kierunku gospodarki niskoemisyjnej we wszystkich sektorach	5. Rozwój przemysłu wydobywczego węgla na Dolnym Śląsku i w woj. lubuskim, a tym samym wzrost wykorzystania węgla zarówno w energetyce jak i przy ogrzewaniu mieszkań
6. Regulacje prawne (na poziomie UE) wymuszające stosowanie alternatywnych źródeł energii	6. Nasilający się radykalizm ekologiczny ograniczający możliwość budowy farm wiatrowych oraz elektrowni wodnych

7. Rozwój technologii pozwalających na budowę Małych Elektrowni Wodnych niskospadowych i ultraniskospadowych	7. Niewystarczająca współpraca gmin w celu wykorzystania istniejących środków
8. Wykorzystanie naturalnych zasobów sprzyjających rozwojowi turystyki oraz przemysłowi wydobywczemu	8. Wysoka jakość życia na obszarze Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego
9. Większa dbałość o ochronę środowiska naturalnego	9. Niewielkie zainteresowanie inwestorów budową parków rozrywki i obiektów sportowo-rekreacyjnych na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej
10. Wzrost znaczenia ekoturystyki	10. Likwidacja ulg podatkowych
11. Rewitalizacja obszarów poprzemysłowych	11. Brak rozwiązań legislacyjnych umożliwiających uzyskanie tanich kredytów mieszkaniowych
12. Powstanie parków kulturowych.	12. Rosnące koszty utrzymywania infrastruktury niewykorzystywanej z uwagi na negatywne tendencje demograficzne
13. Wzrost zainteresowania zamożnych mieszkańców obszarów metropolitalnych budową „drugich domów" na obszarach o cennych walorach przyrodniczo-krajobrazowych	13. Postanie nowych placówek oświatowych na terenie powiatów ościennych
14. Dodatnie saldo migracji województwa dolnośląskiego	14. Niski poziom finansowania oświaty
15. Możliwość przekształcenia infrastruktury komunalnej na domy opieki nad ludźmi starszymi	15. Brak rozwiązań prawnych i finansowych tworzących trwały, przewidywalny system stypendialny dla dzieci i młodzieży z rodzin mniej zamożnych.
16. Poprawa jakości kształcenia zarówno poprzez inwestycje w infrastrukturę edukacyjną jak i nauczycieli.	
17. Rozwój szkolnictwa zawodowego	

3. Sprawna i efektywna infrastruktura

Mocne Strony	Słabe strony
1. Rozwinięta sieć dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych oraz gminnych w Aglomeracji Wałbrzyskiej	1. Niskie parametry techniczne dróg gminnych oraz powiatowych
2. Istnienie infrastruktury kolejowej na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej	2. Przewaga dróg jedno-jezdniowych
3. Istnienie lądowiska w Świebodzicach	3. Słaba dostępność komunikacyjna poszczególnych gmin determinowana górskim charakterem (wydłużony czas dojazdu do centrum Aglomeracji Wałbrzyskiej

	z takich miast jak np. Radków, Nowa Ruda czy Kamienna Góra.)
	4. Brak obwodnic m.in. Wałbrzycha, Szczawna Zdroju, Głuszycy, Świebodzic, Nowej Rudy – Słupca, Lubawki, Boguszowa-Gorc.
	5. Brak nowoczesnego centrum przesiadkowego, zlokalizowanego w centrum Aglomeracji (Wałbrzychu)
	6. Niezadowalająca dostępność komunikacji publicznej w Mieroszowie, w Szczawnie Zdroju oraz w gminie wiejskiej Kamienna Góra.
	7. Brak bezpośredniego połączenia pomiędzy Jedliną-Zdrój a Szczawnem-Zdrój,
	8. Niskie parametry połączeń drogowych z Republiką Czeską umożliwiające wyłącznie ruch samochodów osobowych
	9. Zły stan infrastruktury kolejowej (torowiska, trakcja, perony, dworce, wiadukty)
	10. Peryferyjność AW względem głównych istniejących i planowanych ciągów komunikacyjnych
Szanse	**Zagrożenia**
1. Działania związane z usprawnieniem komunikacji publicznej łączącej cały obszar Aglomeracji, w tym skoordynowane działania w zakresie planowania i zarządzania.	1. Brak bezpośredniej drogi o parametrach drogi dwujezdniowej łączącej Aglomerację Wałbrzyską z autostradą A4
2. Stały lobbing zarówno na poziomie regionu jak i kraju zmierzający do uwzględnienia potrzeb komunikacyjnych Aglomeracji	2. Ograniczenie połączeń kolejowych i polityka rozwoju transportu PKP
3. Wzrost znaczenia transportu w związku z rozwojem turystyki	3. Dalsza dewastacja infrastruktury kolejowej, włącznie z demontażem torów
4. Rozwój transportu kolejowego w wyniku rozwoju przemysłu wydobywczego	4. Likwidacja połączeń autobusowych
5. Budowa łącznika AW z autostradą A4, a także z LGOM	5. Brak inwestycji drogowych po stronie czeskiej w rezultacie zmniejszy się znaczenie połączeń drogowych przebiegających przez AW
6. Liberalizacja przepisów lotniczych i rozwój lotnisk lokalnych (wzór Czechy)	

4. Aktywna społeczność

Mocne Strony	Słabe strony
1. Rosnąca oferta instytucji i organizacji wsparcia bezrobotnych i aktywizacji rynku pracy.	1. Brak odpowiednio wykwalifikowanych pracowników (absolwentów szkół zawodowych),
2. Funkcjonowanie wyższych uczelni w Wałbrzychu i Nowej Rudzie	2. Wyłącznie dydaktyczny charakter działalności szkół wyższych
3. Długoletnia współpraca części gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej z gminami czeskimi	3. Brak specjalistów w danej dziedzinie
4. Istnienie organizacji pozarządowych, których działalność ukierunkowana jest na rozwój społeczno-kulturalny gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej	4. Trudna sytuacja na rynku pracy osób po 50 roku życia i osób niepełnosprawnych
	5. Regres szkolnictwa zawodowego
	6. Wyludnianie się największego ośrodka Aglomeracji, miasta Wałbrzycha
	7. Postępującej marginalizacja i peryferyzacja
	8. Ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych.
	9. Starzenia się społeczeństwa,
	10. Wysoka stopa bezrobocia, utrzymujące się bezrobocie strukturalne
	11. Utrzymywanie się sfery ubóstwa i konieczność korzystania z pomocy opieki społecznej
	12. Niezadowalający poziom nauczania w szkołach podstawowych i gimnazjalnych obrazowany przez wskaźniki odnoszące się do wyników egzaminu końcowego po szkole podstawowej oraz gimnazjum
	13. Brak dobrze rozpoznawalnego produktu kultury integrującego wszystkie gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej
Szanse	**Zagrożenia**
1. Powstawanie instytucji szkolących	1. Niewystarczająca oferta kształcenia adresowana dla dorosłych (zwłaszcza w przypadku wzrostu zainteresowania szkolnictwem zawodowym)
2. Dofinansowania z UE na szkolenia	2. Wysokie koszty pracy ograniczające zatrudnienia w przedsiębiorstwach.
3. Samodoszkalanie się społeczności Aglomeracji Wałbrzyskiej	3. Likwidacja Uczelni z uwagi na odpływ studentów do Wrocławia
4. Nowe możliwości doskonalenia kadr w przedsiębiorstwach	4. Niechęć do uczenia się wynikająca z braku zależności pomiędzy wykształceniem a wynagrodzeniem

5. Rozwój usług akumulujących wysoko wykwalifikowaną kadrę	5. Ograniczenie środków na inwestycje w kapitał ludzki
6. Rozwój szkolnictwa zawodowego	6. Utrwalone negatywne stereotypy i niekorzystny wizerunek Wałbrzycha w Polsce
7. Zmiana w mentalności społeczeństwa: docenienie zarówno szkolnictwa zawodowego jak i potrzeby uczenia się przez całe życie	7. „Dziedziczenie biedy" powielanie przez młode pokolenia negatywnych postaw rodziców
8. Dodatnie saldo migracji województwa dolnośląskiego	8. „Starzenie się kwalifikacji" w rezultacie osoby długotrwale bezrobotne mogą ostatecznie opuścić rynek pracy i korzystać wyłącznie z pomocy społecznej
9. Zainteresowanie władz samorządowych województwa w rozwiązywaniu problemów społecznych Aglomeracji Wałbrzyskiej	
10. Wzrost zainteresowania społeczeństwa atrakcyjną ofertą spędzania czasu wolnego	
11. Promowanie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	
12. Wzrost poziomu wykształcenia społeczeństwa	
13. Rozwój nowoczesnych form edukacji na odległość	

V. Strategia

O pozycji Aglomeracji Wałbrzyskiej decyduje potencjał gospodarczy, społeczny infrastrukturalny i środowiskowy, który aktualnie wymaga wsparcia i aktywizacji. Potrzebna jest koordynacja działań oraz koncentracja środków finansowych na istotnych czynnikach rozwoju pozwalających na przezwyciężenie barier i przywrócenie Aglomeracji adekwatnej do możliwości rangi w strukturze społeczno-gospodarczej Dolnego Śląska. Dla osiągnięcia tego zamiaru niezbędne jest sformułowanie strategii Programu Działań. Niniejszy dokument pełni funkcję wykonawczą w stosunku do Strategii Rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020, a jego cel główny nawiązuje do zawartej w strategii wizji i brzmi:

Aglomeracja Wałbrzyska będzie ważnym ośrodkiem wzrostu województwa dolnośląskiego, gdzie realizowane będą przedsięwzięcia służące budowaniu nowego profilu gospodarczego przywracającego jej rangę w otoczeniu, zaś mieszkańcy będą kreować i aktywnie uczestniczyć w inicjatywach, wzmacniających walory miejsca, w oparciu o atrakcyjność środowiska naturalnego i antropogenicznego.

Program Działań Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej stanowi podstawę programową do wydatkowania środków Unii Europejskiej w perspektywie finansowej 2014-2020.

Z tego powodu wybór priorytetów wdrażających cel główny uwzględnia wymagania określone w odpowiednich regulacjach Unii Europejskiej, Ministerstwa Rozwoju Regionalnego oraz Instytucji Zarządzającej Regionalnym Programem Operacyjnym. Mając na uwadze te uwarunkowania cel główny wdrażany będzie przez 4 priorytety tematyczne oraz priorytet Pomoc Techniczna:

. Priorytet 1. Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość.	Priorytet 2. Atrakcyjne środowisko zamieszkania i pracy	Priorytet 3. Sprawna i efektywna infrastruktura	Priorytet 4. Aktywna społeczność
Priorytet 5. Pomoc Techniczna			

Uzasadnienie strategii

Potencjał gospodarczy tworzą innowacyjne przedsiębiorstwa sektora prywatnego, wspierane przez władze publiczne. Kluczem do sukcesu jest sprawnie funkcjonujący sektor małych i średnich przedsiębiorstw, zakorzeniony w miejscowej społeczności i bazujący na lokalnych zasobach ludzkich i środowiskowych. Jednak nowo powstające firmy są silnie narażone na ryzyko niepowodzenia rynkowego, stąd też wymagają wsparcia m.in. poprzez inkubację, na którą składa się zarówno pomoc w założeniu przedsiębiorstwa jak i pomoc w jego początkowym okresie funkcjonowania. Rozwój gospodarczy nie może nastąpić bez odpowiednio rozwiniętej infrastruktury. Należy zatem podejmować działania zmierzające do uzbrajania terenu pod inwestycje lub adaptacji nieużytkowanych budynków na potrzeby biznesu. Pod względem gospodarczym Aglomeracja Wałbrzyska jest silnie zróżnicowana, przy czym jako

całość nie wykorzystuje w sposób wystarczający swojego potencjału wynikającego z posiadanych zasobów naturalnych i ludzkich oraz położenia geograficznego. W rezultacie na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej konieczne jest podjęcie działalności inwestycyjnej zmierzającej do wzmacniania potencjału gospodarczego miast oraz przełamywania barier w przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Należy rozwijać instytucje otoczenia biznesu, które to z kolei powinny aktywnie uczestniczyć w procesie inkubacji firm. Wzmocnić należy także istniejące instytucje pożyczkowe i poręczeniowe.

Współcześnie rozwój regionalny i lokalny w coraz większym stopniu uzależniony jest od poziomu kapitał ludzkiego i społecznego. Zarówno kapitał ludzki jak i społeczny traktowany jest jako kluczowy endogeniczny czynnik rozwoju obszaru, a jego znaczenie rośnie zwłaszcza w przypadku spowolnienia rozwoju gospodarczego, gdy obserwowany jest mniejszy napływ kapitału zagranicznego i trzeba w większym stopniu oprzeć rozwój o wewnętrzny potencjał. Kapitał społeczny i ludzki budowany jest poprzez dobrze funkcjonujący system edukacji, połączony z działaniami wpierającymi inicjatywy oddolne. Rozwój edukacji osiągnąć można poprzez inwestycje w infrastrukturę edukacyjną oraz w proces kształcenia. Przywracanie Aglomeracji Wałbrzyskiej należnej pozycji w regionie wymaga podjęcia działań zmierzających do włączenia społecznego osób wykluczonych oraz zwiększenia zaangażowania społeczności lokalnej w rozwój obszaru. Działanie niniejsze powinny koncentrować się na integracji społecznej, ułatwieniu dostępu do należytej jakości usług zdrowotnych i edukacyjnych, wspieraniu przedsięwzięć gospodarczych (np. pomoc przy zakładaniu i prowadzeniu spółdzielni socjalnych), edukacji osób starszych i wykorzystaniu ich potencjału poprzez zaangażowanie w prace społecznie użyteczne. Równocześnie należy wykorzystać potencjał tkwiący w lokalnych środowiskach poprzez zwiększenie ich udziału w planowaniu strategicznym.

Rozwoju gospodarczego i społecznego nie sposób osiągnąć bez należycie rozwiniętej infrastruktury tworzącej atrakcyjne środowisko zamieszkania. Współcześnie zaobserwować można wzmożoną konkurencję obszarów nie tylko o inwestorów, ale również o mieszkańców.

Jednak możliwości zatrzymania dotychczasowych mieszkańców oraz pozyskanie nowych, uzależnione są od stworzenia atrakcyjnych warunków zamieszkania, wpływających na poziom i jakość życia. Działania w powyższym zakresie szczególnego znaczenia nabierają w Aglomeracji Wałbrzyskiej, która szczególnie mocno odczuwa niekorzystne przemiany demograficzne. Poprawa atrakcyjności środowiska zamieszkania wymaga przede wszystkim inwestycji w infrastrukturę wpływającą na jakość środowiska naturalnego oraz warunki zamieszkania i funkcjonowania w przestrzeni publicznej. Ważne jest aby prowadzić inwestycje zmierzające do objęcia w jak największym zakresie ludności Aglomeracji Wałbrzyskiej siecią wodociągową i kanalizacyjną. Dodatkowo konieczna jest rewitalizacja obszarów poprzemysłowych połączona z rewitalizacją tkanki społecznej miast i obszarów wiejskich. Wreszcie uczynienie z Aglomeracji Wałbrzyskiej ważnego ośrodka wzrostu regionalnego wymaga inwestycji zmierzających do rozwoju dziedzictwa kulturowego w połączeniu z zachowaniem bioróżnorodności środowiska. Jest to o tyle ważne, że Aglomeracja Wałbrzyska posiada w tym zakresie duży nie wykorzystany potencjał, który powinien stać się kołem napędowym rozwoju turystyki.

Pamiętać również należy, że warunkiem rozwoju społeczno-gospodarczego Aglomeracji Wałbrzyskiej jest sprawna sieć komunikacyjna. Zapewnia ona dostęp przedsiębiorców do ich kontrahentów, uelastycznia rynek pracy, pozwala wreszcie pozyskać turystów, co przekłada się na rozwój tej branży gospodarki w regionie. Dobrze zaprojektowana i efektywnie wykorzystana infrastruktura drogowa i kolejowa umożliwia również redukcję kosztów funkcjonowania przedsiębiorstw, a także podnosi standard życia mieszkańców.

Układ infrastruktury drogowej tworzy sieć dróg lokalnych połączonych z drogami krajowymi i wojewódzkimi zapewniającymi łączność Aglomeracji Wałbrzyskiej z otoczeniem. Większość wskazanych dróg posiada niskie parametry techniczne nie zapewniające należytej przepustowości zwłaszcza w perspektywie przyspieszonego rozwoju. W rezultacie aktualny

stan infrastruktury drogowej uznać należy za nieadekwatny do dzisiejszych potrzeb, co więcej stwarzający barierę przyszłego rozwoju Aglomeracji. Odpowiedzią na powyższe problemy powinna być intensyfikacja inwestycji infrastrukturalnych. Rozwój infrastruktury wiąże się z działaniami, które z jednej strony powinny usprawnić komunikację wewnątrz Aglomeracji, z drugiej strony poprawić jej łączność z najważniejszymi ośrodkami wzrostu w regionie oraz z Czechami. Istotne jest zwłaszcza szybkie połączenie drogowe z autostradą A4 oraz usprawnienie połączeń kolejowych z innymi ośrodkami regionalnymi. Dla poprawy spójności komunikacyjnej Aglomeracji szczególną uwagę zwrócić należy na Drogę Sudecką.

Wskaźniki celu głównego strategii

- Liczba podmiotów w sektorze prywatnym na 1000 mieszkańców – wzrost wartości wskaźnika ponad średnią dla Województwa Dolnośląskiego w roku 2022
- Saldo migracji wewnętrznych – wartość wskaźnika poniżej średniej dla Województwa Dolnośląskiego w roku 2022
- Liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców – wartość wskaźnika powyżej średniej dla Województwa Dolnośląskiego w roku 2022

Organizacja realizacji strategii[2]

Diagram 1. Organizacja wdrażania strategii Programu Działań Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej.

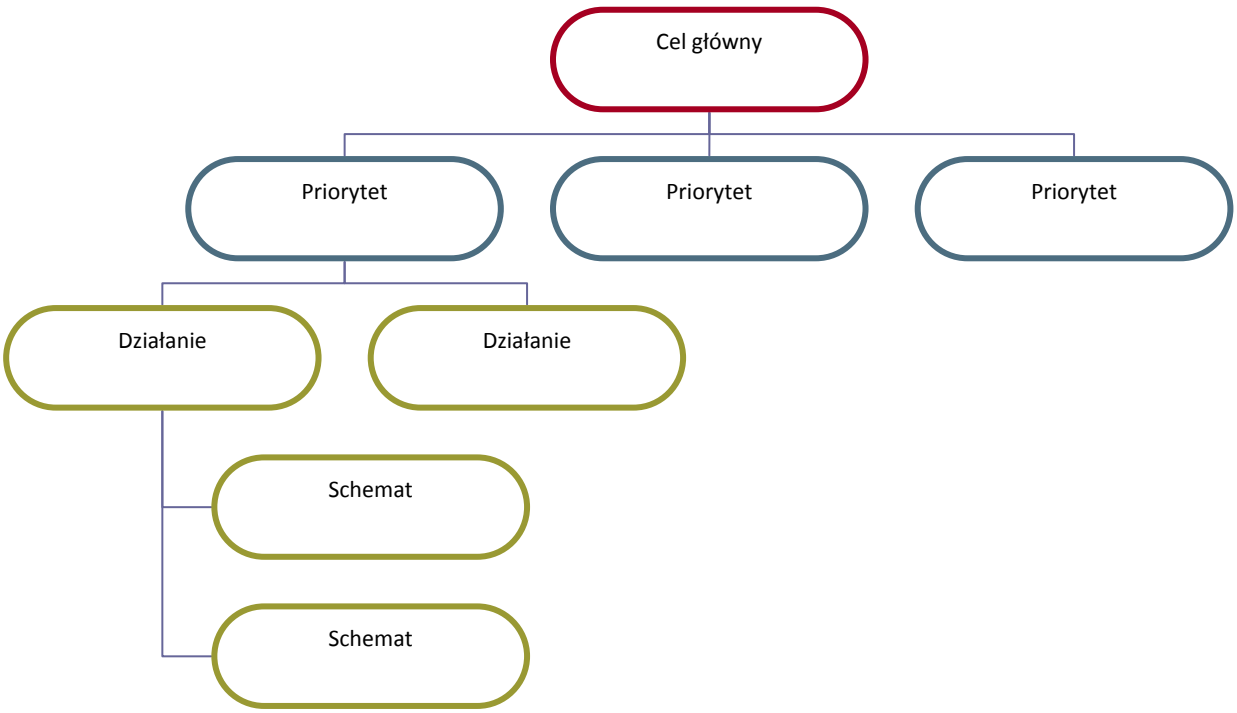

Źródło: opracowanie własne

[2] W przypadku, w którym w ramach działania realizowany będzie więcej niż jeden Priorytet Inwestycyjny zastosowane zostaną schematy.

Priorytet 1. Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość

Cel priorytetu

Gospodarka Aglomeracji Wałbrzyskiej konkurencyjna w skali kraju i Województwa Dolnośląskiego

Uzasadnienie priorytetu

O pozycji państwa, regionu, subregionu, gminy decyduje potencjał gospodarczy. Potencjał ten tworzą dynamicznie rozwijające się i innowacyjne przedsiębiorstwa wspierane przez władze publiczne w ramach prowadzonych polityk: regionalnej i gospodarczej.

Pod względem gospodarczym Aglomeracja Wałbrzyska jest silnie zróżnicowana, przy czym jako całość nie wykorzystuje w sposób wystarczający swojego potencjału wynikającego z posiadanych zasobów naturalnych i ludzkich oraz położenia geograficznego. Liczba podmiotów gospodarczych sektora prywatnego w latach 2004-2012 rosła w Aglomeracji Wałbrzyskiej wolniej niż na Dolnym Śląsku i w kraju. Dodatkowo nastąpił spadek liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (na Dolnym Śląsku i w kraju zanotowano wzrost). Również wskaźnik przedsiębiorczości mierzony liczbą osób prowadzących działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców w Aglomeracji Wałbrzyskiej jest niższy niż w regionie, a w latach 2009-2011 rósł wolniej niż na Dolnym Śląsku, co prowadziło do relatywnego pogorszenia sytuacji w Aglomeracji szczególnie na obszarach wiejskich.

Ponadto przedsiębiorstwa w Aglomeracji Wałbrzyskiej nie są w zadawalającym stopniu nakierowane na kooperacje. W podregionie wałbrzyskim 16,7% firm deklaruje przynależność do klastra, podczas gdy wskaźnik ten w regionie wynosi 22,7%. Niski poziom współpracy przedsiębiorców podregionu wałbrzyskiego, wskazuje na niski poziom zaufania oraz niewystarczającą świadomość zachodzących w ekonomi zmian wymagających kooperacji.

W sposób niezadowalający wykorzystywane są również posiadane przez Aglomerację Wałbrzyską tereny inwestycyjne. Gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej dysponują bogatą ofertą zawierającą zarówno obiekty (*brownfield*) jak i działki (*greenfield*). Jednak duża cześć oferowanych terenów inwestycyjnych nie wzbudza wyraźnego zainteresowania inwestorów. Przyczyn tego stanu rzeczy upatrywać należy w braku odpowiedniej infrastruktury drogowej, braku odpowiednio wykwalifikowanych pracowników (absolwentów szkół zawodowych), konkurencji ze strony podstref SSE zlokalizowanych na obszarach bardziej atrakcyjnych inwestycyjnie na Dolnym Śląsku np. w gminach podwrocławskich.

Wyżej opisana sytuacja wymaga podjęcia zintegrowanej i skoncentrowanej interwencji władz publicznych zmierzającej do zdynamizowania procesów gospodarczych, wzmacniania potencjału w miastach oraz przełamywania barier w przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Najważniejsze kierunki wsparcia dotyczyć będą:

- dostarczenia przedsiębiorcom z Aglomeracji Wałbrzyskiej kapitału na potrzeby realizacji inwestycji w formie bezpośrednich dotacji,
- wzmacniane Instytucji Otoczenia Biznesu, które oferują podmiotom gospodarczym atrakcyjne warunki do zakładania i rozwoju przedsiębiorstw poprzez nowoczesną infrastrukturę (np. inkubatory) oraz finansowe instrumenty zwrotne (np. pożyczki),
- działania gwarantujące bezpieczeństwo energetyczne z równoczesnym poszanowaniem kierunków działań podejmowanych przez Unię Europejską (wzrost znaczenia alternatywnych źródeł energii).

Główny wskaźnik monitoringu celu priorytetu

Liczba podmiotów w sektorze prywatnym na 1000 mieszkańców – wzrost wartości wskaźnika ponad średnią dla Województwa Dolnośląskiego w roku 2022.

Organizacja realizacji priorytetu

Niniejszy priorytet będzie wdrażany przez:
Działanie 1.1. Tworzenie atrakcyjnych warunków inwestowania oraz inkubacja firm innowacyjnych
- Schemat 1.1.1. Promowanie przedsiębiorczości
- Schemat 1.1.2. Wsparcie inwestycyjne
- Schemat 1.1.3. Produkcja energii ze źródeł odnawialnych

Działanie 1.1. Tworzenie atrakcyjnych warunków inwestowania oraz inkubacja firm innowacyjnych

Przeciwdziałanie przedstawionym powyżej negatywnym zjawiskom gospodarczym wymaga w pierwszej kolejności pobudzania i promowania przedsiębiorczości, w tym wspierania tworzenia nowych firm i lokowania nowych inwestycji. Nowo powstające przedsiębiorstwa są jednak narażone na duże ryzyko niepowodzenia rynkowego, stąd też potrzeba inkubacji tych przedsiębiorstw, na którą składa się zarówno pomoc w założeniu przedsiębiorstwa jak i wsparcie w jego początkowym okresie funkcjonowania. Pomoc ta może przyjmować różne formy np.: udostępnienie powierzchni, zapewnienie podstawowych usług związanych z księgowością czy poradnictwem prawnym lub podatkowym. Rozwój gospodarczy wymaga również wykorzystywania szans, które pojawiają w sytuacji, gdy infrastruktura na terenie gmin, po podjęciu działań przygotowawczych, staje się atrakcyjna dla inwestorów. Dotyczy to w szczególności uzbrajania terenu pod inwestycje lub adaptacji nieużytkowanych nieruchomości. Udzielane w ten sposób wsparcie pozwoli przyciągnąć do obszaru ZIT inwestorów, którzy pomogą rozwiązywać problemy lokalnego rynku pracy. Niniejsze zadania realizować należy zarówno w kluczowych ośrodkach miejskich Aglomeracji takich jak: Wałbrzych, Kamienna Góra, Nowa Ruda, Świebodzice, Boguszów Gorce, jak i na obszarach wiejskich. Jednak o ile na obszarach wiejskich ich podstawowym celem jest pobudzanie działalności gospodarczej, to w wiodących miastach powinny one koncentrować się na kreowaniu przedsiębiorstw innowacyjnych. Inkubatory przedsiębiorczości powinny być tworzone przy udziale Instytucji Otoczenia Biznesu we współpracy z uczelniami wyższymi.

Jedną z istotniejszych przeszkód w rozwoju przedsiębiorczości w Aglomeracji Wałbrzyskiej jest dostęp do środków finansowych na realizację inwestycji. „Luka finansowa" ogranicza możliwości rozbudowy przedsiębiorstw czy też ekspansji na nowe rynki. Polityka Spójności Unii Europejskiej dopuszcza udzielanie wsparcia przedsiębiorstwom stymulując w ten sposób rozwój gospodarczy. W związku z tym podstawową formą wsparcia finansowego w ramach ZIT będą dotacje inwestycyjne dla firm obok, których stosowane będą zwrotne instrumenty inżynierii finansowej (pożyczki, poręczenia, inwestycje kapitałowe). Rozwój instrumentów zwrotnych nastąpi poprzez dokapitalizowanie podmiotów z Aglomeracji Wałbrzyskiej, które oferują te instrumenty na rynku. Wdrożenie wsparcia dotacyjnego polegać będzie na zagwarantowaniu w budżecie RPO WD 2014-2020 środków na współfinansowanie projektów realizowanych wyłącznie na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Biorąc pod uwagę fakt, że współcześnie kluczowym warunkiem rozwoju jest dostęp do energii, a także pamiętając o preferowanych przez Unię Europejską kierunkach rozwoju energetyki szczególną uwagę poświęcić należy promowaniu produkcji i dystrybucji energii z odnawialnych źródeł. Szczególne znaczenie mają tu instalacje produkujące energię elektryczną w oparciu o przepływ wody (hydroelektrownie), energię słoneczną, energię wiatru, a także energię pozyskaną z biomasy i biogazu. Jednak z uwagi na uwarunkowania przyrodniczo-

kulturowe Aglomeracji, w najszerszym zakresie wspierać należy energetykę wodną i geotermalną. Wspieranie rozwoju energetyki w oparciu o źródła odnawialne jest wyrazem dbałości o środowisko i stanowi istotną kwestię w związku z turystyczną i uzdrowiskową ofertą gmin.

Schemat 1.1.1. Promowanie przedsiębiorczości

Cel tematyczny	Podnoszenie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury
Priorytet inwestycyjny	Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz wspieranie tworzenia nowych firm
Źródła finansowania	– środki EFRR przekazane do ZIT z budżetu Regionalnego Programu Operacyjnego – 30 mln zł – współfinansowanie krajowe -– 30 mln zł
Przykładowe typy projektów	– rozwój inkubatorów przedsiębiorczości – przygotowanie terenów inwestycyjnych, w tym na obszarach powojskowych, poprzemysłowych, pokolejowych i popegerowskich
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba wspartych instytucji otoczenia biznesu **Wskaźnik rezultatu:** – liczba przedsiębiorstw wspartych przez instytucje otoczenia biznesu
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci:** – jednostki samorządu terytorialnego – jednostki organizacyjne JST – instytucje otoczenia biznesu **Grupy docelowe:** – przedsiębiorcy
Maksymalny poziom dofinansowania	85% lub zgodnie z właściwym schematem pomocy publicznej (podstawowy poziom pomocy regionalnej wynosi 35%)
Typ naboru	Właściwy dla ZIT AW tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020

Schemat 1.1.2. Wsparcie inwestycyjne dla MŚP

Cel tematyczny	Podnoszenie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury
Priorytet inwestycyjny	Wspieranie tworzenia i rozszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług
Źródła finansowania	– środki EFRR wskazane w RPO WD jako wyodrębniony budżet przeznaczony na dotacje dla przedsiębiorstw – 84 mln zł z obszaru ZIT,

	– środki EFRR wskazane w RPO WD jako wyodrębniony budżet przeznaczona na dotacje dla IOB oferujących finansowe instrumenty zwrotne dla przedsiębiorstw z obszaru ZIT – 26 mln zł – współfinansowanie krajowe – 110 mln zł
Przykładowe typy projektów	– rozbudowa przedsiębiorstwa prowadząca do wprowadzenia na rynek nowych produktów/usług (w tym turystycznych), – działania mające na celu dokonywanie zasadniczych zmian procesu produkcyjnego lub zmianę w sposobie świadczenia usług, skutkujące wprowadzeniem na rynek nowych lub ulepszonych produktów/usług przy jednoczesnym zwiększeniu zatrudnienia, – inwestycje w nowoczesne maszyny i sprzęt produkcyjny, – rozwój klastrów regionalnych i lokalnych. – dotacje dla IOB oferujących finansowe instrumenty zwrotne (np. pożyczki, poręcznie)
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba wspartych przedsiębiorstw – liczba wspartych IOB **Wskaźnik rezultatu:** – liczba wprowadzonych innowacji
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci:** – MŚP – Instytucje Otoczenia Biznesu **Grupy docelowe:** – MŚP
Maksymalny poziom dofinansowania	Zgodny z właściwym schematem pomocy publicznej (podstawowy poziom pomocy regionalnej wynosi 35%, dla średnich przedsiębiorstw 45%, dla małych przedsiębiorstw 55%)
Typ naboru	Tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IŻ RPO WD 2014-2020

Schemat 1.1.3. Produkcja energii ze źródeł odnawialnych

Cel tematyczny	Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach
Priorytet inwestycyjny	Promowanie produkcji i dystrybucji odnawialnych źródeł energii
Źródła finansowania	– środki EFRR wskazane w RPO WD jako wyodrębniony budżet przeznaczona na dotacje dla przedsiębiorstw z obszaru ZIT – 20 mln zł. – współfinansowanie krajowe – 20 mln zł.

Przykładowe typy projektów	– inwestycje w infrastrukturę wytwarzania energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych wraz z przyłączeniem do sieci dystrybucyjnej/przesyłowej
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba wspartych jednostek wytwarzania energii z OZE **Wskaźnik rezultatu:** – dodatkowa zdolność wytwarzania energii
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci:** – przedsiębiorstwa (producenci energii) **Grupy docelowe:** – mieszkańcy – przedsiębiorstwa
Maksymalny poziom dofinansowania	Zgodny z właściwym schematem pomocy publicznej (podstawowy poziom pomocy regionalnej wynosi 35%, dla średnich przedsiębiorstw 45%, dla małych przedsiębiorstw 55%)
Typ naboru	Tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IŻ RPO WD 2014-2020

Spójność z dokumentami strategicznymi

Priorytet „Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość" w pierwszej kolejności zgodny jest z kierunkami rozwoju zaproponowanymi w Strategii Europa 2020 takimi jak: rozwój inteligentny (oparty na wiedzy i innowacji) oraz rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu. Realizuje on również pięć celów Strategii Rozwoju Kraju 2020 zawartych w dwóch obszarach strategicznych (Obszar Strategiczny II Konkurencyjna gospodarka i Obszar Strategiczny III Spójność społeczna i terytorialna). Jednocześnie założenia niniejszego priorytetu zgodne są z dwoma celami zawartymi w Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020r. (Cel 1. Rozwój gospodarki opartej na wiedzy i Cel 3. Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw zwłaszcza MŚP).

Priorytet „Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość" zgodny jest z kierunkami rozwoju przedstawionymi w projekcie Regionalnego Programu Operacyjnego 2014-2020. Jest on spójny z trzema osiami priorytetowymi odnoszącymi się do przedsiębiorczości i innowacyjności, technologii informacyjno-komunikacyjnych i rynku pracy. Priorytet niniejszy wpisuje się również w cele strategiczne zawarte w Strategii rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020. Zgodny jest on zarówno z celem stricte gospodarczym jakim jest „Nowy profil gospodarczy oparty na aktywności nowoczesnych firm", jak i z celem odnoszącym się do integracji gmin.

Tabela 1. Matryca zgodności *Priorytetu 1. Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość* ZIT PD AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze ponadregionalnej

Program Działań ZIT dla Aglomeracji Wałbrzyskiej	Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu Europa 2020	Strategia Rozwoju Kraju 2020 Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo
Priorytet Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość	Rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.	**Obszar Strategiczny II Konkurencyjna gospodarka** Cel II.1 Wzmocnienie stabilności makroekonomicznej Cel II.2. Wzrost wydajności gospodarki Cel II.3. Zwiększenie innowacyjności gospodarki Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko
		Obszar strategiczny III Spójność społeczna i terytorialna Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych

Tabela 2. Matryca zgodności *Priorytetu 1. Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość* ZIT PD AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze regionalnej.

Program Działań ZIT dla Aglomeracji Wałbrzyskiej	Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020	Regionalny Program Operacyjny 2014-2020 (Projekt)	Strategia rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020
Priorytet Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość	Cel 1. Rozwój gospodarki opartej na wiedzy Cel 3. Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw zwłaszcza MŚP	Oś priorytetowa Przedsiębiorstwa i innowacje Oś priorytetowa Technologie informacyjno-komunikacyjne Oś priorytetowa Rynek pracy	CS1.1. Nowy profil gospodarczy oparty na aktywności nowoczesnych firm CS6.1. Kompleksowa integracja gmin

Priorytet 2. Atrakcyjne środowisko zamieszkania i pracy

Cel priorytetu

Atrakcyjna dla mieszkańców i przedsiębiorstw przestrzeń Aglomeracji Wałbrzyskiej

Uzasadnienie priorytetu

Współcześnie zaobserwować można wzmożoną konkurencję obszarów nie tylko o inwestorów, ale również o mieszkańców. Mieszkańcy płacąc podatki zapewniają wpływy do budżetu jednostki terytorialnej. Od liczby mieszkańców uzależniony jest również: potencjał intelektualny, popyt wewnętrzny, zasób siły roboczej, pozycja i siła polityczna obszaru. Jednak możliwości zatrzymania mieszkańców oraz pozyskanie nowych, uzależnione są od stworzenia atrakcyjnych warunków wpływających na poziom i jakość życia. Działania w powyższym zakresie nabierają szczególnego znaczenia w Aglomeracji Wałbrzyskiej, która szczególnie mocno odczuwa niekorzystne przemiany demograficzne przejawiające się takimi zjawiskami jak: starzenie się społeczeństwa, ujemny przyrost naturalny, ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych. W okresie 2004-2011 spadek liczby ludności dotyczył, aż 11 gmin Aglomeracji, a największy niepokój może budzić wyludnianie się miasta Wałbrzycha. Dodatkowo potencjał ludnościowy Aglomeracji osłabia migracja wewnętrzna, której saldo w okresie 2000-2011 było ujemne i wynosiło średnio ok. 792 osób rocznie. Warto zaznaczyć, iż saldo migracji wewnętrznych w przypadku województwa dolnośląskiego było dodatnie. W związku z opisaną wyżej sytuacją władze publiczne powinny podjąć zintegrowaną i skoncentrowaną interwencję w zakresie poprawy środowiska zamieszkania poprzez inwestycje w infrastrukturę.

Do istotnych inwestycji mających pozytywne oddziaływanie na atrakcyjność miejsca zamieszkania zaliczyć należy te, które dotyczą edukacji i służby zdrowia. Aglomeracja Wałbrzyska posiada rozbudowaną infrastrukturę edukacyjną i zdrowotną, wymaga ona jednak modernizacji i dostosowania do standardów adekwatnych do wymagań mieszkańców. Ponadto znaczenie tej infrastruktury jest większe, gdy weźmiemy pod uwagę, że wpływa ona bezpośrednio na jakość społeczeństwa, a w konsekwencji ma istotne znaczenie dla potencjału rozwojowego Aglomeracji Wałbrzyskiej.

W trosce o środowisko naturalne Aglomeracji Wałbrzyskiej, które w znaczący sposób wpływa na jakość życia należy podejmować inwestycje prowadzące do poprawy i ochrony jakości powietrza. Chociaż obszar charakteryzuje się niewysokim poziomem zanieczyszczeń, to jednak okresowo zaobserwować można duże stężenie tlenku węgla, problemem jest również stężenie pyłu zawieszonego. Związane jest to z sezonem grzewczym i tradycyjnymi metodami ogrzewania mieszkań i domów. Wpływa na to również niezadowalający stopień korzystania przez mieszkańców Aglomeracji Wałbrzyskiej z ogrzewania zbiorczego oraz niski wskaźnik efektywności energetycznej budynków. Zjawisko to potęguje system komunikacji publicznej w Aglomeracji. Bazując na zdiagnozowanych problemach, w trosce o środowisko naturalne i warunki zamieszkania należy podjąć interwencję w zakresie:

- rozwoju niskoemisyjnej komunikacji publicznej,
- zmniejszenia energochłonności budynków mieszkalnych i publicznych wraz ze zwiększeniem udziału odnawialnych źródeł energii,
- włączenia jak największej liczby budynków do zbiorowego systemu grzewczego,
- modernizacji oświetlenia ulicznego,
- rozwoju sieci gazowej i zastępowania nią tradycyjnych systemów opartych na węglu.

Należy również realizować inwestycje zmierzające do objęcia w jak największym zakresie ludności Aglomeracji Wałbrzyskiej siecią wodociągową i kanalizacyjną. Aktualnie zarówno wskaźnik gospodarstw domowych objętych siecią wodociągową jak i wskaźnik gospodarstw domowych korzystających z kanalizacji znajduje się poniżej średniej w regionie.

Najtrudniejsza sytuacja występuje na obszarach wiejskich. Dlatego trzeba podjąć pilne działania zmierzające do realizacji zobowiązań akcesyjnych i wyrównania dysproporcji w tym zakresie poprzez:

- inwestycje w systemy oczyszczania ścieków, szczególnie w tych gminach Aglomeracji gdzie zagrożona jest realizacja zobowiązań akcesyjnych Polski,
- inwestycje w sieci wodociągowe.

Dla stanu środowiska naturalnego i środowiska zamieszkania w Aglomeracji Wałbrzyskiej istotne są również zagadnienia związane z gospodarką odpadami. Ze względu na postanowienia Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2012 oraz zidentyfikowane problemy i potrzeby w tym zakresie wsparcia wymagają działania dotyczące:

- selektywnej zbiórki opadów,
- rekultywacji zamykanych wysypisk śmieci.

Nie można zwiększyć atrakcyjności środowiska zamieszkania bez rewitalizacji tkanki społecznej miast i obszarów wiejskich oraz rewitalizacji obszarów poprzemysłowych.. Obszar Aglomeracji Wałbrzyskiej w związku ze swoim dziedzictwem przemysłowym zmaga się z problemem rewitalizacji obszarów zdegradowanych i wymaga nadania im nowych funkcji. Dodatkowo na obszarze Aglomeracji występuje zdekapitalizowany majątek w postaci obiektów sportowych, jako pozostałość dawnych inwestycji w sferę socjalną zakładów pracy. Obiekty te należy poddać modernizacji i przywrócić je do użytku, co spowoduje nie tylko poprawę jakości życia w Aglomeracji ale jako efekt uzupełniający wzmocni jej potencjał rekreacyjny i atrakcyjności dla inwestorów. Powyższe działanie połączone z rewitalizacją budynków mieszkalnych i dróg powinno zapobiec niekorzystnemu procesowi przekształcania się niektórych dzielnic miast w obszary biedy.

Na koniec nie można pominąć inwestycji zmierzających do zachowania dziedzictwa kulturowego oraz bioróżnorodności środowiska. Jest to o tyle ważne, że Aglomeracja Wałbrzyska posiada w tym zakresie duży nie wykorzystany potencjał, który poza poprawą warunków życia mieszkańców (parki miejskie, obszary chronione, jednostki kultury) może i powinien stać się kołem napędowym rozwoju gospodarki. Oferta dotycząca tzw. „wysokiej kultury" (np. filharmonia, teatr) powinna koncentrować się w stolicy Aglomeracji i powinna być uzupełniana o propozycję lokalnych instytucji kultury tworząc spójną i interesującą ofertę dla mieszkańców i gości i inwestorów.

Główny wskaźniki monitoringu celu priorytetu:

Saldo migracji wewnętrznych – wartość wskaźnika poniżej średniej dla Województwa Dolnośląskiego w roku 2022

Organizacja wdrażania priorytetu:

Niniejszy priorytet będzie wdrażany przez:

Działanie 2.1. Przeciwdziałanie niskiej emisji w Aglomeracji Wałbrzyskiej
Działanie 2.2. Poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i zasobów mieszkaniowych
Działanie 2.3. Ochrona różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich Aglomeracji Wałbrzyskiej
Działanie 2.4. Wsparcie rewitalizacji fizycznej i gospodarczej ubogich społeczności miejskich i wiejskich
Działanie 2.5. Obszary poprzemysłowe i środowisko miejskie Aglomeracji Wałbrzyskiej
Działanie 2.6. Poprawa poziomu edukacji i promowanie uczenia się przez całe życie

Działanie 2.7. Ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego
Działanie 2.8. Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną
Działanie 2.9. Poprawa stanu infrastruktury środowiska
– Schemat 2.9.1. Gospodarka wodnościekowa
– Schemat 2.9.2. Gospodarka odpadami
– Schemat 2.9.3. Zabezpieczenie przed powodzią i innymi ryzykami

Działanie 2.1. Przeciwdziałanie niskiej emisji w Aglomeracji Wałbrzyskiej

Emisja zanieczyszczeń do powietrza stanowi problem zarówno w skali globalnej (przyczynia się do niepokojących zmian klimatu), jak i w skali lokalnej. Powoduje ona uciążliwości dla mieszkańców, szczególnie większych miejscowości. Może także ograniczać atrakcyjność miejscowości uzdrowiskowych i kurortów turystycznych. Głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza jest transport drogowy, jednak zimą istotnie wzrasta poziom niskiej emisji z tytułu ogrzewania budynków.

Do działań zmierzających do redukcji zanieczyszczenia powietrza zaliczyć należy inwestycje w rozwój niskoemisyjnych środków transportu publicznego, który ze względu na natężenie ruchu wymaga poprawy szczególnie w mieście Wałbrzych. Ponadto należy wzmacniać połączenia pomiędzy miejscowościami w Aglomeracji, które prowadziłyby do zmniejszenia liczby osób wykorzystujących samochody osobowe w celu dojazdu do szkoły i pracy z powodu braku lub niezadowalającej jakości komunikacji publicznej. W tym kontekście istotna jest budowa infrastruktury centrów przesiadkowych. Ważne są również inwestycje w energooszczędną sygnalizację świetlną, która usprawnia ruch samochodowy, a tym samym redukuje emisję spalin. Należy również podkreślić, że w skali ponadlokalnej na jakość powietrza negatywnie wpływa energochłonne i przestarzałe oświetlenie ulic generujące jednocześnie wysokie koszty eksploatacji.

Niska emisja mająca swoje źródło z ogrzewania budynków mieszkalnych i publicznych będzie redukowana poprzez przyłączanie tych obiektów do sieci ciepłowniczej i elektrycznej, budowę lub przebudowa jednostek wytwarzania energii w wysokosprawnej kogeneracji oraz inwestycje termomodernizacyjne wspierane w Działaniu 2.2. Inwestycje tego typu realizowane będą w pierwszej kolejności w miejscowościach o szczególnym nasileniu zjawiska niskiej emisji (ustalone w strategii niskoemisyjnej Agloemracji) lub walorach środowiskowych (tj. uzdrowiskach np.: Jedlina Zdrój, Szczawno Zdrój oraz miejscowościach akcyjnych turystycznie np.: Sokołowsko, Radków)

Wskazane powyżej propozycje interwencji powinny zostać skonkretyzowane w strategii, która stanowić będzie kompleksową koncepcję ograniczenia emisji zanieczyszczeń do powietrza zgodnie z wymaganiami IZ RPO WD 2014-2020.

Cel tematyczny	Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach
Priorytet inwestycyjny	Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, w tym wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygacyjnych
Źródła finansowania	– środki EFRR przekazane do ZIT z budżetu Regionalnego Programu Operacyjnego – 85 mln zł – współfinansowanie krajowe – 15 mln zł. –

Przykładowe typy projektów	– przedsięwzięcia wynikające ze strategii niskoemisyjnej ZIT, obejmujące np.: ▪ energooszczędne oświetlenie miejskie, ▪ inwestycje ograniczające ruch samochodowy w centrach miejscowości (wyciszanie ruchu) ▪ inwestycje w sieci ścieżek rowerowych w centrach miejscowości ▪ inwestycje w systemy *park&ride* czy *bike&ride* ▪ inwestycje w transport publiczny ▪ inwestycje w przyłącza do sieci ciepłowniczej ▪ inwestycje w budowę lub przebudowę jednostek wytwarzania energii w wysokosprawnej kogeneracji
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba wspartych przedsięwzięć **Wskaźnik rezultatu:** – szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci** – jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia – jednostki organizacyjne JST **Grupy docelowe** – mieszkańcy – turyści
Maksymalny poziom dofinansowania	85%
Typ naboru	właściwy dla ZIT AW tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020

Działanie 2.2. Poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i zasobów mieszkaniowych

Niska efektywność energetyczna budynków jest problemem, który wiąże się wprost ze zjawiskiem niskiej emisji. Problem ten odczuwalny jest w okresie grzewczym, ponieważ dla ogrzewania mieszkań oraz budynków użyteczności publicznej najczęściej wykorzystywane są nieefektywne systemy grzewcze, a niewystarczająca izolacja termiczna budynków rzutuje na nadmierne zużycie energii. Konieczne jest zatem podjęcie inwestycji dot. termomodernizacji i ogrzewania budynków w sposób oszczędny oraz o ile to uzasadnione ekonomicznie z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii. Skuteczność powyższych działań wymaga, po pierwsze przeprowadzenia inwestycji związanych z ociepleniem i uszczelnieniem budynków, po drugie wymiany źródeł zaopatrzenia w ciepło. Jak już wspomniano należy przy tym położyć nacisk na wyposażenie budynków w urządzenia umożliwiające wykorzystywanie energii odnawialnej.

Problem efektywności energetycznej budynków publicznych i zasobów mieszkaniowych widoczny jest na całym obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej, jednak z największym natężeniem występuje w miastach, z uwagi na kumulację zasobów mieszkaniowych. Relatywnie wolny przyrost mieszkań w Aglomeracji Wałbrzyskiej prowadzi do sytuacji, w której zdecydowaną większość zasobów stanowią mieszkania znajdujące się w obiektach budowanych z wykorzystaniem starych technologii, a to rodzi potrzebę ich modernizacji i dostosowania do obowiązujących standardów. Należy się również spodziewać rosnących kosztów remontów nieruchomości, gdyż będzie postępowała ich dekapitalizacja.

Należy także, realizować zadania związane z rozbudową istniejącej sieci gazowej i objęcia nią jak największej liczby gospodarstw domowych, w tym zlokalizowanych na obszarach wiejskich. Skuteczność działań wymaga wsparcia wspólnot mieszkaniowych, które niejednokrotnie są zbyt słabe finansowo aby samodzielnie prowadzić działania modernizacyjne.

Reasumując podjęcie interwencji przyniesie zarówno korzyści ekologiczne (zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do powietrza) jak i finansowe (mniejsze zużycie energii przekłada się na wymierne oszczędności).

Cel tematyczny	Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach
Priorytet inwestycyjny	Wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturach publicznych i sektorze mieszkaniowym
Źródła finansowania	– w zakresie budownictwa mieszkalnego: środki EFRR przekazane do ZIT z budżetu Regionalnego Programu Operacyjnego – 115, 01 mln zł. – w zakresie budynków użyteczności publicznej – środki PO Infrastruktura i Środowisko (EFRR/Fundusz Spójności) – 50,75 mln zł – projekt indywidualny ubiegający się o finansowanie ze środków RPO – 255 mln zł. – współfinansowanie krajowe – 74,25 mln zł
Przykładowe typy projektów	– kompleksowa modernizacja energetyczna budynków wraz z wymianą wyposażenia tych obiektów na energooszczędne w zakresie związanym m.in. z: ▪ ociepleniem obiektu, ▪ wymianą okien, drzwi zewnętrznych oraz oświetlenia na energooszczędne, ▪ przebudową systemów grzewczych (wraz z wymianą i podłączeniem do źródła ciepła), systemów wentylacji i klimatyzacji, systemów wodno-kanalizacyjnych, ▪ instalacja OZE w modernizowanych energetycznie budynkach, ▪ instalacja systemów chłodzących, w tym również z OZE ▪ rozbudowa sieci gazowych Dotyczy budynków użyteczności publicznej oraz budynków mieszkalnych.
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba zmodernizowanych energetycznie budynków **Wskaźnik rezultatu:** – szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci:** – jednostki samorządu terytorialnego – jednostki organizacyjne JST – spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe **Grupy docelowe:** – mieszkańcy – turyści

Maksymalny poziom dofinansowania	85% lub zgodnie z właściwym schematem pomocy publicznej (podstawowy poziom pomocy regionalnej wynosi 35%)
Typ naboru	– właściwy dla ZIT AW tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020 – projekt kluczowy ZIT AW zgłaszany do dofinansowania zgodnie z wytycznymi IZ PO IŚ .

Działanie 2.3. Ochrona różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich aglomeracji wałbrzyskiej

Zmiany cywilizacyjne, w tym rosnąca antropopresja na środowisko, powodują potrzebę ochrony jego zasobów i korzystania z nich w sposób racjonalny. W tym celu obszary o szczególnych walorach przyrodniczych objęto zinstytucjonalizowaną ochroną w postaci parków narodowych, krajobrazowych czy też rezerwatów. Na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej łączna powierzchnia obszarów prawnie chronionych wynosiła w 2011 r. 26.979 ha, co stanowiło ok. 7,3% ogółu obszarów prawnie chronionych na Dolnym Śląsku. Najwięcej obszarów o wysokich walorach przyrodniczych zlokalizowanych jest w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich i to na ich obszarze powinna nastąpić kumulacja inwestycji pro środowiskowych. Konieczne jest również odpowiednie wyposażenie służb opiekujących się tymi obszarami.

Natomiast w miastach należy rewitalizować, niejednokrotnie zaniedbane i cenne przyrodniczo parki miejskie, zwłaszcza w dużych jednostkach. Parki te służą nie tylko mieszkańcom poprawiając ich komfort życia, ale także w połączeniu z innymi atrakcjami wzmacniają wizerunek miejsca wśród gości i potencjalnych inwestorów.

Równocześnie należy popularyzować wiedzę ekologiczną, a także zapewnić dostęp do obszarów atrakcyjnych przyrodniczo dla osób pragnących aktywnie spędzać czas na łonie natury. Stąd też potrzeba inwestycji w infrastrukturę pozwalającą efektywnie wykorzystać walory przyrodnicze obszaru. Do inwestycji takich zaliczyć należy budowę tras umożliwiających wędrówki piesze i rowerowe, budowę ścieżek edukacyjnych, a także zagospodarowanie terenu poprzez budowę obiektów małej architektury i nowe nasadzenia zieleni. Ponadto nie można skutecznie chronić przyrody bez działań zmierzających do wzrostu świadomości ekologicznej mieszkańców Aglomeracji.

Reasumując ochrona bioróżnorodności jest istotnym działaniem na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej. Obszar w dalszym ciągu boryka się z konsekwencjami wynikającymi z likwidacji uciążliwego przemysłu i wynikającym z tego faktu negatywnym wizerunkiem miejsca. Ma to kluczowe znaczenie w kontekście uzdrowiskowej i turystycznej funkcji Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Cel tematyczny:	Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów
Priorytet inwestycyjny	Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej , ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym programu natura 2000 oraz zielonej infrastruktury
Źródła finansowania	– w zakresie parków narodowych, obszarów natura 2000 oraz centrów edukacji ekologicznej – środki PO Infrastruktura i Środowisko (EFRR / Fundusz Spójności). Projekty składane w trybie konkursowym. – w pozostałym zakresie: środki EFRR przekazane do ZIT z budżetu Regionalnego Programu Operacyjnego – 40,80 mln zł

	– współfinansowanie krajowe – 7,2 mln zł
Przykładowe typy projektów	Program krajowy: – podniesienie standardu bazy technicznej i wyposażenia parków narodowych i obszarów Natura 2000. – rozwój zielonej infrastruktury ograniczającej presję na gatunki i siedliska przyrodnicze (m.in. przejścia dla zwierząt, przepławki, korytarze ekologiczne, infrastruktura ograniczająca odprowadzanie zanieczyszczeń stanowiących istotne zagrożenie dla zasobów przyrodniczych) – działania w zakresie ochrony bioróżnorodności, w tym zapewnienie funkcjonowania, ochrony i promocji sieci obszarów Natura 2000, udrażnianie korytarzy ekologicznych, zwiększenie powierzchni obszarów chronionych, renaturyzacja niekorzystnie przekształconych ekosystemów, ochrona gatunków o zagrożonych pulach genowych – rozbudowa, modernizacja i doposażenie ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej oraz prowadzenie kampanii informacyjno-edukacyjnych Program regionalny: – podniesienie standardu bazy technicznej i wyposażenia parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody. – projekty w zakresie tworzenia centrów ochrony różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich w oparciu o gatunki rodzime np. banki genowe, parki miejskie, ogrody botaniczne, ekoparki – projekty dotyczące działalności gospodarczej wykorzystującej lokalne zasoby przyrodnicze wraz z promocją, np. stawy widokowe, tereny wypoczynkowe, ścieżki dydaktyczne dla ich zagospodarowania na cele turystyczne – budowa i modernizacja niezbędnej infrastruktury związanej z ochroną, przywróceniem właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i gatunków (również na terenach chronionych)
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba wspartych projektów – powierzchnia objęta działaniami ochronnymi **Wskaźnik rezultatu:** – liczba gatunków objętych działaniami ochronnymi
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci:** – jednostki samorządu terytorialnego – jednostki organizacyjne JST – Lasy Państwowe – parki narodowe i krajobrazowe – organizacje pozarządowe **Grupy docelowe:** – mieszkańcy – turyści – inwestorzy
Maksymalny poziom dofinansowania	85% lub zgodnie z właściwym schematem pomocy publicznej (podstawowy poziom pomocy regionalnej wynosi 35%)

Typ naboru	– właściwy dla ZIT AW tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020 – tryb konkursowy lub projekt kluczowy zgodnie z wytycznymi IZ PO Infrastruktura i Środowisko

Działanie 2.4. Wsparcie rewitalizacji fizycznej i gospodarczej ubogich społeczności miejskich i wiejskich

Procesy rozwojowe nie przebiegają w przestrzeni równomiernie, są obszary wzrostu oraz tereny ulegające marginalizacji i peryferyzacji. Prowadzi to w konsekwencji do powstania obszarów wykluczenia społecznego i gospodarczego. Obszary te negatywnie wpływają na możliwości rozwoju ośrodków miejskich i wiejskich, dlatego też powinny być przedmiotem szczególnej troski samorządu.

Na obszarach tych dochodzi do nagromadzenia negatywnych zjawisk społecznych towarzyszących ubóstwu, w tym patologii. W Aglomeracji Wałbrzyskiej, jak i we wszystkich gminach ją tworzących wskaźnik osób korzystających z pomocy społecznej w 2011 r. przekraczał średnią w regionie. Obrazuje to skalę problemu z jakim muszą się zmierzyć władze publiczne.

Podstawową formą wsparcia dla tych obszarów będzie objęcie ich programami rewitalizacji, mającymi na celu włączenie społeczne osób marginalizowanych lub zagrożonych marginalizacją. Działania te wymagają uzupełnienia infrastrukturalnego, które pozwoli przezwyciężyć bariery przestrzeni, uniemożliwiające wystąpienie pozytywnych zmian społecznych. Tak kompleksowo zaprojektowane wsparcie powinno być koordynowane poprzez wdrożenie Lokalnego Programu Rewitalizacji skierowanego do społeczności zamieszkujących ww. obszary. Wybór terenów objętych rewitalizacją wnikać będzie z diagnozy sytuacji społecznej, a do wdrożenia LPR zostaną zakwalifikowane tylko te obszary Aglomeracji Wałbrzyskiej które borykają się z największymi problemami społecznymi.

Wybór rodzajów projektów realizowanych w ramach LPR uzależniony będzie od specyfiki problemów lokalnej społeczności.

Cel tematyczny	Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem
Priorytet inwestycyjny	Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich
Budżet działania	Do uzupełnienia
Źródła finansowania	– środki EFRR przekazane do ZIT z budżetu Regionalnego Programu Operacyjnego – 221, 0 mln zł. – współfinansowanie krajowe – 39,0 mln zł.
Przykładowe typy projektów	– uzbrojenie terenów pod inwestycje i tworzenie/rozbudowa terenów inwestycyjnych, – inwestycje dotyczące infrastruktury komunalnej: dopuszczalne jedynie w wyjątkowych sytuacjach (uzasadnionych spójnością realizowanej operacji – brakiem możliwości osiągnięcia założonych rezultatów bez realizacji danego elementu; konieczność wykazania spójności inwestycji z realizacją celów projektów społecznych z dziedziny włączenia społecznego – rewitalizacja tkanki mieszkaniowej – jedynie w wąskim zakresie (części wspólne budynków)

	Uwaga: Wsparcie wyłącznie na operacje dotyczące kompleksowej rewitalizacji wspieranej z dwóch funduszy – wybierane w oparciu o Lokalne Plany Rewitalizacji (działania inwestycyjne z EFRR podporządkowane rozwiązywaniu zdiagnozowanych problemów społecznych, a także traktowane jako element uzupełniający dla realizacji programów społecznych. Projekty z zakresu rewitalizacji muszą być realizowane jako zintegrowane przedsięwzięcia dotyczące wszystkich aspektów rewitalizacji danego obszaru.
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba Lokalnych Programów Rewitalizacji, które uzyskały wsparcie – powierzchnia zrewitalizowanych obszarów **Wskaźnik rezultatu:** – oczekiwana liczba osób korzystających z infrastruktury na obszarach zrewitalizowanych
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci:** – jednostki samorządu terytorialnego – jednostki organizacyjne JST – spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe – instytucje otoczenia biznesu – organizacje pozarządowe **Grupy docelowe:** – mieszkańcy
Maksymalny poziom dofinansowania	85% lub zgodnie z właściwym schematem pomocy publicznej (podstawowy poziom pomocy regionalnej wynosi 35%)
Typ naboru	– właściwy dla ZIT AW tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020

Działanie 2.5. Obszary poprzemysłowe i środowisko miejskie Aglomeracji Wałbrzyskiej

Transformacja systemowa i związana z tym intensywna restrukturyzacja gospodarki, a zwłaszcza rozbudowanego na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej przemysłu sprawiła, że w dalszym ciągu kluczową kwestią jest rekultywacja i ponowne zagospodarowanie obszarów poprzemysłowych. Niejednokrotnie związane jest to z nadaniem im nowej funkcji. Działania z tego zakresu powinny przede wszystkim objąć dotknięte tym problemem miejscowości Aglomeracji Wałbrzyskiej: Wałbrzych, Kamienna Góra, Nowa Ruda, Świebodzice, Boguszów-Gorce, Głuszyca, Mieroszów. Jednak specyfika Aglomeracji sprawia, że problem terenów poprzemysłowych występuje również w pozostałych miejscowościach, w tym na obszarach wiejskich.

Działania, które należy podjąć w celu rekultywacji obszarów poprzemysłowych i poprawy środowiska miejskiego z jednej strony mogą zmierzać do nadania tym obszarom nowej funkcji, z drugiej jeżeli jest to możliwe i wskazane powinny przywracać im dawną funkcję. Pierwszy rodzaj działań winien być realizowany w przypadku zagospodarowania terenów *stricte* związanych ze zlikwidowanym przemysłem, zwłaszcza wydobywczym i włókienniczym, gdyż branże te (według aktualnego stanu wiedzy) najprawdopodobniej nie mają możliwości reaktywowania. Drugie podejście powinno dotyczyć obiektów, które dawniej miały charakter rekreacyjny, a obecnie znajdują się w stanie znacznej dewastacji.

Swoistym problemem Aglomeracji, a zwłaszcza Wałbrzycha jest konieczność rewitalizacji obszarów zdegradowanych w wyniku działania tzw. „biedaszybów". Tereny te zlokalizowane na obszarach leśnych wymagają zabezpieczenia i rekultywacji.

Cel tematyczny	Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów
Priorytet inwestycyjny	Działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, w tym rekultywacja terenów poprzemysłowych i redukcja zanieczyszczenia powietrza
Źródła finansowania	– środki PO Infrastruktura i Środowisko (EFRR / Fundusz Spójności). Projekty składane w trybie konkursowym. – środki EFRR przekazane do ZIT z budżetu Regionalnego Programu Operacyjnego – 170,0 mln zł – współfinansowanie krajowe – 30,0 mln zł.
Przykładowe typy projektów	**Program krajowy:** – rekultywacja terenów zdegradowanych (szczególnie w miastach na prawach powiatu), mająca na celu zmianę dotychczasowych funkcji przez nie pełnionych na inne cele, umożliwiająca powtórne wykorzystanie terenu **Program regionalny:** – inwestycje dotyczące hałasu (monitoringu hałasu) – rekultywacja terenów zdegradowanych, w tym: likwidowanie izolacji tych obszarów od pozostałych przestrzeni miejskich, zabezpieczenie przed niekontrolowanym przedostaniem się zanieczyszczeń przemysłowych do wód gruntowych, zatrzymanie dalszej degradacji tych terenów, poprawa estetyki przestrzeni miejskiej, udostępnienie terenów dla mieszkańców (np. dla celów rekreacyjnych), ożywienie terenów poprzemysłowych poprzez wprowadzenie na teren rewitalizowany nowych inwestycji. – systemy pomiaru zanieczyszczeń w miastach oraz systemy informowania mieszkańców o poziomach zanieczyszczeń
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba wspartych projektów – powierzchnia zrekultywowanych gruntów **Wskaźnik rezultatu:** – oczekiwana liczba osób korzystających z efektów projektu
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci:** – jednostki samorządu terytorialnego – jednostki organizacyjne JST – Instytucje Otoczenia Biznesu – przedsiębiorcy, w tym MŚP **Grupy docelowe:** – mieszkańcy – przedsiębiorcy
Maksymalny poziom dofinansowania	85% lub zgodnie z właściwym schematem pomocy publicznej (podstawowy poziom pomocy regionalnej wynosi 35%)

Typ naboru	– właściwy dla ZIT AW tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020

Działanie 2.6. Poprawa poziomu edukacji i promowanie uczenia się przez całe życie

Sprawny system edukacji jest współcześnie kluczowym warunkiem rozwoju społeczeństwa. Umożliwia on zdobycie kwalifikacji niezbędnych na zmieniającym się rynku pracy. Jest także warunkiem koniecznym dla budowy gospodarki opartej na wiedzy. Edukacja jest procesem ciągłym, trwającym przez całe życia, dlatego też tak istotne jest zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych na wszystkich szczeblach, począwszy od przedszkola, przez szkoły podstawowe, gimnazjalne i ponadgimnazjalne, a na szkołach wyższych skończywszy. Dla zapewnienia wysokiej jakości usług, oprócz realizacji zróżnicowanych programów edukacyjnych, konieczne jest zapewnienie odpowiedniej infrastruktury, niezbędnej dla potrzeb nauczania i kształcenia.

Przy zachodzących przemianach demograficznych, działania inwestycyjne w zakresie infrastruktury szkolnej i przedszkolnej powinny w Aglomeracji Wałbrzyskiej koncentrować się nie tyle na budowie nowych obiektów ile na modernizacji już istniejących. Wyjątkiem jest sytuacja gdy w gminie liczba obiektów jest zadawalająca jednak ich lokalizacja jest nieadekwatna do aktualnego potencjału ludnościowego, w rezultacie mieszkańcy mają ograniczoną dostępności do przedszkoli i szkół. Należy również zwiększyć nakłady inwestycyjne na budowę (rozbudowę i modernizację) sal gimnastycznych przy istniejących szkołach. Inwestycje te nie tylko przyczyniają się do rozwoju kultury fizycznej ale mają pośredni wpływ na zdrowie mieszkańców Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Na poziom edukacji wpływa nie tylko dostępność infrastruktury, ale również jej wyposażenie. Wskazane jest podejmowanie działań związanych z tworzeniem i rozwojem pracowni specjalistycznych np. językowych, informatycznych, biologicznych, chemicznych. Osobną kwestią jest odbudowa infrastruktury związanej ze szkolnictwem zawodowym w wiodących miastach Aglomeracji w oparciu o zdiagnozowane potrzeby regionalnych rynków pracy i tzw. smart specialisation. Działania te należy ukierunkować na rozwój (modernizację) warsztatów szkolnych, w których przygotowywane będą kadry dla gospodarki.

Cel tematyczny	Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie
Priorytet inwestycyjny	Inwestycje w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej
Źródła finansowania	– środki EFRR przekazane do ZIT z budżetu Regionalnego Programu Operacyjnego – 123,25 mln zł. – współfinansowanie krajowe – 21,75 mln zł
Przykładowe typy projektów	– infrastruktura szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych – infrastruktura szkolnictwa zawodowego (poza szkolnictwem wyższym) – zgodnie z krajowymi priorytetami polityki szkolnictwa zawodowego, w oparciu o zdiagnozowane potrzeby regionalnych rynków pracy i Smart specialisation – komplementarne i zintegrowane inwestycje w infrastruk-

	turę służącą do szkoleń zawodowych i uczenia się przez całe życie – infrastruktura przedszkolna – wyłącznie w uzasadnionych przypadkach, dla wyrównania dostępu do ww. usług (w tym uwzględniając komplementarność wsparcia EFS, przy czym budowa nowych obiektów jedynie przy udokumentowanym braku możliwości wykorzystania/adaptacji istniejących budynków) Wsparcie inwestycyjne z EFRR możliwe wyłącznie w powiązaniu z działaniami realizowanymi z EFS i jako element uzupełniający interwencję EFS prowadzący do osiągnięcia celów w zakresie edukacji i szkolnictwa. Konieczny warunek realizacji: posiadanie planów wykorzystania powstałej infrastruktury i jej powiązania z działaniami EFS (konieczność uwzględnienia kwestii demograficznych, analizy ekonomicznej inwestycji po zakończeniu projektu; ponadto w przypadku szkolnictwa zawodowego konieczność uwzględnienia wymiaru dopasowania do potrzeb rynku pracy i Smart specialisation).
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba wspartych projektów – liczba wspartych placówek oświatowych **Wskaźnik rezultatu:** – liczba uczniów korzystających ze wspartej infrastruktury
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci:** – jednostki samorządu terytorialnego – jednostki organizacyjne JST – organizacje będące organami prowadzącymi szkoły – Instytucje Otoczenia Biznesu **Grupy docelowe:** – mieszkańcy – przedsiębiorstwa
Maksymalny poziom dofinansowania	85% lub zgodnie z właściwym schematem pomocy publicznej (podstawowy poziom pomocy regionalnej wynosi 35%)
Typ naboru	– właściwy dla ZIT AW tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020

Działanie 2.7. Ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego

Dla gospodarki Aglomeracji Wałbrzyskiej kluczowe znaczenie ma turystyka bazująca nie tylko na posiadanych walorach środowiska naturalnego, ale również dziedzictwo kulturowe, osiągnięcia cywilizacyjne wyrażone w architekturze, zbiorach muzealnych czy żywej kulturze. Dziedzictwo kulturowe ma także znaczenie dla rozwoju tożsamości lokalnej, dumy z „małej ojczyzny".

Nagromadzenie na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej obiektów dziedzictwa materialnego sprawia, że działania w tym zakresie powinny być podejmowane kompleksowo. Renowacją można objąć zarówno całe układy urbanistyczne, jak i pojedyncze zabytki, w tym również cenne zabytki sakralne i licznie występujące zabytki techniki. Szczególną wagę należy przyłożyć do przywrócenia właściwego „blasku" uzdrowiskom i miejscowościom atrakcyjnym

turystycznie. Dotyczy to również Sokołowska, które utraciło swój uzdrowiskowy status. Działania rewitalizacyjne obszarów cennych kulturowo łączą się z modernizacją układu komunikacyjnego stanowiącego część integralną założeń urbanistycznych. W konsekwencji należy je prowadzić łącznie tak aby uniknąć dysonansu pomiędzy stanem architektury, a stanem układu komunikacyjnego.

Równocześnie należy podejmować działania zmierzające do rozwoju kultury, w miastach i na obszarach wiejskich. W tym celu powinno się wspierać instytucje kultury. Należy przyjąć założenie, że wiodącą role w zakresie tzw. kultury wysokiej (np. filharmonia, teatr) odgrywać będzie stolica Aglomeracji – Wałbrzych. Pozostałe jednostki powinny uzupełniać propozycję Wałbrzycha tak by całość tworzyła spójną, atrakcyjną dla mieszkańców, gości oraz potencjalnych inwestorów ofertę.

Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego musi się łączyć z działaniami promocyjnymi. Działania te powinny przede wszystkim sprowadzać się do poprawy wizerunku Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz jakości i dostępności informacji turystycznej.

Cel tematyczny	Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów
Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny: ochrona promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego
Źródła finansowania	– środki EFRR przekazane do ZIT z budżetu Regionalnego Programu Operacyjnego – 154,25 mln zł. – środki EFRR PO Infrastruktura i Środowisko dla projektu kluczowego Aglomeracji Wałbrzyskiej – 108,4 mln zł. – współfinansowanie krajowe – 46,35 zł
Przykładowe typy projektów	**Program regionalny:** – budowa, przebudowa i renowacja instytucji kultury oraz obiektów zabytkowych (m.in. muzea, skanseny, budowle, zespoły budynków w tym budynki sakralne); dostosowanie ich do działalności kulturalnej, ew. połączonej z komercyjną – zakup trwałego wyposażenia oraz konserwacja muzealiów, starodruków itp., wsparcie i rozwój centrów informacji kulturalnej i promocji kultury, promocja kultury **Program krajowy:** – ochrona zabytków – projekty o skali większej niż realizowane w regionalnych programach operacyjnych, minimalna wartość kosztów kwalifikowanych projektu 20 mln PLN. – Instytucje kultury, minimalna wartość kosztów kwalifikowanych projektu 20 mln PLN.
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba wspartych instytucji kultury – liczba wspartych obiektów dziedzictwa kultury **Wskaźnik rezultatu:** – oczekiwana liczba osób odwiedzających przedmiot projektu
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci:** – jednostki samorządu terytorialnego

	– jednostki organizacyjne JST – organizacje pozarządowe – instytucje kultury – podmioty dysponujące zabytkami **Grupy docelowe:** – mieszkańcy – turyści
Maksymalny poziom dofinansowania	85% lub zgodnie z właściwym schematem pomocy publicznej (podstawowy poziom pomocy regionalnej wynosi 35%)
Typ naboru	– właściwy dla ZIT AW tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020 – projekt kluczowy w ramach ZIT AW ubiegający się o wsparcie zgodnie z wytycznymi IZ PO IŚ.

Działanie 2.8. Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną

Funkcjonowanie publicznego systemu pomocy społecznej i ochrony zdrowia nie zlikwidowało ograniczeń w dostępie do wielu podstawowych usług, szczególnie osobom ubogim. Ponadto dostępne usługi często nie spełniają oczekiwań w zakresie ich jakości. Problem ten w sposób szczególny występuje na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej, gdzie wysoka stopa bezrobocia (powyżej średniej w regionie) wpływa na utrzymywanie się sfery ubóstwa. Dodatkowo należy podkreślić, że zarówno w Aglomeracji Wałbrzyskiej, jak i we wszystkich gminach ją tworzących wskaźnik osób korzystających z pomocy społecznej w 2011 r. przekraczał średnią w regionie. Równocześnie postępujący proces starzenia się społeczeństwa, w połączeniu z obecnym systemem emerytalnym będzie prowadził do wzrostu popytu na usługi zdrowotne i socjalne. Należy spodziewać się także zwiększonego zapotrzebowania na miejsca w „domach spokojnej starości". Jednocześnie Aglomeracja Wałbrzyska posiada znaczący potencjał leczniczo-uzdrowiskowy oraz atrakcyjne walory przyrodnicze, co predysponuje ją do lokowania na jej obszarze ośrodków opieki np. nad osobami starszymi.

Działania inwestycyjne, które należy podjąć w tym zakresie muszą uwzględniać trzy obszary: pomoc społeczną, opiekę nad ludźmi starszymi oraz usługi zdrowotne. Interwencję z zakresu pomocy społecznej należy ukierunkować na pomoc grupom najuboższym oraz osobom wykluczonym np. ze względu na stan zdrowia. Powinny one koncentrować się na rozbudowie i modernizacji domów pomocy społecznej. Należy również wspierać budownictwo socjalne, jednak polityka taka wymaga rozwagi, gdyż koncentracja w jednym miejscu ludzi zagrożonych wykluczeniem może potęgować, a nie rozwiązywać problem.

W zakresie opieki nad osobami starszymi istotne są dwa typy działań. W pierwszej kolejności należy rozwijać dostępne, wysokiej jakości usługi zdrowotne, które umożliwią osobom starszym samodzielne funkcjonowanie oraz działanie na rynku pracy. Dla osób, dla których tego typu pomoc będzie niewystarczająca należy podjąć działania zmierzające do zwiększenia liczby miejsc w „domach spokojnej starości". Do osiągnięcia tego celu należy dążyć poprzez adaptacje posiadanego przez gminy mienia. Jednak w największym zakresie zadanie to można zrealizować poprzez utworzenie kompleksu mieszkalno-rekreacyjno-zdrowotnego. Działanie takie wymaga posiadania odpowiednio przygotowanej kadry, infrastruktury, oraz walorów przyrodniczych sprawiających, że dany obszar będzie atrakcyjny jako miejsce do życia. Analiza takich czynników jak: posiadana infrastruktura, lokalizacja, determinacja władz lokalnych, poczynione dotychczas działania prowadzą do wniosku, że optymalnym miejscem dla powyższej inwestycji jest np. Radków lub miejscowości uzdrowiskowe.

W kontekście ochrony zdrowia powinny być wspierane przedsięwzięcia odzwierciedlające specyficzne potrzeby Aglomeracji w zakresie chorób pulmonologicznych, układu krążenia oraz onkologicznych. Ponadto w interesie publicznym jest podejmowanie inwestycji w infrastrukturę służącą przywracaniu ludzi do pełnej sprawności. i powrotu na rynek pracy.

Cel tematyczny	Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem
Priorytet inwestycyjny	Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych
Budżet działania	Do uzupełnienia
Źródła finansowania	– środki EFRR przekazane do ZIT z budżetu Regionalnego Programu Operacyjnego – 141,95 mln zł. – współfinansowanie krajowe – 25,05 mln zł.
Przykładowe typy projektów	– Infrastruktura ochrony zdrowia – wyłącznie inwestycje: ▪ związane z realizacją celów odnoszących się do walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym, ▪ odnoszące się do zidentyfikowanych na poziomie krajowym lub regionalnym obszarów deficytowych (choroby układu krążenia, choroby układu ruchu, choroby onkologiczne), – Infrastruktura usług społecznych – inwestycje bezpośrednio wykorzystywane przez osoby zagrożone wykluczeniem społecznym i powiązane z procesem aktywizacji społeczno-zawodowej i deinstystucjonalizacji usług.
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba wspartych projektów – liczba podmiotów leczniczych lub instytucji objętych projektem **Wskaźnik rezultatu:** – oczekiwana liczba osób korzystających z ulepszonych usług
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci:** – jednostki samorządu terytorialnego – jednostki organizacyjne JST – ZOZ – organizacje pozarządowe **Grupy docelowe:** – mieszkańcy
Maksymalny poziom dofinansowania	85% lub zgodnie z właściwym schematem pomocy publicznej (podstawowy poziom pomocy regionalnej wynosi 35%)
Typ naboru	– Właściwy dla ZIT AW tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020

Działanie 2.9 Poprawa stanu infrastruktury środowiska

Realizacja celów działania wymaga podjęcia inwestycji w trzech obszarach tj.: gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki odpadami oraz zabezpieczenia przed powodzią i innymi ryzykami.

Gospodarka wodno-ściekowej stanowi powiązane ze sobą systemy: zaopatrzenia w wodę oraz odbiór i oczyszczanie ścieków. Sprawne funkcjonowanie tych systemów pozwala zarówno na efektywne korzystanie z zasobów wodnych jak i wpływa na jakość środowiska naturalnego, co jest istotne zwłaszcza w przypadku Aglomeracji Wałbrzyskiej, która tak duży nacisk kładzie na rozwój turystyki. Na przestrzeni lat 2004-2011 odsetek gospodarstw domowych korzystających z sieci wodociągowej pozostał w Aglomeracji Wałbrzyskiej na zbliżonym poziomie. Zwiększyła się natomiast dostępność do sieci kanalizacyjnej. Nadal jednak podstawowe wskaźniki dostępności do omawianych mediów kształtują się poniżej średniej w regionie, nie można również stwierdzić aby dystans ten uległ zmniejszeniu. Sytuacja w samej Aglomeracji jest mocno zróżnicowana. Dotyczy to zwłaszcza podziału na miasta i obszary wiejskie, które to w najmniejszym zakresie mają dostęp do wodociągów i kanalizacji. Dodatkowo zaznaczyć należy, że infrastruktura wodociągowa jest w złym stanie technicznym, co powoduje znaczące ubytki wody oraz prowadzi do pogarszania jej jakości. Przykładowo sieć wodociągowa, za pomocą której dostarczana jest woda przez Wałbrzyskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji dla Wałbrzycha i gmin ościennych wymaga stałych inwestycji i remontów co z pewnością wpływa na jakość, koszty eksploatacji i cenę wody. W przypadku dostępności do sieci kanalizacyjnej Aglomeracja Wałbrzyska znajduje się w sytuacji gorszej niż województwo. Wynika to m.in. z położenia Aglomeracji i kosztów związanych z budową sieci kanalizacyjnych. W rezultacie działania inwestycyjne na obszarach wiejskich koncentrować się powinny na budowie (rozbudowie) sieci wodociągowych i kanalizacyjnych. W miastach natomiast główny nacisk winien zostać położony na modernizację sieci wodno-kanalizacyjnej i porządkowanie gospodarki wodno-ściekowej. W pierwszej kolejności należy realizować projekty w miejscach zagrożonych dotrzymaniem zobowiązań akcesyjnych Polski z zakresu oczyszczania ścieków. Odrębnym problemem są inwestycje związane z poszukiwaniem nowych źródeł wody pitnej. Powyższe staje się koniecznością w związku ze zmianami klimatycznymi i obniżaniem się wód gruntowych.

Drugim obszarem, w którym powinny nastąpić inwestycje w infrastrukturę służącą poprawie środowiska naturalnego jest gospodarka odpadami. Zagospodarowanie odpadów stanowi jedno z kluczowych wyzwań, przed jakim staje współczesne społeczeństwo. Zmiana ustawy regulującej kwestie gospodarki odpadami jak i plan wojewódzki wyznaczają ramy działania, wskazując jednocześnie na potrzeby realizacji inwestycji pozwalających spełnić wymogi zobowiązań akcesyjnych. Ważne jest przede wszystkim podjęcie działań zmierzających do ograniczenia przyjmowania na składowiska odpadów nieposortowanych, a co za tym idzie dostosowania regionalnej instalacji przetwarzania odpadów komunalnych do segregacji odpadów oraz ich selektywnego unieszkodliwiania. Z drugiej strony skuteczność systemu zależy od sprawnego odbioru odpadów od mieszkańców i innych podmiotów. W Aglomeracji Wałbrzyskiej zbierane jest rocznie 93.737 ton odpadów zmieszanych, to ok. 9,6% wszystkich odpadów zbieranych w województwie dolnośląskim. Od 2005 r. ilość zbieranych odpadów w przeliczeniu na jednego mieszkańca spadła nieznacznie z 343 kg do 334 kg na mieszkańca, przy czym w pięciu gminach Aglomeracji zanotowano wzrost ilości zbieranych odpadów. Nie ma dokładnych informacji dotyczących ilość selektywnie zbieranych odpadów, jednak z dostępnych danych wynika, że w powiecie wałbrzyskim ilość zebranych odpadów selektywnych stanowi 0,0068% zebranych odpadów zmieszanych. Średnio w województwie dolnośląskim wskaźnik ten jest przeszło 70 razy wyższy (0,478%). Powyższe stwierdzenia uzasadniają podjęcie działań inwestycyjnych w niniejszym zakresie. Podstawowe działanie powinno koncentrować się na organizacji „gniazd" selektywnej zbiórki odpadów oraz związanym z tym zakupie pojemników

przeznaczonych do zbiórki poszczególnych frakcji odpadów komunalnych. Drugim kierunkiem inwestycji powinna być rekultywacja zamkniętych lub przeznaczonych do zamknięcia wysypisk śmieci. Celem tych działań powinna być przede wszystkim likwidacja potencjalnie negatywnego wpływu na środowisko.

Trzecim obszarem interwencji jest zapobieganie powodziom i innym ryzykom. Obszar Pogórza Sudeckiego charakteryzuje się wysokim ryzykiem związanym z powodziami. W trakcie deszczy w górskich potokach bardzo szybko przybiera woda, stanowiąc zagrożenie dla wielu miejscowości. Stwarza to potrzebę realizacji szeregu inwestycji zwiększających możliwości retencjonowania wody oraz zabezpieczających rzeki przed wylaniem, które powinny być wdrażane z poziomu krajowego i regionalnego. Konieczne jest także wsparcie służb monitorujących różne zagrożenia naturalne jak i reagujących w przypadku wystąpienia zagrożenia, tj. w szczególności straży pożarnej – ochotniczej i państwowej. Inwestycje powinny być ukierunkowane zarówno na prewencję zagrożeń jak i skuteczne działanie w przypadku ich wystąpienia i dotyczyć przeciwdziałaniu takich niebezpieczeństw jak powódź, pożar, susza, zagrożenia przemysłowe czy zdarzenia drogowe.

Schemat 2.9.1. Gospodarka wodno-ściekowa

Cel tematyczny	Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów
Priorytet inwestycyjny	Zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki wodnej, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego
Źródła finansowania	– w zakresie projektów realizowanych w aglomeracji powyżej 10 tys. RLM (wg KPOSK) – środki Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (Fundusz Spójności) – 312,96 mln zł – środki EFRR przekazane do ZIT z budżetu Regionalnego Programu Operacyjnego – 94,61 mln zł – współfinansowanie krajowe – 71,92 mln zł
Przykładowe typy projektów	– kompleksowe wsparcie gospodarki wodno-ściekowej, z uwzględnieniem inteligentnych systemów zarządzania sieciami wodociągowymi, w tym wyposażenie aglomeracji w odpowiednie systemy odbioru ścieków komunalnych, budowę oczyszczalni ścieków bądź poprawa parametrów już istniejących oczyszczalni, wsparcie dla gospodarki osadami ściekowymi – budowa i modernizacja linii wodociągowych (systemy zaopatrzenia w wodę, ujęcia i stacje uzdatniania wody) – zakup urządzeń i aparatury (np. mobilne laboratoria, instalacje kontrolno-pomiarowe), zakupu i remontu urządzeń służących gromadzeniu, odprowadzaniu, uzdatnianiu i przesyłowi wody
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – długość wybudowanej sieci wodociągowej – długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej **Wskaźnik rezultatu:** – liczba dodatkowych użytkowników

Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci:** – jednostki samorządu terytorialnego – jednostki organizacyjne JST **Grupy docelowe:** – mieszkańcy – przedsiębiorstwa
Maksymalny poziom dofinansowania	85% lub zgodnie z właściwym schematem pomocy publicznej (podstawowy poziom pomocy regionalnej wynosi 35%)
Typ naboru	– właściwy dla ZIT AW tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020 dla projektów z aglomeracji do 10 tys RLM – projekt kluczowy w ramach ZIT AW aplikując o wsparcie w ramach PO IŚ dla projektów z aglomeracji powyżej 10 tys RLM – współfinansowanie krajowe

Schemat 2.9.2. Gospodarka odpadami

Cel tematyczny	Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów
Priorytet inwestycyjny	Zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki odpadami, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego
Źródła finansowania	– środki EFRR z budżetu Regionalnego Programu Operacyjnego – 10,2 mln zł – współfinansowanie krajowe – 1,8 mln zł.
Przykładowe typy projektów	– działania skierowane na poprawę gospodarowania odpadami komunalnymi m.in. poprzez ograniczenie wytwarzania odpadów komunalnych, wdrażanie technologii odzysku i ostatecznego unieszkodliwiania odpadów komunalnych – w oparciu o WPGO – kompleksowa poprawa gospodarowania odpadami innymi niż komunalne oraz niebezpiecznymi (w tym azbestem) – likwidacja dzikich wysypisk i mogilników
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba wspartych zakładów zagospodarowania odpadów **Wskaźnik rezultatu:** – moc przerobowa wspartego ZZO
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci:** – jednostki samorządu terytorialnego – jednostki organizacyjne JST **Grupy docelowe:** – mieszkańcy

Maksymalny poziom dofinansowania	85% lub zgodnie z właściwym schematem pomocy publicznej (podstawowy poziom pomocy regionalnej wynosi 35%)
Typ naboru	– tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020

Schemat 2.9.3 Wsparcie dla systemu zarządzania ryzykiem dot. klęsk żywiołowych

Cel tematyczny	Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem
Priorytet inwestycyjny	Promowanie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje ryzyka, zapewniających odporność na klęski żywiołowe oraz stworzenie systemów zarządzania klęskami żywiołowymi
Źródła finansowania	– środki EFRR z budżetu Regionalnego Programu Operacyjnego – współfinansowanie krajowe
Przykładowe typy projektów	– organizacja systemów wczesnego reagowania i ratownictwa w sytuacjach nagłego wystąpienia zjawisk katastrofalnych (głównie sprzęt do powadzenia akcji ratowniczych (wyposażenie jednostek ratowniczych) i usuwania skutków katastrof
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba wspartych projektów **Wskaźnik rezultatu:** – liczba osób korzystających z ochrony przeciwpowodziowej
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci:** – jednostki samorządu terytorialnego – jednostki organizacyjne JST – OSP – GOPR **Grupy docelowe:** – mieszkańcy – przedsiębiorstwa
Maksymalny poziom dofinansowania	85%
Typ naboru	– tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020

Spójność z dokumentami strategicznymi

Priorytet „Atrakcyjne środowisko zamieszkania i pracy ” zgodny jest z kierunkami rozwoju zaproponowanymi w Strategii Europa 2020 takimi jak: Rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej oraz Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

Priorytet niniejszy wpisuje się również w treści pięciu celów Strategii Rozwoju Kraju 2020 zawartych w trzech obszarach strategicznych. Zgodny jest on także z Celami 4, 5, 6, 7, 8 SRWD do 2020r. Fakt, że powyższy priorytet wypełnia tak wiele treści zawartych w dokumentach strategicznych podkreśla wagę jaką współcześnie przywiązuje się do szeroko rozumianej atrakcyjności środowiska zamieszkania. Dodatkowo na atrakcyjność zamieszkania wpływa wiele różnorodnych czynników od walorów środowiska naturalnego począwszy, poprzez jakość infrastruktury mieszkaniowej na dostępie do usług publicznych skończywszy. Wszystkie te czynniki znajdują odzwierciedlenie w celach rozwojowych formułowanych na szczeblu Unii Europejskiej, kraju i województwa.

Tabela 3. Matryca zgodności *Priorytetu 2. Atrakcyjne środowisko zamieszkania i* pracy PD ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze co ponadregionalnej

Program Działań ZIT dla Aglomeracji Wałbrzyskiej	Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu Europa 2020	Strategia Rozwoju Kraju 2020 Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo
Priorytet Atrakcyjne środowisko zamieszkania	Rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej. Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.	**Obszar strategiczny I Sprawne i efektywne państwo** Cel strategiczny I.3. Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela **Obszar Strategiczny II Konkurencyjna gospodarka** Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko **Obszar strategiczny III Spójność społeczna i terytorialna** Cel III.1. Integracja społeczna Cel III.2. Zapewnienie dostępu do określonego standardu usług publicznych. Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych

Priorytet „Atrakcyjne środowisko zamieszkania i pracy" spójny jest zarówno z kierunkami rozwoju regionu wynikającymi z projektu Regionalnego Programu Operacyjnego 2014-2020, jak i z kierunkami rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej określonymi w Strategii rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020. Z uwagi na swoją złożoność Priorytet niniejszy wpisuje się w sześć osi priorytetowych RPO oraz w pięć celów strategicznych Strategii rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej 2013-2020. Fakt, że powyższy Priorytet obejmuje tak wiele sfer poruszanych w dokumentach strategicznych świadczy o jego kluczowej roli dla rozwoju

Aglomeracji. Dotyczy on działań infrastrukturalnych wpływających na sferę gospodarczą i społeczną, a w ostatecznym rezultacie na trwały rozwój społeczno-gospodarczego Aglomeracji.

Tabela 4. Matryca zgodności *Priorytetu 2. Atrakcyjne środowisko zamieszkania i* pracy PD ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze regionalnej

Program Działań ZIT dla Aglomeracji Wałbrzyskiej	Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020	Regionalny Program Operacyjny 2014-2020 (Projekt)	Strategia rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020
Priorytet Atrakcyjne środowisko zamieszkania	Cel 4. Ochrona środowiska naturalnego, efektywne wykorzystanie zasobów oraz dostosowanie do zmian klimatu i poprawa poziomu bezpieczeństwa Cel 5. Zwiększenie dostępności technologii komunikacyjnych – informatycznych Cel 6. Wzrost zatrudnienia i mobilność pracowników Cel 7. Włączenie społeczne i podnoszenie poziomu i jakości życia Cel 8. Podnoszenie poziomu edukacji, kształcenie ustawiczne	Oś priorytetowa Technologie informacyjno-komunikacyjne Oś priorytetowa Gospodarka niskoemisyjna Oś priorytetowa Środowisko i zasoby Oś priorytetowa Infrastruktura społeczna Oś priorytetowa Rynek pracy Oś priorytetowa Włączenie społeczne	CS2.1. Partycypacja mieszkańców w inicjatywach rozwojowych CS2.2. Zrewitalizowane obszary zamieszkania, obiekty i przestrzenie publiczne CS3.1. Nowoczesna oferta turystyczna CS4.1. Dogodna dostępność komunikacyjna CS5.1. Rozpoznawalne nowe symbole i marki

Priorytet 3. Sprawna i efektywna infrastruktura

Cel priorytetu:

Efektywny system komunikacji drogowej obszaru Aglomeracji Wałbrzyskiej

Uzasadnienie priorytetu:

Sprawna sieć drogowa warunkuje rozwój społeczno-gospodarczy we wszystkich dziedzinach życia. Zapewnia ona dostęp przedsiębiorców do ich kontrahentów, uelastycznia lokalne rynki pracy, pozwalając na podejmowanie pracy przez pracowników na większym obszarze. Dzięki sprawnej sieci dróg mogą oni dojechać z miejsca zamieszkania do miejsca pracy w rozsądnym czasie. Drogi pozwalają także dotrzeć sprawnie i bezpiecznie turystom, co przekłada się na rozwój tej branży gospodarki. Dobrze zaprojektowana i efektywnie wykorzystana infrastruktura drogowa i kolejowa pozwala również zredukować koszty funkcjonowania przedsiębiorstw, a także podnieść standard życia mieszkańców.

Układ infrastruktury drogowej tworzy sieć dróg lokalnych (powiatowych i gminnych) połączonych z drogami wojewódzkimi i krajowymi zapewniającymi łączność Aglomeracji Wałbrzyskiej z otoczeniem. Większość dróg posiada niskie parametry techniczne, są to również przeważnie drogi jedno-jezdniowe, nie zapewniające oczekiwanej przepustowości zwłaszcza w perspektywie przyspieszonego rozwoju opartego m.in. o turystykę. W rezultacie aktualny stan infrastruktury drogowej uznać należy za nieadekwatny do potrzeb, co więcej stwarzający barierę przyszłego rozwoju Aglomeracji. Sytuację komunikacyjną w Aglomeracji Wałbrzyskiej pogarsza górski charakter poszczególnych gmin, co prowadzi do wydłużenia czasu dojazdu do centrum Aglomeracji Wałbrzyskiej z takich miast jak np. Radków, Nowa Ruda czy Kamienna Góra. Problemem jest również brak obwodnic m.in. Szczawna- Zdroju, Głuszycy, Świebodzic, Nowej Rudy – Słupca, Lubawki, Boguszowa-Gorc. Dodatkowo następuje wydłużenie czasu dojazdu do wybranych miejsc, spowodowane przeciążeniem lokalnego układu drogowego, szczególnie w godzinach porannych i popołudniowych. Odpowiedzią na powyższe problemy powinna być intensyfikacja inwestycji infrastrukturalnych. Rozwój infrastruktury wiąże się z działaniami, które z jednej strony powinny usprawnić komunikację wewnątrz Aglomeracji, z drugiej strony poprawić jej łączność z najważniejszymi ośrodkami wzrostu w regionie (Wrocław, LGOM) oraz z Czechami. Istotne jest zwłaszcza szybkie połączenie drogowe z autostradą A4 oraz usprawnienie połączeń kolejowych z innymi ośrodkami regionalnymi.

Uzupełnieniem sieci dróg powinien stać się transport kolejowy. Jednak aktualny stan infrastruktury kolejowej w Aglomeracji Wałbrzyskiej uznać można najwyżej za przeciętny. Dotyczy to zarówno obiektów dworcowych, jak i linii kolejowych, niejednokrotnie jednotorowych. Stan linii kolejowych przekłada się na dopuszczalną prędkość pociągów, a ta na atrakcyjność tego środka lokomocji. Szans dla kolejnictwa upatrywać należy we wzmożonych działaniach związanych z eksploatacją surowców oraz w rozwoju turystyki. Należy podjąć inwestycje zmierzające do modernizacji istniejących linii kolejowych, a także większej ich kompatybilności z istniejącymi połączeniami komunikacji publicznej. Zadania związane z modernizacją linii kolejowej i zapewnieniem nowoczesnych środków transportu najefektywniej realizowane będą na poziomie Samorządu Województwa. Podmioty z Aglomeracja Wałbrzyskiej powinny wdrażać komplementarne zadania inwestycyjne związane z zapewnieniem miejsc przystankowych i przesiadkowych .

Główny wskaźnik monitoringu celu priorytetu:

Czas dojazdu komunikacją drogową do Wałbrzycha z każdego miejsca Aglomeracji – wartość wskaźnika 30 minut w roku 2022.

Organizacja wdrażania priorytetu:

Niniejszy priorytet będzie wdrażany przez:

Działanie 3.1. Zapewnienie szybkiego, bezpośredniego połączenia Aglomeracji Wałbrzyskiej z jej otoczeniem

- Schemat 3.1.1. Inwestycje w lokalną sieć drogową
- Schemat 3.1.2. Rozwój systemu kolejowego

Działanie 3.1. Zapewnienie szybkiego, bezpośredniego połączenia Aglomeracji Wałbrzyskiej z jej otoczeniem

Dostępność transportowa Aglomeracji Wałbrzyskiej, w tym dostępność do stolicy województwa, stanowi problem, którego rozwiązanie jest ważne dla wszystkich samorządów współpracujących w ramach ZIT. Dostępność tą rozpatrywać należy zarówno w wymiarze zewnętrznym jak i wewnętrznym, uwzględniając infrastrukturę drogową i kolejową. Dostępność zewnętrzna obszaru Aglomeracji, zapewniona jest głównie poprzez drogi krajowe i wojewódzkie, a tym samym znajduje się poza możliwością bezpośrednich działań władz lokalnych. W związku z powyższym kluczową kwestią pozostaje spójność wewnętrzna Aglomeracji, tj. zapewnienie sieci dróg lokalnych (powiatowych i gminnych), pozwalającej na płynne wyprowadzenie ruchu lokalnego do dróg wojewódzkich i krajowych oraz docelowo do sieci TEN-T. Dla poprawy spójności komunikacyjnej Aglomeracji szczególną uwagę należy zwrócić na Drogę Sudecką i należy ją traktować jako oś komunikacyjną obszaru, która łączy go z TENT. Z tego powodu należy również inwestować w drogi o dużym natężeniu ruchu prowadzące do Drogi Sudeckiej. Wskaźnikiem wyznaczającym wewnętrzną spójność Aglomeracji powinien być czas potrzebny na dotarcie z każdego jej punktu do centrum tzn. Wałbrzycha nie przekraczający 30 minut. Ponadto inwestycje powinny ułatwiać dostęp do ważnych z punktu widzenia rozwoju turystyki miejsc, a także poprawić dostępność komunikacyjną terenów przeznaczonych pod inwestycje (np. zlokalizowanych w podstrefach specjalnych stref ekonomicznych).

Obok sieci drogowej istotne znaczenie dla dostępności transportowej Aglomeracji Wałbrzyskiej ma także sieć kolejowa. Podróż koleją jest bardziej przyjazna dla środowiska niż ruch samochodowy, a przy określonej liczbie podróżnych również bardziej opłacalna. Jednak ze względu na znaczny stopień wyeksploatowania sieci kolejowej niskie prędkości osiągane przez składy oraz długi czas podróży zniechęcają do korzystania z niej. Rozwiązać tę sytuację mogą inwestycje w sieć kolejową, której podstawowym priorytetem powinno być podniesienie prędkości na istniejących trasach kolejowych. Zadania te powinny być realizowane przez Województwo Dolnośląskie. Odrębna kwestią jest zapewnienie bezpieczeństwa i komfortu podróżnych. Z tego względu konieczne jest podjęcie inwestycji w infrastrukturę dworcową oraz przystanków kolejowych, pozwalające na zapewnienie wysokiej jakości usług zgodnych z oczekiwaniami podróżnych. Jednocześnie pamiętać należy, że inwestycje drogowe i kolejowe muszą być spójne. Należy dążyć do utworzenia systemu łączącego oba rodzaje transportu poprzez budowę centrów przesiadkowych. Tego typu interwencja powinna być realizowane przez podmioty z obszaru Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Schemat 3.1.1 Inwestycje w sieć drogową

Opis	Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych
Priorytet inwestycyjny	Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T
Źródła finansowania	– środki EFRR przekazane do ZIT z budżetu Regionalnego Programu Operacyjnego – 159,38 mln zł – współfinansowanie krajowe – 28,12 mln zł
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – długość nowych i przebudowanych dróg **Wskaźnik rezultatu:** – oszczędność czasu na drogach objętych projektem
Przykładowe typy projektów	– budowa, przebudowa dróg powiatowych i gminnych w sieci kompleksowej TEN-T oraz stanowiących połączenie do sieci TEN-T, w tym inwestycje na rzecz poprawy bezpieczeństwa i przepustowości ruchu na tych drogach (ITS)
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci:** – jednostki samorządu terytorialnego – jednostki organizacyjne JST **Grupy docelowe:** – mieszkańcy – turyści – przedsiębiorcy
Maksymalny poziom dofinansowania	85%
Typ naboru	– właściwy dla ZIT AW tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020

Schemat 3.1.2. Rozwój systemu kolejowego

Cel tematyczny	Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych
Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny: rozwój i rehabilitacja kompleksowego, nowoczesnego i interoperacyjnego systemu transportu kolejowego
Źródła finansowania	– środki EFRR przekazane do ZIT z budżetu regionalnego programu operacyjnego – 53,12 mln zł – wymagane zapewnienie współfinansowania w budżetach jednostek samorządu terytorialnego – 9,38 mln zł.

Przykładowe typy projektów	– budowa, modernizacja, rehabilitacja sieci kolejowej i infrastruktury dworcowej poza siecią TEN-T, której zarządcą jest samorząd
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba wybudowanych / przebudowanych przystanków kolejowych **Wskaźnik rezultatu:** – liczba osób korzystających z obiektów będących przedmiotem projektu
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci:** – jednostki samorządu terytorialnego – jednostki organizacyjne JST – przedsiębiorstwa kolejowe **Grupy docelowe:** – mieszkańcy – turyści – przedsiębiorcy
Maksymalny poziom dofinansowania	85% lub zgodnie z właściwym schematem pomocy publicznej (podstawowy poziom pomocy regionalnej wynosi 35%)
Typ naboru	– właściwy dla ZIT AW tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020

Spójność z dokumentami strategicznymi

Priorytet „Sprawna i efektywna infrastruktura ”zgodny jest z kierunkami rozwoju zaproponowanymi w Strategii Europa 2020 takimi jak: Rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej oraz Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną. Priorytet niniejszy wpisuje się również w treści pięciu celów zawartych w dwóch obszarach strategicznych Strategii Rozwoju Kraju 2020. Zgodny jest on także z dwoma Celami 2 i 6 SRWD do 2020r. Kluczowość niniejszego Priorytetu przejawia się m.in. tym, że wpisuje się on w różne obszary działania. Dotyczy on zarówno sfery gospodarczej, jak i społecznej. Ma wpływ na konkurencyjność gospodarki, rozwój kapitału ludzkiego, dostępność do usług publicznych, czy wreszcie wpływa na mobilność pracowników.

Tabela 5. Matryca zgodności *Priorytetu 3. Sprawna i efektywna infrastruktura* PD ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze co ponadregionalnej

Program Działań ZIT dla Aglomeracji Wałbrzyskiej	Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu Europa 2020	Strategia Rozwoju Kraju 2020 Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo
Priorytet Sprawna i efektywna infrastruktura	Rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.	**Obszar Strategiczny II Konkurencyjna gospodarka** Cel II.2. Wzrost wydajności gospodarki Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego Cel II.7. Zwiększenie efektywności transportu **Obszar strategiczny III Spójność społeczna i terytorialna** Cel III.2. Zapewnieni dostępu do określonego standardu usług publicznych Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych

Priorytet „Sprawna i efektywna infrastruktura" zgodny jest z zapisami projektowanego RPO 2014-2020 w zakresie osi priorytetowej Transport oraz z celem strategicznym CS4.1 Dogodna dostępność komunikacyjna zawartym w Strategii rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020.

Tabela 6. Matryca zgodności *Priorytetu 3. Sprawna i efektywna infrastruktura* PD ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze regionalnej

Program Działań ZIT dla Aglomeracji Wałbrzyskiej	Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020	Regionalny Program Operacyjny 2014-2020 (Projekt)	Strategia rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020
Priorytet Sprawna i efektywna infrastruktura	Cel 2. Zrównoważony transport i poprawa dostępności transportowej Cel 6. Wzrost zatrudnienia i mobilność pracowników	Oś priorytetowa Transport	CS4.1. Dogodna dostępność komunikacyjna

Priorytet 4. Aktywna społeczność

Cel priorytetu

Aktywni zawodowo i społecznie mieszkańcy Aglomeracji Wałbrzyskiej

Uzasadnienie priorytetu

Na poziom rozwoju regionalnego i lokalnego w coraz większym stopniu wpływa kapitał ludzki i społeczny. Zarówno kapitał ludzki jak i społeczny traktowany jest jako kluczowy endogeniczny czynnik rozwoju obszaru. Jego znaczenie rośnie zwłaszcza w przypadku spowolnienia rozwoju gospodarczego, gdy obserwowany jest mniejszy napływ kapitału zagranicznego i trzeba w większym stopniu oprzeć rozwój o wewnętrzny potencjał. Rola kapitału ludzkiego i społecznego wzrasta również na obszarach peryferyjnych względem głównych ośrodków rozwoju, gdyż obszary te nie są w pierwszej kolejności wybierane jako miejsca lokalizacji inwestycji. W przypadku Aglomeracji Wałbrzyskiej pobudzanie aktywności lokalnej zarówno na polu gospodarczym jak i społecznym dodatkowo nabiera wagi gdy uświadomimy sobie, że obszar ten będzie musiał w przyszłości zmierzyć się z problemem „wygaszania" specjalnych stref ekonomicznych.

Kapitał społeczny i ludzki budowany jest poprzez dobrze funkcjonujący system edukacji, połączony z działaniami wpierającymi inicjatywy oddolne. Aktualnie poziom nauczania w szkołach podstawowych i gimnazjalnych obrazowany przez wskaźniki odnoszące się do wyników egzaminu końcowego po szkole podstawowej oraz gimnazjum jest na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej niezadowalający. Równocześnie poziom szkolnictwa średniego mierzony jako średnia zdawalność matur jest zbliżony (aczkolwiek nieco niższy) do średniej w regionie i w kraju. Pewien niepokój może budzić zmniejszająca się liczba uczniów przystępujących do egzaminu maturalnego. Zapewne wynika to z zachodzących zmian demograficznych ale może również sugerować przedwczesne kończenie nauki szkolnej.W celu podniesienia poziomu nauki szkolnej należy inwestować zarówno w poprawę infrastruktury edukacyjnej, jak i w sam proces kształcenia.

Realizacja Priorytetu Aktywność Społeczna, wymaga nie tylko działań z zakresu edukacji ale również przedsięwzięć zmierzających do włączenia społecznego osób wykluczonych oraz zwiększenia zaangażowania społeczności lokalnej w rozwój obszaru. W pierwszym przypadku władze gmin tworzących Aglomerację Wałbrzyską stają przed dużym wyzwaniem, gdyż na obszarze Aglomeracji negatywne zjawiska społeczne są bardziej odczuwalne niż w całym regionie. Zarówno stopa bezrobocia jak i wskaźnik osób korzystających z pomocy społecznej jest powyżej średniej wojewódzkiej. Aglomeracja Wałbrzyska nie uporała się jeszcze z problemami rynku pracy powstałymi po likwidacji dawnych zakładów państwowych, dodatkowo szybciej niż w regionie zachodzą negatywne przemiany demograficzne skutkujące odpływem młodych ludzi i postępującym starzeniem się społeczeństwa. W rezultacie nasila się konieczność przeciwdziałania wykluczeniu ludzi starszych. Przeciwdziałać negatywnym zjawiskom można poprzez: integrację społeczną, ułatwienie dostępu do należytej jakości usług zdrowotnych i edukacyjnych, wspieranie przedsięwzięć gospodarczych (np. pomoc przy zakładaniu i prowadzeniu spółdzielni socjalnych), utrzymanie i należyte wykorzystanie potencjału osób starszych.

Należy również wykorzystać potencjał tkwiący w lokalnych środowiskach. Obecnie zaangażowanie w działalność organizacji pozarządowych jest w Aglomeracji Wałbrzyskiej niższe niż w regionie. Należy zachęcić ludzi do aktywnego udziału w życiu lokalnym. np. poprzez umożliwienie udziału w inicjowaniu, planowaniu i realizacji lokalnych strategii rozwoju.. Ważne są także działania promujące gospodarkę społeczną oraz społeczną odpowiedzialność przedsiębiorstw.

Główne wskaźniki monitoringu celu priorytetu

Stopa bezrobocia – wartość wskaźnika poniżej średniej dla Województwa Dolnośląskiego w roku 2022.

Liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców – wartość wskaźnika powyżej średniej dla Województwa Dolnośląskiego w roku 2022

Organizacja wdrażania priorytetu:

Niniejszy priorytet będzie wdrażany przez:

Działanie 4.1. Pobudzanie aktywności lokalnych
- Schemat 4.1.1. Zapewnianie dostępu do zatrudnienia
- Schemat 4.1.2. Praca na własny rachunek
- Schemat 4.1.3. Wspieranie ekonomii społecznej
- Schemat 4.1.4. Lokalne strategie rozwoju realizowane przez społeczność

Działanie 4.2. Poprawa poziomu edukacji i promowanie uczenia się przez całe życie

Działanie 4.3. Promowanie włączenia społecznego
- Schemat 4.3.1. Aktywna integracja społeczna
- Schemat 4.3.2. Ułatwianie dostępu do usług opieki zdrowotnej i usług społecznych
- Schemat 4.3.3. Aktywne i zdrowe starzenie się

Działanie 4.1. Pobudzanie aktywności lokalnych

Przeprowadzona pod koniec XX w restrukturyzacja gospodarki przejawiająca się likwidacją dominujących podmiotów gospodarczych, skutkowała długotrwałym i strukturalnym bezrobociem. W konsekwencji nastąpił wzrost ubóstwa, prowadzący do wykluczenia społecznego. Dodatkowo nieumiejętność odnalezienia się w nowych realiach zaowocowała eskalacją postawy biernej i nieufnej wobec otoczenia. W rezultacie ważnym wyzwaniem przed jakim stoją gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej jest aktywizacja lokalnej społeczności.

Pobudzanie aktywności lokalnych należy prowadzić wielotorowo. Z jednej strony działania wspierające muszą być kierowane do grup najsłabszych ekonomicznie i ukierunkowane na pomoc w powrocie na rynek pracy, z drugiej strony powinny wspomagać osoby przedsiębiorcze, pragnące rozpocząć działalność gospodarczą, w tym również w sferze społecznej. Dopełnieniem interwencji powinno być wdrożenie inicjowanych przez lokalne społeczności strategii rozwoju, które będą przyczyniały się do koordynacji projektów oraz włączenia w procesy rozwojowe partnerów społeczno – gospodarczych .

Interwencją należy objąć cały obszar Aglomeracji Wałbrzyskiej gdyż zarówno stopa bezrobocia, jak i wskaźnik bezrobocia mierzony jako udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym jest na tym obszarze wyższy niż dla Województwa Dolnośląskiego. Równocześnie aktywność społeczna mierzona liczbą organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców jest w Aglomeracji Wałbrzyskiej niższa niż Polsce i na Dolnym Śląsku.

Schemat 4.1.1. Wspieranie dostępu do zatrudnienia

Opis	Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników
Priorytet inwestycyjny	Zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników
Źródła finansowania	– środki EFS przekazane do ZIT z budżetu RPO WD – 27,20 mln zł – współfinansowanie krajowe – 4,8 mln zł
Przykładowe typy projektów	– działania na rzecz podnoszenia kwalifikacji zawodowych oraz ich lepszego dopasowania do potrzeb rynku pracy – pomoc w zdobyciu doświadczenia zawodowego – wspieranie mobilności zawodowej
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba zrealizowanych projektów **Wskaźnik rezultatu:** – liczba osób włączonych na rynek pracy
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci** – jednostki samorządu terytorialnego – jednostki organizacyjne JST – instytucje otoczenia biznesu – organizacje pozarządowe **Grupy docelowe** – osoby nieaktywne zawodowo – osoby poszukujące pracy
Maksymalny poziom dofinansowania	100%
Typ naboru	– Właściwy dla ZIT AW tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020

Schemat 4.1.2. Praca na własny rachunek

Opis	Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników
Priorytet inwestycyjny	Samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy
Źródła finansowania	– środki EFS wskazane w RPO jako wydzielony budżet przeznaczony na rozwój przedsiębiorstw na obszarze ZIT – 27,2 mln zł – współfinansowanie krajowe – 4,8 mln zł.
Przykładowe typy projektów	– preferencyjne pożyczki lub poręczenia dla osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej – bezzwrotne dotacje na rozpoczęcie działalności gospo-

	darczej dla osób w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy – dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej na spłatę pożyczki – wsparcie doradczo-szkoleniowe dla osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej przez wyspecjalizowane instytucje oraz zgodnie z wypracowanymi i obowiązującymi standardami świadczenia usług
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba wspartych projektów **Wskaźnik rezultatu:** – liczba utworzonych przedsiębiorstw
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci** – instytucje finansowe w zakresie instrumentów zwrotnych – instytucje otoczenia biznesu – firmy szkoleniowe – organizacje pozarządowe **Grupy docelowe** – osoby rozpoczynające działalność gospodarczą
Maksymalny poziom dofinansowania	100%
Typ naboru	– właściwy dla ZIT AW tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020

Schemat 4.1.3 . Wspieranie ekonomii społecznej

Cel tematyczny:	Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem
Priorytet inwestycyjny	Wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych
Budżet schematu	Do uzupełnienia
Źródła finansowania	– środki EFS wskazane w RPO jako wydzielony budżet przeznaczony na rozwój przedsiębiorstw na obszarze ZIT – 27,2 mln zł – współfinansowanie krajowe – 4,8 mln zł.
Przykładowe typy projektów	– świadczenie usług doradczych na rzecz podmiotów ekonomii społecznej – tworzenie regionalnych i lokalnych partnerstw na rzecz rozwoju ekonomii społecznej – wsparcie dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym za pośrednictwem podmiotów ekonomii społecznej o charakterze integracyjnych (np. CIS) – tworzenie miejsc pracy w sektorze przedsiębiorczości społecznej poprzez m.in. wsparcie tworzenia przedsiębiorstw społecznych

Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba wspartych przedsiębiorstw społecznych **Wskaźnik rezultatu:** – liczba osób włączonych na rynek pracy
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci** – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki podległe – organizacje pozarządowe – podmioty ekonomii społecznej **Grupy docelowe** – osoby zagrożone wykluczeniem – podmioty ekonomii społecznej
Maksymalny poziom dofinansowania	100%
Typ naboru	– właściwy dla ZIT AW tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020 – tryb systemowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020

Schemat 4.1.4. Lokalne strategie rozwoju realizowane przez społeczność

Cel tematyczny	Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem
Priorytet inwestycyjny	Priorytet inwestycyjny: Lokalne strategie rozwoju realizowane przez społeczność
Źródła finansowania	– środki EFS przekazane do ZIT z budżetu RPO WD – 27,2 mln zł. – współfinansowanie krajowe – 4,80 mln zł.
Przykładowe typy projektów	– wsparcie przedsięwzięć realizowanych w oparciu o wspólną strategię rozwoju lokalnego realizowaną przez społeczność
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba Lokalnych Strategii Rozwoju, które uzyskają wsparcie **Wskaźnik rezultatu:** – liczba mieszkańców objętych wsparciem
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci** – jednostki samorządu terytorialnego – jednostki organizacyjne JST – organizacje pozarządowe – instytucje otoczenia biznesu **Grupy docelowe** – lokalne organizacje pozarządowe – mieszkańcy
Maksymalny poziom dofinansowania	100%

Typ naboru	– właściwy dla ZIT AW tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020

Działanie 4.2. Poprawa poziomu edukacji i promowanie uczenia się przez całe życie

Potencjał społeczny w długim okresie buduje się w oparciu o wiedzę. Wiedza zdobywana jest dzięki rozwiniętemu systemowi edukacji. Jednak o potencjale edukacyjnym decyduje nie tylko ilość podmiotów działających w systemie ale również jakość kształcenia.

Kluczową kwestią jest objęcie dzieci edukacja przedszkolną. Pozwala to na wczesnym etapie redukować negatywne skutki związane ze zróżnicowanym przygotowaniem do edukacji szkolnej dzieci pochodzących z różnych środowisk. W Aglomeracji Wałbrzyskiej liczba oferowanych w przedszkolach miejsc jest większa niż liczba dzieci w nich zapisanych. W 2011 r. pozostało 608 miejsc wolnych. Poza likwidacją dysproporcji w dostępności miejsc przedszkolnych należy podjąć inicjatywy zmierzające do przekonania rodziców o konieczności uczęszczania dzieci do przedszkola.

Ważnym wskaźnikiem jakości kształcenia w Aglomeracji Wałbrzyskiej jest średnia zdawalność matur, mierzona jako iloraz liczby osób zdających przez liczbę osób przystępujących do egzaminu. Wskaźnik ten wynosiła w 2010 r. 71,29% i był zbliżony zarówno do średniej województwa dolnośląskiego (71,90%), jak i do średniej krajowej (73,33%). Biorąc pod uwagę aspirację Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz zamierzenia rozwojowe nie można uznać aby wskaźnik ten był na zadawalającym poziomie. W związku z powyższym należy podjąć działania zmierzające do poprawa jakości edukacji w szkołach prowadzących kształcenie ogólne.

Jak wskazano w diagnozie społeczno – gospodarczej liczba szkół zawodowych w Aglomeracji w okresie 2000-2010 zmniejszyła się z 16 do 9, a liczba uczniów spadła z 3.226 do 1.370, co w konsekwencji może stanowić istotną barierę w dostępności do wykwalifikowanych zasobów ludzkich i rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej . Dlatego należy podejmować działania zmierzające do rozwoju wysokiej jakości szkolnictwa zawodowego

Dodatkowo pamiętać należy, że współczesna gospodarka wymaga podnoszenia kwalifikacji przez całe życie. Dlatego ważna jest możliwość podnoszenia kwalifikacji w technikach dla dorosłych i ponadgimnazjalnych technikach uzupełniających dla dorosłych. Technika dla dorosłych funkcjonują jedynie w Kamiennej Górze i w Nowej Rudzie, ponadgimnazjalne technika uzupełniające dla dorosłych istnieją wyłącznie w Wałbrzychu. Reasumując oferta kształcenia adresowana dla dorosłych może w przyszłości okazać się niewystarczająca, zwłaszcza jeżeli będzie rosło zainteresowanie szkolnictwem zawodowym wynikające z rosnącego zapotrzebowania gospodarki.

Cel tematyczny:	Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie
Priorytet inwestycyjny	Ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego
Źródła finansowania	– środki EFS przekazane do ZIT z budżetu RPO WD – 27,2 mln zł – współfinansowanie krajowe – 4,8 mln zł

Przykładowe typy projektów	– wsparcie nauczycieli prowadzących kształcenie ogólne, specjalne i zawodowe w zakresie kształcenia i doskonalenia zawodowego jako element wsparcia szkoły – przeciwdziałanie rozwarstwieniu społecznemu w edukacji, w tym wsparcie placówek z terenów defaworyzowanych – upowszechnienie wysokiej jakości edukacji przedszkolnej – wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów, w tym poprzez działania służące indywidualizacji podejścia do ucznia – poprawa jakości edukacji w szkołach prowadzących kształcenie ogólne – rozwój wysokiej jakości szkolnictwa zawodowego – doposażenie bazy dydaktycznej i naukowej szkół i palcówek oświatowych
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba dofinansowanych projektów **Wskaźnik rezultatu:** – liczba uczniów szkół zawodowych objętych wsparciem
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci** – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki podległe – organy założycielskie szkół **Grupy docelowe** – uczniowie – nauczyciele i instruktorzy zawodu
Maksymalny poziom dofinansowania	100%
Typ naboru	– właściwy dla ZIT AW tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020 – tryb systemowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020

Działanie 4.3. Promowanie włączenia społecznego

Jednym ze skutków transformacji systemowej był wzrost zjawiska wykluczenia społecznego. Osoby zwalniane z likwidowanych przedsiębiorstw państwowych jak również drobni rzemieślnicy niejednokrotnie nie potrafili odnaleźć się w nowej rzeczywistości. Problemem tym dotknięte zostały również obszary wiejskie, szczególnie tam gdzie funkcjonowały Państwowe Gospodarstwa Rolne. Pozostawanie bez pracy, na marginesie społeczeństwa prowadzi do dysfunkcyjności przejawiającej się bezradnością i niemożnością wyrwania się z „zaklętego kręgu biedy" pogłębianego zjawiskiem „dziedziczenia biedy". Ponadto w związku ze poprzemysłową specyfiką Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz zjawiskiem starzenia się społeczeństwa problem wykluczenia w coraz większym stopniu dotyka ludzi starszych. Wynika to między innymi z utraty zdrowia skutkującej brakiem zdolność do pracy. W związku z powyższym konieczne jest podjęcie interwencji sprzyjającej włączeniu społecznemu., która powinna być realizowana poprzez integrację społeczną, ułatwienie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych. oraz poprawę dostępności do zatrudnienia,

W zakresie aktywnej integracji społecznej osób marginalizowanych głównym celem powinna być aktywizacja społeczno-zawodowa. Na te przedsięwzięcia składają się głownie: poradnictwo psychologiczne, rozwój podstawowych kompetencji zawodowych, zapewnienie dostępu do edukacji i usług leczniczych.

Ponadto często powodem braku aktywności na rynku pracy oraz znacznego ryzyka wykluczenia społecznego jest potrzeba zapewnienia opieki dla osoby zależnej. Niejednokrotnie osoby te wymagają zapewnienia specjalistycznej pomocy medycznej lub rehabilitacji. W efekcie rodzina opiekująca się taką osobą musi ponosić trudy godzenia życia zawodowego z potrzebą zapewnienia opieki. Konieczne jest zatem zapewnienie pakietu usług, dostosowanych do indywidualnych potrzeb rodzin z osobami niesamodzielnymi, które pozwolą na podjęcie pracy pozostałym członkom rodziny.

W celu podtrzymania i wydłużenia aktywności zawodowej osób starszych potrzeba wsparcia obejmuje z jednej strony zapewnienie usług medycznych, zarówno profilaktycznych jak i rehabilitacyjnych z drugiej zaś wdrożenie programów przekwalifikowania pracowników pracujących latami w warunkach negatywnie wpływających na ich zdrowie.

Schemat 4.3.1. Aktywna integracja społeczna

Cel tematyczny	Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem
Priorytet inwestycyjny	Aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności
Źródła finansowania	– środki EFS przekazane do ZIT z budżetu RPO WD – 27,2 mln zł – współfinansowanie krajowe – 4,8 mln zł
Przykładowe typy projektów	– programy na rzecz integracji osób i rodzin wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym ukierunkowane na aktywizację społeczno-zawodową wykorzystującą instrumenty aktywizacji edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej i zawodowej
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba wspartych projektów

	Wskaźnik rezultatu: – liczba osób zagrożonych wykluczeniem powracających na rynek pracy
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci** – jednostki samorządu terytorialnego – jednostki organizacyjne JST – organizacje pozarządowe **Grupy docelowe** – osoby zagrożone marginalizacją lub marginalizowane
Maksymalny poziom dofinansowania	100 %
Typ naboru	– Wwłaściwy dla ZIT AW tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020 – tryb systemowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020

Schemat 4.3.2. Ułatwianie dostępu do usług opieki zdrowotnej i usług społecznych

Cel tematyczny	Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem
Priorytet inwestycyjny	Ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym
Źródła finansowania	– środki EFS przekazane do ZIT z budżetu RPO WD – 27,2 mln zł – współfinansowanie krajowe – 4,8 mln zł
Przykładowe typy projektów	– świadczenie spersonalizowanych i zintegrowanych usług społecznych (pomocy społecznej, wsparcia rodziny i pieczy zastępczej, opiekuńczych i zdrowotnych) w celu zwiększenia ich dostępności
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba wspartych projektów **Wskaźnik rezultatu:** – liczba osób powracających na rynek pracy dzięki wparciu
Maksymalny poziom dofinansowania	**Potencjalni beneficjenci** – jednostki samorządu terytorialnego – jednostki organizacyjne JST – ZOZ – organizacje pozarządowe **Grupy docelowe** – Osoby zagrożone marginalizacją lub marginalizowane
Maksymalny poziom dofinansowania	100%
Typ naboru	– właściwy dla ZIT AW tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020 – tryb systemowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020

Schemat 4.3.3. Aktywne i zdrowe starzenie się

Cel tematyczny:	Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników
Priorytet inwestycyjny	Aktywne i zdrowe starzenie się
Budżet schematu	Do uzupełnienia
Źródła finansowania	– środki EFS przekazane do ZIT z budżetu RPO WD – 54,40 mln zł – współfinansowanie krajowe – 9,6 mln zł
Przykładowe typy projektów	– programy przekwalifikowania pracowników długotrwale pracujących w warunkach negatywnie wpływających na zdrowie, przygotowujące do kontynuowania pracy na innych stanowiskach o mniejszym obciążeniu dla zdrowia – realizacja populacyjnych programów profilaktycznych w kierunku wczesnego wykrywania nowotworu jelita grubego, piersi i szyjki macicy; – opracowanie i wdrożenie projektów profilaktycznych dot. chorób będących istotnym problemem zdrowotnym regionu; – opracowanie i wdrożenie programów rehabilitacji leczniczej ułatwiających powroty do pracy; – opracowanie i wdrożenie programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy. – programy zdrowotne dla osób zagrożonych przerwaniem aktywności zawodowej ze względów zdrowotnych, w zakresie wykraczającym poza finansowanie w ramach systemu powszechnych świadczeń zdrowotnych
Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba wspartych projektów **Wskaźnik rezultatu:** – liczba osób powracających na rynek pracy dzięki wsparciu
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci** – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki podległe – organizacje pozarządowe **Grupy docelowe** – osoby starsze – małe i średnie przedsiębiorstwa
Maksymalny poziom dofinansowania	100 % lub zgodnie z właściwym schematem pomocy
Typ naboru	– właściwy dla ZIT AW tryb konkursowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020 – tryb systemowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020

Spójność z dokumentami strategicznymi

Priorytet „Aktywna społeczność" zgodny jest z kierunkiem zaproponowanym w Strategii Europa 2020 Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną. Priorytet niniejszy wpisuje się również w treści sześciu celów zawartych w trzech obszarach strategicznych Strategii Rozwoju Kraju 2020. Zgodny jest on również z Celami 1, 5, 6, 7, 8 SRWD do 2020r. Priorytet „Aktywna społeczność" wpisuje się wyraźnie w kierunek rozwoju podkreślający znaczenie człowieka, przypisujący kluczową rolę edukacji i konieczności ciągłego uczenia się. Równocześnie podejmowane są działania zmierzające do aktywizacji lokalnych społeczności oraz włączenia społecznego osób wykluczonych.

Tabela 7. Matryca zgodności *Priorytetu 4. Aktywna Społeczność* PD ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze co najmniej regionalnej

Program Działań ZIT dla Aglomeracji Wałbrzyskiej	Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu Europa 2020	Strategia Rozwoju Kraju 2020 Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo
Priorytet Aktywna społeczność	Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.	**Obszar strategiczny I Sprawne i efektywne państwo** Cel I.3. Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela **Obszar Strategiczny II Konkurencyjna gospodarka** Cel II.2. Wzrost wydajności gospodarki Cel. II.3. Zwiększenie innowacyjności gospodarki Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego **Obszar strategiczny III Spójność społeczna i terytorialna** Cel III.1. Integracja społeczna Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych

Priorytet „Aktywna społeczność" na poziomie regionalnym spójny jest z czterema osiami priorytetowymi projektowanego RPO 2014-2020 dotyczącymi: technologii informacyjno-komunikacyjnych, rynku pracy, włączenia społecznego oraz edukacji i nauki. Wpisuje się on w dążenia do ponownej aktywizacji zawodowej i społecznej ludzi wykluczonych lub wykluczeniem zagrożonych. Podkreśla on akcentowaną w dokumentach regionalnych potrzebę edukacji, w tym edukacji informatycznej ludzi starszych narażonych na wykluczenie cyfrowe. Priorytet niniejszy zgodny jest także z trzema (CS2.1, CS2.2, CS6.1) celami strategicznymi Strategii rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020.

Tabela 8. Matryca zgodności *Priorytetu 4. Aktywna Społeczność* PD ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze regionalnej

Program Działań ZIT dla Aglomeracji Wałbrzyskiej	Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020	Regionalny Program Operacyjny 2014-2020 (Projekt)	Strategia rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020
Priorytet Aktywna społeczność	Cel 1. Rozwój gospodarki opartej na wiedzy Cel 5. Zwiększenie dostępności technologii komunikacyjnych – informatycznych Cel 6. Wzrost zatrudnienia i mobilność pracowników Cel 7. Włączenie społeczne i podnoszenie poziomu i jakości życia Cel 8. Podnoszenie poziomu edukacji, kształcenie ustawiczne	Oś priorytetowa Technologie informacyjno-komunikacyjne Oś priorytetowa Rynek pracy Oś priorytetowa Włączenie społeczne Oś priorytetowa Edukacja i nauka	CS2.1. Partycypacja mieszkańców w inicjatywach rozwojowych CS2.2. Zrewitalizowane obszary zamieszkania, obiekty i przestrzenie publiczne CS6.1. Kompleksowa integracja gmin

Priorytet 5. Pomoc techniczna

Cel priorytetu

Sprawna administracyjnie jednostka wdrażając Program Działań Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Główny wskaźnik monitoringu celu priorytetu

Liczba osób zatrudnionych – przy pełnym wariancie wdrażania nie mniej niż 35.

Uzasadnienie priorytetu

Zadanie związane z administrowaniem środkami Funduszy Strukturalnych w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych wymaga zapewnienia jednostce wdrażającej administracyjnych zdolności, na które składają się zasoby ludzkie (pracownicy) i materialne (m.in. pomieszczenia, wyposażenie, sprzęt komputerowy, materiały eksploatacyjne). Ponadto aby zapewnić zdolność absorpcyjną Aglomeracji Wałbrzyskiej należy podjąć odpowiednią akcję informacyjną i promocyjną. Ze względu na jakość funkcjonowania ZIT istotne będą działania szkoleniowe skierowane zarówno do personelu jednostki wdrażającej jak również do beneficjentów. Istotnym elementem wspierającym i usprawniającym wdrażanie będzie wsparcie doradcze skierowane do urzędników i beneficjentów programu. Efektywność realizacji Programu Działań powinna być oceniana z wykorzystaniem narzędzi ewaluacyjnych.

Organizacja wdrażania priorytetu:

Budżet	
Źródła finansowania	– środki EFRR przekazane do ZIT z budżetu RPO WD; – środki EFRR przekazane do ZIT z budżetu PO PT; – współfinansowanie krajowe.
Przykładowe typy projektów	– zatrudnienie; – wynajem pomieszczeń; – podróże służbowe; – zakup oraz eksploatacja wyposażenia i sprzętu; – zapewnienie środków transportu; – zakup usług np. telekomunikacyjnych, szkoleniowych, doradczych, prawnych; – obsługa prac Komitetu Sterującego; – obsługa grup związanych z wdrażaniem ZIT; – archiwizacja dokumentów; – przygotowanie analiz, ekspertyz; – przygotowanie ewaluacji; – organizacja konferencji, seminariów; – przygotowanie materiałów promocyjnych i informacyjnych oraz ich i dystrybucja; – realizacja imprez informacyjno-promocyjnych; – utworzenie i utrzymanie serwisów internetowych.

Wskaźniki	**Wskaźnik produktu:** – liczba zatrudnionych pracowników w jednostce wdrażającej ZIT **Wskaźnik rezultatu:** – kontraktacja 100% dostępnych środków nie później niż do 2020 r.
Przykładowi beneficjenci	**Potencjalni beneficjenci** – jednostka wdrażająca ZIT, **Grupy docelowe** – jednostka wdrażająca ZIT, – beneficjenci ZIT
Maksymalny poziom dofinansowania	85%
Typ naboru	– tryb systemowy zgodnie z wytycznymi IZ RPO WD 2014-2020

VI. Budżet Programu Działań Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej

Priorytet	Działanie	Budżet PD ZIT AW (ogółem - mln zł)	Wnioskowana dotacja (ogółem - mln zł)	w tym:			Współfinansowanie krajowe
				EFRR/EFS z budżetu ZIT	EFRR/EFS z budżetu RPO	EFRR//FS z budżetu PO	
Priorytet 1. Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość (EFRR)	**Działanie 1.1. Tworzenie atrakcyjnych warunków inwestowania oraz inkubacja firm innowacyjnych**	320,00	160,00	30,00	130,00		160,00
Priorytet 2. Atrakcyjne środowisko zamieszkania i pracy (EFRR/FS)	**Działanie 2.1. Przeciwdziałanie niskiej emisji w Aglomeracji Wałbrzyskiej**	100,00	85,00	85,00			15,00
	Działanie 2.2. Poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i zasobów mieszkaniowych	495,00	420,75	115,01	255,00	50,75	74,26
	Działanie 2.3. Ochrona różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich aglomeracji wałbrzyskiej	48,00	40,80	40,80			7,20
	Działanie 2.4. Wsparcie rewitalizacji fizycznej i gospodarczej ubogich społeczności miejskich i wiejskich	260,00	221,00	221,00			39,00
	Działanie 2.5. Obszary poprzemysłowe i środowisko miejskie Aglomeracji	200,00	170,00	170,00			30,00
	Działanie 2.6. Poprawa poziomu edukacji i promowanie uczenia się przez całe życie	145,00	123,25	123,25			21,75
	Działanie 2.7. Ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego	309,00	262,65	154,25		108,40	46,35
	Działanie 2.8. Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną	167,00	141,96	141,95			25,04
	Działanie 2.9. Poprawa stanu infrastruktury środowiska	479,50	427,38	94,61	19,81	312,96	52,12
Priorytet 3. Sprawna i efektywna infrastruktura (EFRR)	**Działanie 3.1. Zapewnienie szybkiego, bezpośredniego połączenia Aglomeracji Wałbrzyskiej z jej otoczeniem**	250,00	212,50	212,50			37,50
Priorytet 4. Aktywna społeczność (EFS)	**Działanie 4.1 Pobudzanie aktywności lokalnych**	128,00	108,80	108,80			19,20
	Działanie 4.2 Poprawa poziomu edukacji i promowanie uczenia się przez całe życie	32,00	27,20	27,20			4,80
	Działanie 4.3. Promowanie włączenia społecznego	128,00	108,80	108,80			19,19
Priorytet 5 Pomoc techniczna		28,00	23,80	23,80			4,20
	RAZEM	**3089,50**	**2533,89**	**1656,97**	**404,81**	**472,11**	**555,61**

Spis wykresów

Wykres 1. Dnamika podmiotów gospodarczych – sektor prywatny w latach 2004 i 2012..... 7

Wykres 2. Ludność gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej w latach 2004 i 2011 13

Wykres 3. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym w latach 2004 i 2011..... 14

Wykres 4. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców w latach 2005 i 2011..... 17

Wykres 5. Zakłady opieki zdrowotnej w Aglomeracji Wałbrzyskiej w latach 2004 i 2011 20

Wykres 6. Odsetek gospodarstw domowych korzystających z Infrastruktury kanalizacyjnej..... 22

Wykres 7. Procentowy udział zasobów mieszkaniowych AW w roku 2010 23

Wykres 8. Dostępność do Internetu w Aglomeracji Wałbrzyskiej – ludność zamieszkała na obszarach Białych, Szarych oraz Czarnych..... 27

Wykres 9. Obszary prawnie chronione w Aglomeracji Wałbrzyskiej (w ha) w 2011 30

Diagram 1. Organizacja wdrażania strategii Programu Działań Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej. 41

Spis rysunków

Rysunek 1. Obszar Funkcjonalny Aglomeracji Wałbrzyskiej..... 5

Rysunek 2. Wskaźnik przedsiębiorczości 8

Rysunek 3. Wskaźnik bezrobocia..... 15

Spis tabel

Tabela 1. Matryca zgodności *Priorytetu 1. Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość* ZIT PD AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze ponadregionalnej 47

Tabela 2. Matryca zgodności *Priorytetu 1. Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość* ZIT PD AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze regionalnej..... 47

Tabela 3. Matryca zgodności *Priorytetu 2. Atrakcyjne środowisko zamieszkania i* pracy PD ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze co ponadregionalnej..... 67

Tabela 4. Matryca zgodności *Priorytetu 2. Atrakcyjne środowisko zamieszkania i* pracy PD ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze regionalnej 68

Tabela 5. Matryca zgodności *Priorytetu 3. Sprawna i efektywna infrastruktura* PD ZIT AWz wybranymi dokumentami strategicznymi o randze co ponadregionalnej..... 73

Tabela 6. Matryca zgodności *Priorytetu 3. Sprawna i efektywna infrastruktura* PD ZIT AWz wybranymi dokumentami strategicznymi o randze regionalnej 73

Tabela 7. Matryca zgodności *Priorytetu 4. Aktywna Społeczność* PD ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze co najmniej regionalnej 84

Tabela 8. Matryca zgodności *Priorytetu 4. Aktywna Społeczność* PD ZIT AW z wybranymidokumentami strategicznymi o randze regionalnej 85

Załącznik nr 1 – zestawienie tabel z danymi statystycznymi

Tabela 1. Podmioty gospodarcze – sektor prywatny

Gmina	2004	2012	Rok 2004 = 100
Boguszów Gorce			
Sektor prywatny ogółem	1 201	1 229	102
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	878	758	86
Spółki handlowe	29	36	124
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	4	8	200
Czarny Bór			
Sektor prywatny ogółem	312	378	121
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	268	316	118
Spółki handlowe	6	10	167
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	2	3	150
Głuszyca			
Sektor prywatny ogółem	736	741	101
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	559	470	84
Spółki handlowe	23	24	104
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	8	8	100
Jedlina-Zdrój			
Sektor prywatny ogółem	409	466	114
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	331	362	109
Spółki handlowe	14	20	143
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	5	6	120
Kamienna Góra			
Sektor prywatny ogółem	1 774	1 983	112
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	1 320	1 341	102
Spółki handlowe	108	138	128
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	40	50	125
gw. Kamienna Góra			
Sektor prywatny ogółem	491	687	140
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	411	584	142
Spółki handlowe	19	19	100
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	2	3	150
Lubawka			
Sektor prywatny ogółem	682	876	128
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	539	640	119
Spółki handlowe	30	42	140
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	13	16	123
Mieroszów			
Sektor prywatny ogółem	555	610	110
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	414	405	98

Spółki handlowe	16	20	125
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	4	6	150
gm. Nowa Ruda			
Sektor prywatny ogółem	2 228	2 187	98
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	1 743	1 483	85
Spółki handlowe	90	108	120
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	35	37	106
gw. Nowa Ruda			
Sektor prywatny ogółem	773	789	102
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	682	660	97
Spółki handlowe	25	31	124
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	14	14	100
Radków			
Sektor prywatny ogółem	605	666	110
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	499	507	102
Spółki handlowe	20	23	115
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	7	7	100
Szczawno-Zdrój			
Sektor prywatny ogółem	972	1061	109
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	748	749	100
Spółki handlowe	48	64	133
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	16	15	94
Stare Bogaczowice			
Sektor prywatny ogółem	317	366	115
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	268	300	112
Spółki handlowe	15	20	133
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	4	4	100
Świebodzice			
Sektor prywatny ogółem	2 199	2 135	97
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	1 775	1 518	86
Spółki handlowe	132	157	119
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	39	41	105
Walim			
Sektor prywatny ogółem	442	500	113
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	351	364	104
Spółki handlowe	24	34	142
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	4	6	150
Wałbrzych			
Sektor prywatny ogółem	13 092	12 899	99
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	9 688	8 313	86
Spółki handlowe	778	851	109
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	143	142	99
Aglomeracja Wałbrzyska			
Sektor prywatny ogółem	26 788	27 573	103

Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	20 474	18 770	92
Spółki handlowe	1 377	1 597	116
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	340	366	108
Dolny Śląsk			
Sektor prywatny ogółem	288 627	321 590	111
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	228 244	232 065	102
Spółki handlowe	17 648	28 093	159
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	5 082	6 910	136
Polska			
Sektor prywatny ogółem	3 442 317	3 851 828	112
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	2 763 380	2 917 272	106
Spółki handlowe	214 974	344 323	160
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	51 347	74 633	145

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 2. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców

Gmina	2009	2011	Dynamika Rok 2009 = 100	Polska =100 Rok 2011	Dolny Śląsk = 100 Rok 2011
Boguszów Gorce	992	920	92,74	91,63	81,92
Czarny Bór	780	762	97,69	75,90	67,85
Głuszyca	879	971	110,47	96,71	86,46
Jedlina-Zdrój	1 118	937	83,81	93,33	83,44
Kamienna Góra	1 055	1 121	106,26	111,65	99,82
gw. Kamienna Góra	672	715	106,40	71,22	63,67
Lubawka	814	836	102,70	83,27	74,44
Mieroszów	951	1 016	106,83	101,20	90,47
gm. Nowa Ruda	1 067	1088	101,97	108,37	96,88
gw. Nowa Ruda	693	676	97,55	67,33	60,20
Radków	774	778	100,52	77,49	69,28
Szczawno-Zdrój	1 921	1 897	98,75	188,94	168,92
Stare Bogaczowice	826	841	101,82	83,76	74,89
Świebodzice	1 085	1 053	97,05	104,88	93,77
Walim	1 002	1 009	100,70	100,50	89,85
Wałbrzych	1 123	1 148	102,23	114,34	102,23
Aglomeracja Wałbrzyska	985	986	100,10	98,21	87,80
Dolny Śląsk	1 101	1 123	102,00	111,85	100,00
Polska	981	1 004	102,34	100,00	89,40

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 3. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym

Gmina	2004	2011	Rok 2004 = 100	Dolny Śląsk = 100 2011
Boguszów Gorce	20,5	12,5	61,0	166,7
Czarny Bór	16,8	10,5	62,5	140,0
Głuszyca	17,6	12,0	68,2	160,0
Jedlina-Zdrój	19,0	9,6	50,5	128,0
Kamienna Góra	14,4	11,1	77,1	148,0
gw. Kamienna Góra	14,7	10,0	68,0	133,3
Lubawka	17,8	10,9	61,2	145,3
Mieroszów	20,7	10,1	48,8	134,7
gm. Nowa Ruda	18,6	12,2	65,6	162,7
gw. Nowa Ruda	21,4	13,7	64,0	182,7
Radków	21,1	12,7	60,2	169,3
Szczawno-Zdrój	14,8	7,1	48,0	94,7
Stare Bogaczowice	17,3	9,1	52,6	121,3
Świebodzice	15,6	8,0	51,3	106,7
Walim	23,3	13,2	56,7	176,0
Wałbrzych	16,8	9,4	56,0	125,3
Aglomeracja Wałbrzyska	**18,2**	**10,8**	59,3	144,0
Dolny Śląsk	**13,6**	**7,5**	55,1	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 4. Ludność gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej w latach 2004-2011

Gmina	2004	2011	Rok 2004 = 100	Dolny Śląsk = 100
Boguszów Gorce	16 815	16 520	98,2	0,6
Czarny Bór	4 804	4 855	101,1	0,2
Głuszyca	9 379	9 112	97,2	0,3
Jedlina-Zdrój	5 155	5 071	98,4	0,2
Kamienna Góra	21 675	20 553	94,8	0,7
gw. Kamienna Góra	8 663	9 006	104,0	0,3
Lubawka	11 728	11 560	98,6	0,4
Mieroszów	7 582	7 313	96,5	0,3
gm. Nowa Ruda	24 697	23 761	96,2	0,8
gw. Nowa Ruda	12 323	12 212	99,1	0,4
Radków	9 467	9 448	99,8	0,3
Szczawno-Zdrój	5 544	5 946	107,3	0,2
Stare Bogaczowice	4 112	4 256	103,5	0,1

Świebodzice	23 233	23 287	100,2	0,8
Walim	5 751	5 748	99,9	0,2
Wałbrzych	127 566	119 955	94,0	4,1
Aglomeracja Wałbrzyska	**298 494**	**288 603**	96,7	9,9
Dolny Śląsk	**2 890 967**	**2 916 577**	100,9	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 5. Saldo migracji wewnętrznych w Aglomeracji Wałbrzyskiej w latach 2004-2011

Gmina	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Boguszów-Gorce	-37	-102	-19	-52	-50	-33	-70	-25
Czarny Bór	-9	14	-14	-35	-11	-9	-10	5
Głuszyca	-6	-23	-16	10	-23	-53	-17	-46
Jedlina-Zdrój	-19	-7	17	-2	22	39	31	17
Kamienna Góra(miasto)	-75	-149	-132	-133	-100	-143	-161	-127
Kamienna Góra (wieś)	-14	57	8	46	61	37	34	75
Lubawka	12	-59	-36	-6	-23	-20	-23	-17
Mieroszów	-8	-3	-18	-10	26	3	-49	-44
Nowa Ruda (miasto)	-122	-145	-59	-58	-104	-115	-107	-121
Nowa Ruda (wieś)	41	-34	-30	-45	-4	-5	0	-15
Radków	-7	-18	-13	-31	-17	10	-12	-15
Stare Bogaczowice	24	3	5	29	17	23	29	-13
Szczawno-Zdrój	24	-10	43	47	41	13	23	64
Świebodzice	-26	-51	-38	-46	-32	36	44	-25
Walim	-3	-7	2	14	22	11	0	29
Wałbrzych	-541	-404	-537	-653	-584	-526	-522	-501
Aglomeracja Wałbrzyska	**-766**	**-938**	**-837**	**-925**	**-759**	**-732**	**-810**	**-759**

Źródło: opracowanie na podstawie Perspektywy Rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej. Analiza sytuacyjna

Tabela 6. Saldo migracji za granicę w Aglomeracji Wałbrzyskiej w latach 2004-2011

Gmina	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Boguszów-Gorce	-5	-12	-27	-46	-39	-25	-9	-25
Czarny Bór	2	0	-12	-4	-2	-1	-3	1
Głuszyca	-9	2	-20	-11	-12	2	1	-1
Jedlina-Zdrój	0	0	-18	-10	-2	2	-6	-6
Kamienna Góra(miasto)	-36	-18	-64	-33	-87	-37	-6	-22
Kamienna Góra (wieś)	0	-3	-16	-5	-16	3	-11	1
Lubawka	-3	2	-25	-5	-21	-6	-1	-7
Mieroszów	-18	-10	-25	-9	-6	-17	-10	-9
Nowa Ruda (miasto)	-30	-13	-64	-41	-22	-11	-24	-8
Nowa Ruda (wieś)	4	-11	-26	-14	3	-6	-8	-9
Radków	-7	-9	-19	-20	-11	-6	3	6

Stare Bogaczowice	-6	-1	0	-3	0	0	-2	2
Szczawno-Zdrój	0	0	4	1	-12	4	1	-5
Świebodzice	-5	-21	-32	-21	-26	5	9	-15
Walim	0	-1	-14	-5	1	-3	0	-2
Wałbrzych	-60	-92	-100	-92	-138	-93	-100	-69
Aglomeracja Wałbrzyska	**-173**	**-187**	**-458**	**-318**	**-390**	**-189**	**-166**	**-168**

Źródło: opracowanie na podstawie Perspektywy Rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej. Analiza sytuacyjna

Tabela 7. Przemiany potencjału demograficznego w Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Gmina	**Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym**		**Przyrost naturalny na 1000 ludności**	
	2004	2011	2004	2011
Boguszów Gorce	90,1	109,8	-2,5	-2,7
Czarny Bór	50,6	69,0	0,8	0,6
Głuszyca	85,8	107,8	-2,9	-5,9
Jedlina-Zdrój	95,6	115,7	-7,8	-2,4
Kamienna Góra	87,3	116,8	-2,3	-3,7
gw. Kamienna Góra	54,4	64,2	-0,3	1,7
Lubawka	74,4	91,6	-3,0	-3,4
Mieroszów	86,0	114,8	-5,4	-5,6
gm. Nowa Ruda	99,2	136,0	-3,1	-4,7
gw. Nowa Ruda	83,4	98,8	-2,3	-3,7
Radków	73,6	92,6	-3,2	-0,7
Szczawno-Zdrój	156,4	158,7	-9,1	-1,7
Stare Bogaczowice	72,1	85,1	-2,4	3,3
Świebodzice	83,9	110,7	-2,3	0,2
Walim	81,2	104,4	-3,6	-7,0
Wałbrzych	106,8	135,4	-4,8	-5,2
Aglomeracja Wałbrzyska	**86,3**	**107,0**		

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 8. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców

Gmina	2005	2011	Rok 2005 = 100	Polska =100	Dolny Śląsk = 100
Boguszów Gorce	13	17	130,8	65,3	56,7
Czarny Bór	39	47	120,5	180,8	156,8
Głuszyca	11	22	200,0	84,62	73,3
Jedlina-Zdrój	8	18	225,0	69,2	60,0
Kamienna Góra	21	25	119,1	96,2	83,3

gw. Kamienna Góra	18	30	166,7	115,4	100,0
Lubawka	21	29	138,1	111,5	96,7
Mieroszów	15	30	200,0	115,4	100,0
gm. Nowa Ruda	14	16	114,3	61,5	53,3
gw. Nowa Ruda	13	25	192,3	96,2	83,3
Radków	16	23	143,8	88,5	76,7
Szczawno-Zdrój	25	27	108,0	103,9	90,0
Stare Bogaczowice	12	14	116,7	53,9	46,7
Świebodzice	9	15	166,7	57,7	50,0
Walim	25	33	132,0	126,9	110,0
Wałbrzych	20	27	135,0	103,9	90,0
Aglomeracja Wałbrzyska	**18**	**25**	**138,9**	**96,2**	**83,3**
Dolny Śląsk	**21**	**30**	**142,9**	**115,4**	**100,0**
Polska	**21**	**26**	**123,8**	**100,0**	**86,7**

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 9. Infrastruktura przedszkolna

Gmina	2004	2011	Rok 2004 = 100
Boguszów Gorce			
Liczba przedszkoli	2	2	100,0
Miejsca	215	331	154,0
Liczba dzieci	197	299	151,8
Czarny Bór			
Liczba przedszkoli	1	1	100,0
Miejsca	125	120	96,0
Liczba dzieci	105	117	111,4
Głuszyca			
Liczba przedszkoli	1	3	300,0
Miejsca	106	157	148,1
Liczba dzieci	96	130	135,4
Jedlina-Zdrój			
Liczba przedszkoli	1	1	100,0
Miejsca	84	75	89,3
Liczba dzieci	80	75	93,8
Kamienna Góra			
Liczba przedszkoli	3	4	133,3
Miejsca	393	593	150,9
Liczba dzieci	404	531	131,4
gw. Kamienna Góra			
Liczba przedszkoli	1	1	100,0

Miejsca	25	25	100,0
Liczba dzieci	25	25	100,0
Lubawka			
Liczba przedszkoli	3	2	66,7
Miejsca	231	270	116,9
Liczba dzieci	205	257	125,4
Mieroszów			
Liczba przedszkoli	2	2	100,0
Miejsca	177	182	102,8
Liczba dzieci	145	154	106,2
gm. Nowa Ruda			
Liczba przedszkoli	4	4	100,0
Miejsca	221	275	124,4
Liczba dzieci	197	259	131,5
gw. Nowa Ruda			
Liczba przedszkoli	7	7	100,0
Miejsca	337	357	105,9
Liczba dzieci	246	348	141,5
Radków			
Liczba przedszkoli	3	3	100,0
Miejsca	217	242	111,5
Liczba dzieci	177	240	135,6
Szczawno-Zdrój			
Liczba przedszkoli	1	1	100,0
Miejsca	100	130	130,0
Liczba dzieci	88	130	147,7
Stare Bogaczowice			
Liczba przedszkoli	0	0	0
Miejsca	0	0	0
Liczba dzieci	0	0	0
Świebodzice			
Liczba przedszkoli	3	4	133,3
Miejsca	450	700	155,6
Liczba dzieci	412	567	137,6
Walim			
Liczba przedszkoli	0	0	0
Miejsca	0	0	0
Liczba dzieci	0	0	0
Wałbrzych			
Liczba przedszkoli	19	22	115,8
Miejsca	2245	2662	118,6
Liczba dzieci	1984	2379	119,9

Aglomeracja Wałbrzyska			
Liczba przedszkoli	51	57	111,8
Miejsca	4926	6119	124,2
Liczba dzieci	4361	5511	126,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 10. Uczniowie szkoła podstawowa i gimnazjum

Gmina	2004	2010	Rok 2004 = 100	Gimnazjum/ Szk. podsta-wowa 2004	Gimnazjum/ Szk. podsta-wowa 2010
Boguszów Gorce					
szkoła podstawowa	1 094	800	73,13	100,00	100,00
gimnazjum	667	473	70,91	60,97	59,13
Czarny Bór					
szkoła podstawowa	404	341	84,41	100,00	100,00
gimnazjum	265	207	78,11	65,59	60,70
Głuszyca					
szkoła podstawowa	605	454	75,04	100,00	100,00
gimnazjum	360	246	68,33	59,50	54,19
Jedlina-Zdrój					
szkoła podstawowa	314	257	81,85	100,00	100,00
gimnazjum	237	190	80,17	75,48	73,93
Kamienna Góra					
szkoła podstawowa	1 549	1 117	72,11	100,00	100,00
gimnazjum	1 005	840	83,58	64,88	75,20
gw. Kamienna Góra					
szkoła podstawowa	640	549	85,78	100,00	100,00
gimnazjum	298	232	77,85	46,56	42,26
Lubawka					
Szkoła podstawowa	834	665	79,74	100,00	100,00
gimnazjum	473	346	73,15	56,71	52,03
Mieroszów					
Szkoła podstawowa	554	404	72,92	100,00	100,00
gimnazjum	335	213	63,58	60,47	52,72
gm. Nowa Ruda					
Szkoła podstawowa	1 565	1 039	66,39	100,00	100,00
gimnazjum	939	731	77,85	60,00	70,36
gw. Nowa Ruda					
Szkoła podstawowa	958	690	72,03	100,00	100,00
gimnazjum	536	401	74,81	55,95	58,12
Radków					

Szkoła podstawowa	640	471	73,59	100,00	100,00
gimnazjum	413	272	65,86	64,53	57,75
Szczawno-Zdrój					
Szkoła podstawowa	261	152	58,24	100,00	100,00
gimnazjum	156	124	79,49	59,77	81,58
Stare Bogaczowice					
Szkoła podstawowa	251	193	76,89	100,00	100,00
gimnazjum	141	124	87,94	56,18	64,25
Świebodzice					
Szkoła podstawowa	1 529	1 079	70,57	100,00	100,00
gimnazjum	897	689	76,81	58,67	63,86
Walim					
Szkoła podstawowa	317	231	72,87	100,00	100,00
gimnazjum	214	151	70,56	67,51	65,37
Wałbrzych					
Szkoła podstawowa	7 428	5 611	75,54	100,00	100,00
gimnazjum	4 785	3 516	73,48	64,42	62,66
Aglomeracja Wałbrzyska					
Szkoła podstawowa	18 970	14 053	74,08	100	100
gimnazjum	11 721	8 755	74,69	61,79	62,30
Dolny Śląsk					
Szkoła podstawowa	189 437	147 831	78,03	100	100
gimnazjum	117 749	88 957	75,55	62,16	60,17

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 11. Szkoły podstawowe i gimnazjalne w Aglomeracji Wałbrzyskiej

Gmina	Liczba szkół w kolejnych latach						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Boguszów-Gorce							
Szkoły podstawowe	3	3	3	3	3	3	3
gimnazja	2	2	2	2	2	2	2
Czarny Bór							
Szkoły podstawowe	2	2	2	2	2	2	2
gimnazja	1	1	1	1	1	1	1
Głuszyca							
Szkoły podstawowe	3	3	3	3	3	3	3
gimnazja	1	1	1	1	1	1	1
Jedlina-Zdrój							
Szkoły podstawowe	1	1	1	1	1	1	1
gimnazja	1	1	1	1	1	1	1

Kamienna Góra							
Szkoły podstawowe	3	3	3	3	3	3	3
gimnazja	5	5	5	5	5	5	5
Kamienna Góra gmina wiejska							
Szkoły podstawowe	4	4	4	4	4	4	4
gimnazja	2	2	2	2	2	2	2
Lubawka							
Szkoły podstawowe	3	3	3	3	3	3	3
gimnazja	2	2	2	2	2	2	2
Mieroszów							
Szkoły podstawowe	4	4	4	4	4	4	4
gimnazja	2	2	2	2	2	2	2
Nowa Ruda							
Szkoły podstawowe	5	5	5	5	5	5	5
gimnazja	5	5	5	5	5	5	5
Nowa Ruda gmina wiejska							
Szkoły podstawowe	7	7	7	7	7	7	7
gimnazja	4	4	4	4	4	4	4
Radków							
Szkoły podstawowe	5	5	5	5	5	5	5
gimnazja	3	4	4	4	4	4	4
Stare Bogaczowice							
Szkoły podstawowe	2	2	2	2	2	2	2
gimnazja	1	1	1	1	1	1	1
Szczawno-Zdrój							
Szkoły podstawowe	2	2	2	2	2	2	2
gimnazja	2	2	2	2	2	2	2
Świebodzice							
Szkoły podstawowe	6	6	6	6	6	6	6
gimnazja	5	4	5	5	5	5	5
Walim							
Szkoły podstawowe	3	3	3	3	3	3	3
gimnazja	2	2	2	2	2	2	2
Wałbrzych							
Szkoły podstawowe	23	23	21	21	20	21	21
gimnazja	19	19	19	19	18	20	20
AGLOMERACJA WAŁBRZYSKA							
Szkoły podstawowe	**76**	**76**	**74**	**74**	**73**	**74**	**74**
gimnazja	**57**	**57**	**58**	**58**	**57**	**59**	**59**

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 12. Uczniowie w szkołach dla dorosłych w Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Technika dla dorosłych								
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1.	Kamienna Góra	29	32	27	30	38	42	51
2.	Nowa Ruda	29	32	27	30	38	42	51
3.	Nowa Ruda gmina wiejska	0	27	0	0	0	0	0
Aglomeracja Wałbrzyska		**58**	**91**	**54**	**60**	**76**	**84**	**102**
Ponadgimnazjalne technika uzupełniające dla dorosłych								
1.	Głuszyca	45	52	35	0	0	0	0
2.	Kamienna Góra	0	42	20	8	0	0	0
4.	Nowa Ruda	39	35	27	22	28	0	0
5.	Wałbrzych	56	80	144	92	50	67	79
Aglomeracja Wałbrzyska		**140**	**209**	**226**	**122**	**78**	**67**	**79**

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 13. Zakłady opieki zdrowotnej

Gmina	2004	2011
Boguszów Gorce	1	3
Czarny Bór	1	3
Głuszyca	2	3
Jedlina-Zdrój	1	3
Kamienna Góra	4	11
gw. Kamienna Góra	0	2
Lubawka	5	4
Mieroszów	2	3
gm. Nowa Ruda	4	13
gw. Nowa Ruda	1	4
Radków	1	5
Szczawno-Zdrój	2	4
Stare Bogaczowice	1	1
Świebodzice	4	**7**
Walim	1	3
Wałbrzych	21	34
Aglomeracja Wałbrzyska	**51**	**93**

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 14. Odsetek gospodarstw domowych korzystających z Infrastruktury wodno – kanalizacyjnej

Gmina	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Boguszów Gorce								
wodociągi	98,4	98,5	98,5	98,5	98,5	98,5	98,5	98,5
kanalizacja	28,7	28,7	31,1	31,1	31,1	31,1	31,1	31,4
Czarny Bór								
wodociągi	91,5	91,5	91,5	91,5	91,5	91,6	91,6	91,6
kanalizacja	21	22,4	22,5	22,5	23,3	23,3	23,3	23,3
Głuszyca								
wodociągi	92,1	93,9	94	93,9	93,8	93,9	93,9	93,9
kanalizacja	47,8	47,9	47,9	47,6	47,5	47,6	47,8	47,7
miasto								
wodociągi	98,6	98,5	98,6	98,6	98,6	98,6	98,6	98,6
kanalizacja	63,3	63,3	63,3	63,3	63,3	63,3	63,4	63,5
wieś								
wodociągi	72,3	80	80	80	80	80	80	80
kanalizacja	0	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2
Jedlina-Zdrój								
wodociągi	91,8	92,8	92,8	92,8	92,8	92,8	92,8	92,8
kanalizacja	54,3	54,3	54,3	54,3	54,3	54,5	54,6	55,0
Kamienna Góra								
wodociągi	98,1	98,1	98,1	98,1	98,1	98,1	98,1	98,1
kanalizacja	80,8	80,9	81,0	81,0	81,0	81,0	81,0	81,0
gw. Kamienna Góra								
wodociągi	79,6	79,9	80	80,1	80,1	80,4	80,5	81,1
kanalizacja	31,8	32,9	32,9	33,0	33,0	33,7	34,0	34,4
Lubawka								
wodociągi	81,3	81,4	81,3	81,1	81,1	81	82	82,6
kanalizacja	57,5	57,6	57,6	58,1	58,3	58,9	61,3	64,6
miasto								
wodociągi	98,8	98,8	98,8	98,8	98,8	98,8	98,8	98,8
kanalizacja	66,1	66,2	66,3	67,4	67,6	67,6	67,9	68,4
wieś								
wodociągi	58,9	58,9	59	59	59,1	59,1	60,9	62,3
kanalizacja	46,4	46,4	46,5	46,5	46,7	48,1	53,2	59,8
Mieroszów								

wodociągi	86	85,8	86,3	86,2	86,1	86,2	86,7	86,6
kanalizacja	28,6	28,7	28,8	28,8	28,8	28,8	28,7	28,7
miasto								
wodociągi	98,9	98,9	98,9	98,9	98,9	98,9	98,9	98,9
kanalizacja	28,1	28,4	28,4	28,4	28,4	28,4	28,4	28,4
wieś								
wodociągi	66,3	66,3	67,7	67,7	67,7	67,7	67,8	100*
kanalizacja	29,2	29,2	29,2	20	29,2	29,2	29,2	29,2
gm. Nowa Ruda								
wodociągi	96,8	96,8	96,8	96,8	96,8	96,8	96,8	96,8
kanalizacja	70,8	70,8	70,8	70,9	70,9	71,2	71,3	71,4
gw. Nowa Ruda								
wodociągi	87,3	87,2	87,2	87,3	87,3	87,3	87,4	87,5
kanalizacja	2,3	2,3	2,3	4,2	4,9	5,3	5,4	5,5
Radków								
wodociągi	92,7	92,8	92,8	92,8	92,8	92,9	92,9	93
kanalizacja	15,6	18,6	25,2	31,5	32,3	32,5	32,9	34,7
miasto								
wodociągi	97,8	97,9	97,8	97,8	97,8	97,9	97,9	98
kanalizacja	0	2	15	32,4	32,4	32,7	34	40,1
wieś								
wodociągi	90,9	90,9	91	91	91	91,1	91,1	91,1
kanalizacja	21,2	24,5	28,8	31,2	32,3	32,5	32,5	32,8
Szczawno-Zdrój								
wodociągi	96,6	96,7	96,7	96,7	96,7	96,7	96,7	96,7
kanalizacja	80,5	80,5	80,5	80,5	80,5	80,5	80,5	81,0
Stare Bogaczowice								
wodociągi	56,5	59,1	59,4	59,4	59,4	59,4	59,5	92,0*
kanalizacja	0	0	0	12	12	12	12,3	43,0*
Świebodzice								
wodociągi	97,8	97,8	97,9	97,9	97,9	97,9	97,9	97,9
kanalizacja	73,5	73,6	73,6	73,7	73,9	73,9	73,9	74,0
Walim								
wodociągi	64,6	66,1	66,3	66,3	66,3	66,3	66,3	66,3
kanalizacja	35,6	35,6	35,6	35,6	35,6	35,6	35,7	36,0
Wałbrzych								
wodociągi	97,6	97,6	97,6	97,6	97,6	97,6	97,6	97,6

kanalizacja	77,2	77,2	77,2	77,2	77,2	77,2	77,2	77,9
Aglomeracja Wałbrzyska								
wodociągi	84,0	84,4	84,4	84,4	84,4	84,4	84,6	84,6
kanalizacja	40,0	42,3	42,9	44,2	44,3	44,5	44,7	45,2
Dolny Śląsk								
wodociągi	90,6	90,9	91	91,1	91,3	91,4	91,5	91,6
kanalizacja	65,7	66,1	66,4	66,9	67,5	67,8	68,1	69,3
miasto								
wodociągi	96,4	96,4	96,5	96,5	96,6	96,6	96,7	96,7
kanalizacja	84,1	84,2	84,4	84,7	85	85,3	85,5	86,3
wieś								
wodociągi	76,3	77,2	77,6	78,1	78,6	79	79,4	79,9
kanalizacja	20,6	21,5	22,7	23,9	25,6	26,6	27,7	30,1

* dane na podstawie weryfikacji Gminy Stare Bogaczowice

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 15. Zasoby mieszkaniowe (liczba mieszkań)

Gmina	2005	2010	2005=100
Boguszów Gorce	6 539	6 606	100,2
Czarny Bór	1 442	1 463	101,2
Głuszyca	3 481	3 496	100,4
Jedlina-Zdrój	1 891	1 922	101,6
Kamienna Góra	7 904	7 966	100,8
gw. Kamienna Góra	2 567	2 675	104,2
Lubawka	4 126	4 184	101,4
Mieroszów	2 737	2 757	100,7
gm. Nowa Ruda	9 218	9 321	101,1
gw. Nowa Ruda	4 257	4 328	101,7
Radków	2 998	3 060	102,1
Szczawno-Zdrój	2 251	2 329	103,5
Stare Bogaczowice	1 330	1 379	103,7
Świebodzice	8 500	8 823	103,8
Walim	1 992	2 036	102,2
Wałbrzych	49 925	50 128	100,4
Aglomeracja Wałbrzyska	**111 158**	**112 473**	**101,2**
Dolny Śląsk	**1 010 422**	**1 065 827**	**105,5**
Polska	**12 776 140**	**13 422 011**	**105,1**

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 16. Ilość odpadów zmieszanych zbieranych w Aglomeracji Wałbrzyskiej w latach 2005-2010 w podziale na gminy (tony)

Lp.	Gmina	Zmieszane odpady zebrane w ciągu roku [t]							
		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2005=100
1.	Boguszów-Gorce	7 061	6 894	6 253	5 325	5 406	4 508	4 675	66
2.	Czarny Bór	1 115	1 117	1 185	1 290	1 508	1 273	1 355	122
3.	Głuszyca	1 985	2 137	2 122	1 891	1 865	1 984	2 126	107
4.	Jedlina-Zdrój	1 463	1 585	1 567	1 388	1 427	1 442	1 418	97
5.	Kamienna Góra	11 300	9 748	9 460	11 581	12 805	10 001	9 002	80
6.	Kamienna Góra (wieś)	2663	1293	1273	1404	1941	2053	1 666	63
7.	Lubawka	3013	5675	4724	3682	4211	3771	3 648	121
8.	Mieroszów	1 705	1 771	1 967	1 448	1 568	1 691	1 646	97
9.	Nowa Ruda (miasto)	11 554	8 322	8 401	8 310	9 561	9 637	9 735	84
10.	Nowa Ruda (wieś)	2 831	2 362	2 462	2 461	3 877	3 132	3 204	113
11.	Radków	1 379	1 504	1 547	1 311	1 145	1 236	1 247	90
12.	Stare Bogaczowice	904	747	923	613	852	892	1 003	111
13.	Szczawno-Zdrój	2 652	2 784	2 618	2 349	2 459	2 595	2 530	95
14.	Świebodzice	9 483	9 021	8 807	8 270	10 369	9 906	9 250	98
15.	Walim	1 244	1 324	1 321	1 175	1 198	1 243	1 155	93
16.	Wałbrzych	41 451	45 804	43 292	38 420	39 870	40 265	40 077	97
RAZEM AGLOMERACJA		**101 802**	**102 086**	**97 922**	**90 918**	**100 062**	**95 629**	**93 737**	**92**

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela 17. Dostępność do Internetu w Aglomeracji Wałbrzyskiej

Jednostka	Ludność zamieszkała na obszarach			Realny dostęp do istniejącej infrastruktury	
	Białych (%)	Szarych (%)	Czarnych (%)	Dostępowej (%)	Dystrybucyjno/ Szkieletowej (%)
Kamienna Góra	0	0	100	100	100
Kamienna Góra gmina wiejska	25	42	33	75	33
Lubawka	7	93	0	93	0
Nowa Ruda	0	0	100	100	100
Nowa Ruda gmina wiejska	0	98	2	100	2
Radków	3	97	0	97	0
Świebodzice	0	0	100	100	100
Boguszów Gorce	0	0	100	100	100
Jedlina Zdrój	0	100	0	100	0
Szczawno Zdrój	0	0	100	100	100
Czarny Bór	24	76	0	76	0

Głuszyca	0	100	0	100	0
Mieroszów	0	100	0	100	0
Stare Bogaczowice	0	0	100	100	100
Walim	7	54	38	93	38
Wałbrzych	0	0	100	100	100
Aglomeracja Wałbrzyska	**4,2**	**47,5**	**48,3**	**95,9**	**48,3**

Źródło: opracowanie na podstawie Studium wykonalności

Tabela 18. Obszary prawnie chronione w Aglomeracji Wałbrzyskiej (w ha)

Gmina	2011	Dolny Śląsk =100	Aglomeracja Wałbrzyska =100
Boguszów Gorce	550	0,1	2,0
Czarny Bór	1 363	0,4	5,1
Głuszyca	2 542	0,7	9,4
Jedlina-Zdrój	1 205	0,3	4,5
Kamienna Góra	126	0,0	0,5
gw. Kamienna Góra	3 407	0,9	12,6
Lubawka	10	0,0	0,0
Mieroszów*	3 040	0,8	11,3
gm. Nowa Ruda	0	0,0	0,0
gw. Nowa Ruda	3 558	1,0	13,2
Radków	2 889	0,8	10,7
Szczawno-Zdrój	610	0,2	2,3
Stare Bogaczowice	2 689	0,7	10,0
Świebodzice	253	0,1	0,9
Walim	3 303	0,9	12,2
Wałbrzych	1 434	0,4	5,3
Aglomeracja Wałbrzyska	**26 979**	7,3	100,0
Dolny Śląsk	**371 007**	100,0	1375,2

*wg danych Gminy Mieroszów obszary prawnie chronione wynoszą 7 617 ha

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Załącznik nr 2 – kluczowe Projekty Aglomeracji Wałbrzyskiej, które mogą być realizowane w ramach krajowych programów operacyjnych wraz z mapką dot. połączeń drogowych

Rysunek 1. Mapka połączeń drogowych

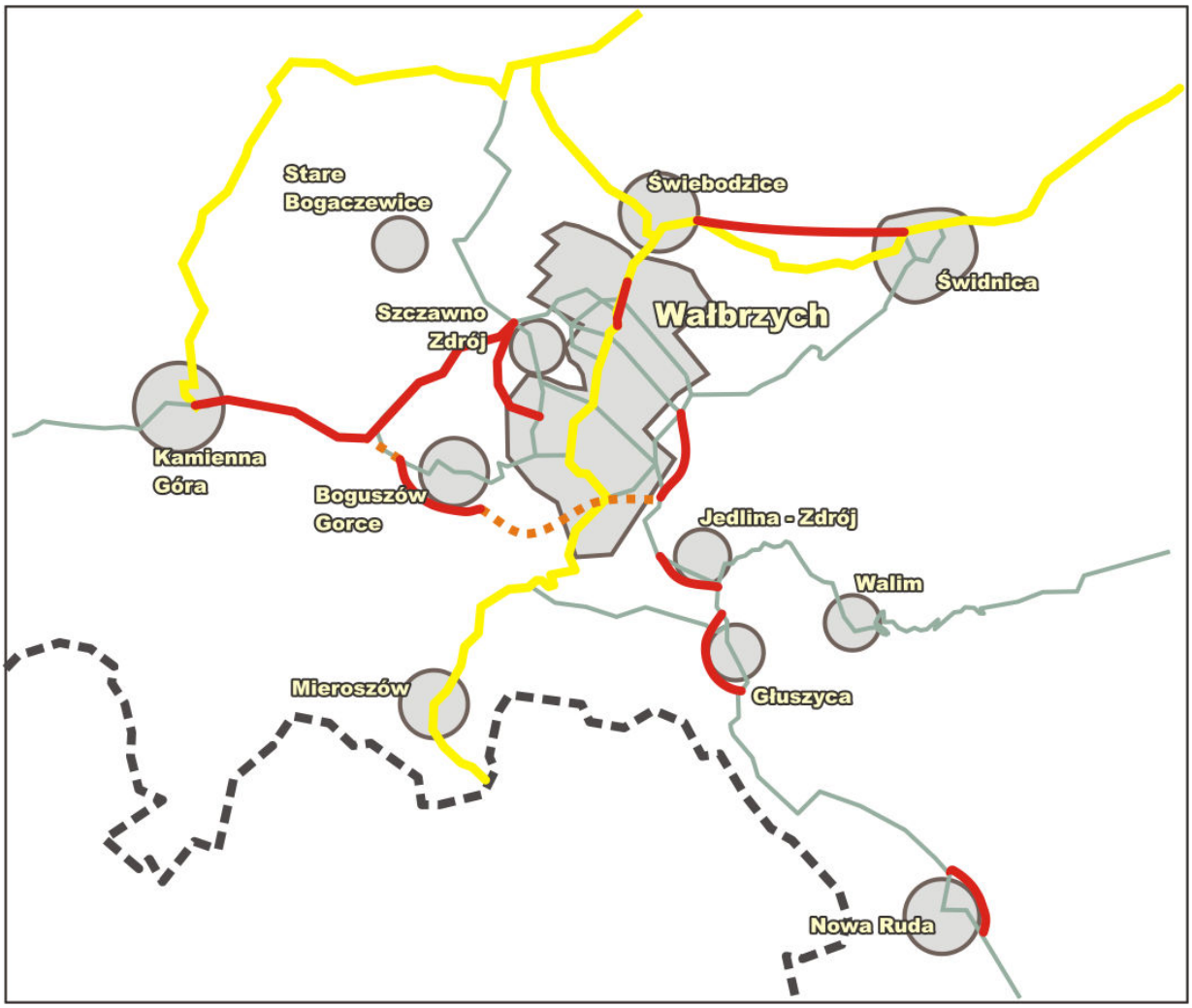

Źródło: Urząd Miasta Wałbrzych

Tabela 1. Kluczowe Projekty Aglomeracji Wałbrzyskiej, które mogą być realizowane w ramach krajowych programów operacyjnych

Lp.	Nazwa wnioskodawcy	Tytuł projektu	Okres realizacji projektu w latach	Całkowita wartość projektu	Skrócony opis projektu	Miejsce realizacji projektu	Gotowość techniczna do realizacji projektu (zaawansowanie prac nad dokumentacją i zapewnieniem finansowania)
1.	Aglomeracja Wałbrzyska	Budowa zintegrowanego systemu komunikacyjnego Aglomeracji Wałbrzyskiej – system dostępności i wykorzystania linii kolejowych	2015-2022	500.000.000,00	Zakres projektu: System dostępności i wykorzystania linii kolejowych: 1. modernizacja linii nr 274 na trasie Świebodzice – Sędzisław; 2. modernizacja linii nr 286 na trasie Ścinawka Średnia – Nowa Ruda – Wałbrzych; 3. modernizacja linii nr 291 na trasie Wałbrzych – Mieroszów – Granica Państwa – Republika Czeska (Mezimesti); 4. modernizacja linii nr 299 na trasie Sędzisław- Kamienna Góra -Lubawka – Granica Państwa – Republika Czeska (Kralovec); 5. rewitalizacja linii na trasie Jedlina-Zdrój – Zagórze Śląskie – Świdnica, 6. rewitalizacja linii na trasie Ścinawka Średnia – Tłumaczów – Granica	Gmina miejska Kamienna Góra, gmina wiejska Kamienna Góra, gmina miejsko-wiejska Lubawka, gmina miejska Nowa Ruda, gmina wiejska Nowa Ruda, gmina miejsko-wiejska Radków, gmina miejska Świebodzice, gmina miejska Boguszów-Gorce, gmina miejska Jedlina-Zdrój, gmina miejska Szczawno-Zdrój, gmina wiejska Czarny-Bór, gmina miejsko-wiejska Głuszyca, gmina miejsko-wiejska Mieroszów, gmina wiejska Stare Bogaczowice,	Projekt w fazie koncepcji

					Państwa (Otovice), 7. rewitalizacja istniejących i budowa nowych obiektów dla ruchu pasażerskiego (Boguszów-Gorce, Jedlina Zdrój, Głuszyca, Kamienna Góra, Lubawka, Nowa Ruda, Sędzisław, Ścinawka Średnia, Wałbrzych); 8. rewitalizacja istniejących i budowa nowych kolejowych punktów ładunkowych; 9. zakup lekkich pasażerskich pojazdów szynowych obsługujących te linie.	Gmina wiejska Walim, gmina miejska Wałbrzych	
2.	Aglomeracja Wałbrzyska	Budowa zintegrowanego systemu komunikacyjnego Aglomeracji Wałbrzyskiej – system połączeń drogo-wych	2015-2022	400.000.000,00	Zakres projektu: System połączeń drogowych: 1. Gmina Szczawno-Zdrój, Gmina Wałbrzych – obwodnica Szczawna–Zdrój i Wałbrzycha w ciągu drogi wojewódzkiej nr 375 – II etap; 2. Gmina Szczawno Zdrój, Gmina Czarny Bór, Gmina Miejska Kamienna Góra, Gmina Wiejska Kamienna Góra, Gmina Lubawka – łącznik pomiędzy drogą wojewódzką nr 375 a drogą S3; 3. Gmina Świebodzice i Gmina Świdnica – łącznik Aglomeracji Wałbrzyskiej z autostradą A4 poprzez obwodnicę Świdnicy; 4. Gmina Walim i Gmina Wałbrzych – połączenie gmin wschodniej części	Gmina miejska Kamienna Góra, gmina miejska Kamienna Góra, gmina miejsko-wiejska Lubawka, gmina miejska Nowa Ruda, gmina wiejska Nowa Ruda, gmina miej-sko-wiejska Radków, gmina miejska Świebodzice, gmina miejska Boguszów-Gorce, gmina miejska Jedlina-Zdrój, gmina miejska Szczawno-Zdrój, gmina wiejska Czarny-Bór, gmina miejsko-wiejska Głuszyca, gmina miejsko-	Projekt w fazie koncepcji

					Aglomeracji Wałbrzyskiej z autostradą A4 wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 379 – obwodnica Kozic; 5. Gmina Czarny Bór, Gmina Boguszów-Gorce, Gmina Wałbrzych – połączenie z drogą S3 poprzez Drogę Sudecką – odcinek zachodni w ciągu drogi wojewódzkiej nr 367; 6. Gmina Nowa Ruda,Głuszyca, Jedlina Zdrój, Wałbrzych – połączenie z autostradą A4 poprzez Drogę Sudecką odcinek wschodni w ciągu drogi wojewódzkiej nr 381 (obwodnica Nowej Rudy i Słupca, Głuszycy, Jedliny Zdrój).	wiejska Mieroszów, gmina wiejska Stare Bogaczowice, gmina wiejska Walim, gmina miejska Wałbrzych	
3.	Aglomeracja Wałbrzyska	Centrum badań surowców mineralnych i odnawialnych źródeł energii	2015-2022	50.000.000,00	Zakres projektu: – utworzenie klastra zrównoważonej gospodarki surowcami mineralnymi Aglomeracji Wałbrzyskiej – przeprowadzenie projektu badawczego zrównoważonej gospodarki surowcami mineralnymi, w tym energetycznymi Aglomeracji Wałbrzyskiej – opracowanie programu wykorzystania odnawialnych źródeł energii Aglomeracji Wałbrzyskiej – przeprowadzenie odwiertu wraz z analizą i oceną technicznych możliwości ich wykorzystania w	Gmina miejska Kamienna Góra, gmina wiejska Kamienna Góra, gmina miejsko-wiejska Radków, gmina miejsko-wiejska Mieroszów, gmina miejska Wałbrzych	Projekt w fazie koncepcji

					planowanych przedsięwzięciach		
4.	Aglomeracja Wałbrzyska	Geotermalny klaster uzdrowiskowy Aglomeracji Wałbrzyskiej	2014-2020	300.000.000,00	Zakres projektu: **<u>Komponent energetyczny</u>** – realizacja tego komponentu polegała będzie na wdrożeniu następujących działań: <u>Odwierty</u> Prowadzone będą badania dotyczące poszukiwania wód geotermalnych w celu wykorzystania ich do celów przedsięwzięć dot. energii odnawialnej oraz wysokosprawnej kogeneracji. Szacunkowy budżet działania – 25 mln zł. <u>Geotermalny Park Przemysłowy Aglomeracji Wałbrzyskiej</u> Na obszarze 3 ha, który zostanie udostępniony przez Gminę Jedlina- Zdrój, powstanie Park Przemysłowy dysponujący uzbrojonym w niezbędną infrastrukturę terenem do inwestowania dla przedsiębiorstw wykorzystujących w działalności gospodarczej geotermalne źródła energii. Geotermalny Park Przemysłowy zarządzany będzie przez Instytucję Otoczenia Biznesu. **<u>Komponent uzdrowiskowy</u>** – realizacja tego komponentu polegała będzie na wdrożeniu następujących działań:	Gmina miejska Jedlina-Zdrój, gmina wiejska Walim, gmina miejska Szczawno-Zdrój, gmina miejska Wałbrzych	Projekt w fazie koncepcji

					Kompleks termalno–basenowy Zbudowany zostanie kompleks termalno-basenowy składający się ze strefy kąpielowej zewnętrznej, strefy kąpielowej wewnętrznej oraz strefy SPA i Wellness wraz z infrastrukturą otoczenia. Zakłada się, że inwestorem tego działania będą podmioty publiczne, które po realizacji inwestycji przekażą infrastrukturę do użytkowania operatorowi wybranemu w drodze konkurencyjnego zamówienia publicznego. Inkubator uzdrowiskowy W bezpośrednim otoczeniu kompleksu termalno–basenowego zbudowany zostanie inkubator uzdrowiskowy o powierzchni nie mniejszej niż 6 tys. m^2. W inkubatorze inkubowane będą przedsiębiorstwa z branży uzdrowiskowej i SPA zapewniające usługi dla gości odwiedzających uzdrowiska Aglomeracji Wałbrzyskiej. Inkubator zarządzany będzie przez Instytucję Otoczenia Biznesu. Miejsca noclegowe Działanie polegać będzie na uzbrojeniu atrakcyjnych dla inwestorów lokalizacji z przeznaczeniem na budowę hoteli o 4 gwiazdkowym standardzie (preferencja). Inwestycje realizowane będą w gminach: Jedlina-Zdrój i Walim. Poza uzbrojeniem		

					terenu konieczne będzie zagospodarowanie przestrzeni (w tym publicznej), które podniesie atrakcyjność Aglomeracji Wałbrzyskiej dla inwestorów. <u>Instytut Innowacji w Turystyce Uzdrowiskowej</u> Konkurencyjność przedsiębiorstw w nowoczesnej gospodarce zależy od wdrażania innowacyjnych rozwiązań, które powstają we współpracy nauki i przedsiębiorczości. Działanie polegać będzie na utworzeniu w Szczawnie-Zdroju posiadającej pomieszczenia i niezbędne wyposażenie jednostki naukowej, która wraz z przedsiębiorstwami Geotermalnego Klastra Uzdrowiskowego kreować będą innowacyjne rozwiązania wdrażane w praktyce gospodarczej. **<u>Komponent finansowy</u>** – realizacja tego komponentu polegała będzie na alokowaniu 60 mln zł. Funduszy Strukturalnych w ramach realizowanej na Dolnym Śląsku inicjatywy JEREMIE (lub funduszu, który będzie kontynuatorem JEREMIE w latach 2014–2020) z przeznaczeniem na finansowanie inwestycji podejmowanych przez przedsiębiorstwa inwestujące w ramach Geotermalnego Klastra Uzdrowiskowego. Funduszem zarządzać będzie Instytucja Otoczenia Biznesu.		

					Komponent szkoleniowy – realizacja tego komponentu polegać będzie na wdrożeniu programu szkoleniowego o wartości 6 mln zł. skierowanego do kadry zarządzającej i pracowników przedsiębiorstw. Szkolenia umożliwią pełne wykorzystanie umiejętności i potencjału zasobów ludzkich Aglomeracji Wałbrzyskiej przez co poprawią efektywność przedsiębiorstw i jakość świadczonych przez nie usług. W konsekwencji przyczyni się to do wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw funkcjonujących w ramach Geotermalnego Klastra Uzdrowiskowego.		
5.	Aglomeracja Wałbrzyska	Poprawa gospodarki wodno-ściekowej w Aglomeracji Wałbrzyskiej	2014-2020	368.190.000,00	Zakres projektu: – poprawa gospodarki wodno-ściekowej w Gminie Miejskiej Kamienna Góra; – budowa kanalizacji sanitarnej w Nowej Rudzie; – wymiana sieci wod-kan w gminie Świebodzice; – budowa kanalizacji sanitarnej w gminie Mieroszów obejmująca miejscowości Mieroszów, Kowalowa, Sokołowsko, Golińsk wraz z modernizacją oczyszczalni ścieków w Golińsku; – ochrona Gór Sowich poprzez budowę infrastruktury technicznej	Gmina miejska Kamienna Góra, Gmina miejska Nowa Ruda, gmina miejska Świebodzice, gmina miejsko-wiejska Mieroszów, gmina wiejska Nowa Ruda, gmina wiejska Stare Bogaczowice, gmina Wiejska Walim	Projekt w fazie koncepcji

					w Gminie Nowa Ruda; – ochrona zlewni zbiornika Dobromierz – II etap obejmujący skanalizowanie sieciowe miejscowości Struga, Lubomin i Jabłów; – modernizacja systemu gospodarki wodno-ściekowej w Aglomeracji Wałbrzyskiej (WZWiK) Gmina miejska Wałbrzych; – uporządkowanie gospodarki wodnościekowej na terenie Gminy Walim.		
6.	Aglomeracja Wałbrzyska	Poprawa efektywności energetycznej w Aglomeracji Wałbrzyskiej	2014-2020	59.700.000,00	Zakres projektu: – termomodernizacja wraz z wymianą źródła ciepła oraz regulacją Zespołu Szkół w Starych Bogaczowicach – termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej Głuszycy – termomodernizacja budynku Zespołu Szkół przy ul. Parkowej 9 w Głuszycy – termomodernizacja budynku Centrum Kultury Miejskiej – termomodernizacja budynków Publicznej Szkoły Podstawowej w Ptaszkowie	Gmina miejska Kamienna Góra, gmina wiejska Kamienna Góra, gmina miejsko-wiejska Lubawka, gmina miejska Nowa Ruda, gmina wiejska Nowa Ruda, gmina miejska Świebodzice, gmina miejska Jedlina-Zdrój, gmina miejsko-wiejska Głuszyca, gmina miejsko-wiejska Mieroszów, gmina wiejska Stare Bogaczowice, gmina miejska Wałbrzych	Projekt w fazie koncepcji

					– termomodernizacja budynków Publicznej Szkoły Podstawowej w Szarocinie – termomodernizacja budynku Domu Kultury w Pisarzowicach – termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej w Mieroszowie – termomodernizacja budynków użyteczności publicznej w Jedlinie-Zdrój – termomodernizacja budynku Przedszkola Samorządowego przy ul. Grunwaldzkiej 15 w Biblioteki Publicznej w Głuszycy – modernizacja Szkoły Podstawowej w Miszkowicach – termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej na terenie miasta Wałbrzycha – efektywność energetyczna w budynkach uzyteczności publicznej – termomodernizacja obiektów edukacyjnych – promowanie efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł enrgii w instytucjach publlicznych Gminy Miejskiej Kamienna Góra – termomodernizacja budynku Ochotniczej Straży Pożarnej w Nowej Rudzie – Drogosławi		

7.	Aglomeracja Wałbrzyska	Centrum Kultury Aglomeracji Wałbrzyskiej im. Wałbrzyskich Górników	2014-2020	150.000.000,00	Zakres projektu: Stworzenie współczesnych ram dla działalności Filharmonii Sudeckiej, zlokalizowanej obecnie w siedzibie nie spełniającej w pełni warunków dla funkcji koncertowej. Budowa nowego gmachu filharmonii winna nie tylko zapewnić optymalne możliwości działania samej instytucji, lecz stać się Centrum Kultury im. Wałbrzyskich Górników a także reaktywować mieszkańcom jedną z charakterystycznych budowli miasta tworzących jego symbolikę i budującą lokalną tożsamość.	gmina miejska Wałbrzych	Opracowano „Projekt koncepcyjny budynku dawnego GDK, przyszłe Centrum Kultury im. Wałbrzyskich Górników”, trwa opracowywanie dokumentacji projektowo-kosztorysowej